

filosοφική λίθος

Τ189-ΕΤΟΣ 43^ο - ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ - ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2023

Η ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΕΝ ΔΡΑΣΕΙ

- Η πρακτική όψη της φιλοσοφίας
- Η Φιλοσοφία ως τρόπος ζωής
- Φιλόσοφοι Επιστήμονες

φιλοσοφική λίθος

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Η έκδοση του περιοδικού *φιλοσοφική λίθος* είναι αποτέλεσμα μη αμειβόμενης εργασίας. Αποτελεί μία εθελοντική προσφορά τόσο από πλευράς αρθρογράφων όσο και των υπολοίπων συνεργατών σε τεχνικά θέματα. Τα άρθρα που δημοσιεύονται είναι προϊόν έρευνας στους χώρους της επιστήμης, της τέχνης, της φιλοσοφίας και της μεταφυσικής.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΑ ΑΚΡΟΠΟΛΗ

ΑΓ. ΜΕΛΕΤΙΟΥ 29,
ΑΘΗΝΑ 11361
Τηλ. 210 8810830

Πληροφορίες:
www.nea-acropoli.gr

ΕΤΟΣ 43°, ΤΕΥΧΟΣ 189
ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ - ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2023

Εκδότης

Ομάδα Ε. Ν. Α.

Διεύθυνση Σύνταξης

Κ. Φραντζικινιάκης

Υπεύθυνος Ύλης

Φανή Γκούφα

Ατελιέ

Δ. Γακηλάζος

Στοιχειοθεσία - Διόρθωση

Γιώργος Βενέτης

Δημ. Σχέσεις - Διακίνηση

Π. Βεκρής

Μεταφράσεις

Ι. Αληζιώτη

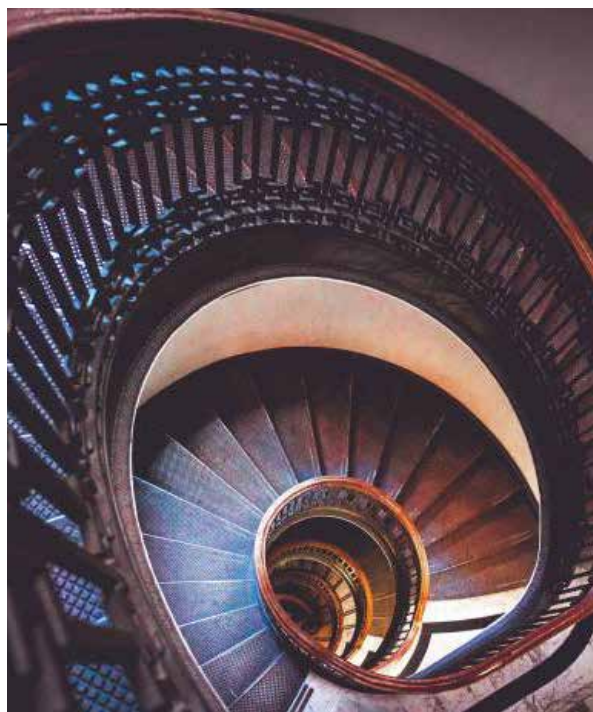
Συνεργάτες

Σ. Παττακός, Σ. Κουκουβής, Ν. Τύμη, Π. Βεκρής,
Λ. Αλεξανδράκη, Β. Γεωργιοπούλου, Γ. Βούλγαρης
Χ. Κληματσίδας, Κ. Δαϊκίδου, Α. Χατζημπαλάση
Ε. Μιλοβάνοβα, Δ. Γακηλάζος, Ι. Σταυρουλάκης,
Ν. Κομπογιάννης, Μ. Κατίνας, Φ. Ζαχαριάδης, Γ.
Πίτσικας, Ο. Παπλάς

περιεχόμενα

3. Από τον εκδότη
4. Ο μίτος της Αριάδνης
6. Η πρακτική όψη της φιλοσοφίας
10. Ζώντας με τη φιλοσοφία
16. Φιλόσοφοι επιστήμονες
20. Φιλόσοφοι ηγέτες
28. Οι αρχαίοι Στωικοί έρχονται να μας βοηθήσουν σήμερα
30. Μαθήματα ζωής από τους Πυθαγόρειους
34. Η Φιλοσοφία του Δικαίου
38. Η Ηθική Φιλοσοφία στον Αριστοτέλη
44. Οδηγίες για την καθημερινή ζωή από τους Στωικούς
50. Φιλοσοφία: ένας τρόπος ζωής
54. Στο επόμενο τεύχος

ISSN: 2944-9367

«Στις μέρες μας υπάρχουν καθηγητές φιλοσοφίας, δεν υπάρχουν όμως φιλόσοφοι».

Χένρι Ντείβιντ Θόρω

Όπως είχε παραδεχτεί ο Γάλλος φιλόσοφος Pierre Hadot, οι άνθρωποι πραγματικά δεν ξέρουν και σπάνια σκέφτονται τι είναι η φιλοσοφία. Αυτό που π.χ. μαθαίνουν οι φοιτητές μια φιλοσοφικής σχολής είναι οι φιλοσοφίες, του Πλάτωνα, του Αριστοτέλη, του Επίκουρου, των Στωικών, του Πλωτίνου κ.ο.κ. Για τις εξετάσεις θα πρέπει να συντάξουν μια έκθεση πού θα πιστοποιεί πώς γνωρίζουν καλά τις θεωρίες του α ή β φιλοσόφου. Μια άλλη έκθεση θα πιστοποιήσει την ικανότητά τους να χειρίζονται ένα φιλοσοφικό πρόβλημα, με τον τρόπο που το έκαναν οι αρχαίοι ή οι σύγχρονοι φιλόσοφοι. Φαίνεται λοιπόν ότι μελετώντας τις φιλοσοφίες μπορούμε να αποκτήσουμε μια ιδέα περί φιλοσοφίας. Ή μήπως δεν είναι έτσι;

Αυτό που σήμερα λείπει είναι ότι δεν βάζουμε πλάι στην θεωρητική μελέτη της ιστορίας των φιλοσοφικών συστημάτων, την πρακτική μελέτη της φιλοσοφικής ζωής. Υπάρχει μια ουσιώδης διαφορά ανάμεσα στο πως οι αρχαίοι έβλεπαν την φιλοσοφία και το πώς την βλέπει ο σύγχρονος άνθρωπος. Σήμερα έχουμε την εντύπωση ότι οι αρχαίοι φιλόσοφοι ήταν όλοι προικισμένοι με την ικανότητα να επινοεί, καθένας με τον δικό του πρωτότυπο τρόπο, ένα καινούργιο σύστημα, μια νέα αφηρημένη περιγραφή του κόσμου και του πως αυτός λειτουργεί.

Μια τέτοια αντίληψη περί της έννοιας της φιλοσοφίας είναι λάθος. Προφανώς το θέμα δεν είναι ότι οι αρχαίοι φιλόσοφοι δεν ήταν εξαιρετικοί στο να στοχάζονται θεωρητικά πάνω στα πιο δύσκολα προβλήματα της λογικής ή της φυσικής. Όμως δεν έμεναν μόνο εκεί. Ήδη από τους Προσωκρατικούς, η επιλογή ενός ορισμένου φιλοσοφικού τρόπου ζωής ήταν θεμελιώδους σημασίας. Η επιλογή ενός τρόπου ζωής ήταν αυτή που καθόριζε τι φιλοσοφικό δόγμα. Αυτή είναι μια απόφαση ζωής, που απαιτεί μια πλήρη αλλαγή και προσήλωση όλης της ύπαρξης του φιλοσόφου να ζει με έναν συγκεκριμένο τρόπο σε συνάφεια με την διδασκαλία του. Επίσης πρέπει να σημειωθεί ότι αυτή η επιλογή και η απόφαση πότε ήταν ένας μοναχικός δρόμος. Φιλοσοφία και φιλόσοφοι δεν υφίστανται έξω από μια ομάδα, από μια κοινότητα, με μια λέξη έξω από μια φιλοσοφική «σχολή», και ακριβώς αυτή η φιλοσοφική σχολή αντιστοιχούσε πάνω απ' όλα στην επιλογή ενός ορισμένου τρόπου ζωής, σε μια απόφαση ζωής που προτρέπει δασκάλους και μαθητές να ζήσουν πραγματικά σε συμφωνία με τις διδασκαλίες τους. Κατά συνέπεια η φιλοσοφία είναι πριν απ' όλα «εν δράσει», ένας τρόπος ζωής σε συμφωνία με τον φιλοσοφικό λόγο.

Στο επίκεντρο των δραστηριοτήτων της Νέας Ακρόπολης βρίσκεται η σχολή φιλοσοφίας στον κλασικό τρόπο, μέσα από την οποία αναπτύσσεται ένα πρόγραμμα μελετών. Πρόκειται για μια παρουσίαση των παραδοσιακών φιλοσοφικών διδασκαλιών Ανατολής και Δύσης που, σύμφωνα με τον κλασικό ανθρωπισμό, συσχετίζει επιστήμες, τέχνες και γράμματα. Οι μεγάλοι φιλόσοφοι του παρελθόντος, ζωντανεύουν στα σεμινάρια της Νέας Ακρόπολης. Έχουμε τα βιβλία τους, στις βιβλιοθήκες μας όχι σκονισμένα και αραχνιασμένα, αλλά τα μελετάμε και προσπαθούμε μέσα σε αυτά να βρούμε αλήθειες που να τις υποστηρίζουμε με τη ζωή μας.

editorial

*Μετά από 40
συνεχόμενα
χρόνια έκδοσης
του περιοδικού
Νέα Ακρόπολη
συνεχίζουμε να
αναζητούμε τη
φιλοσοφική λίθο...*

*Όλα τα παραπάνω
δεν αποτελούν
πλέον για μας
διανοητικές
αλήθειες, αλλά
έναν τρόπο ζωής,
που βελτιώνει
καθημερινά τον
εαυτό μας και τον
κόσμο.*

*Το αλχημικό έργο
βρίσκεται σε
εξέλιξη...*

Ο μίτος της Αριάδνης

Αποσπάσματα από το βιβλίο «Παιχνίδια στον καθρέπτη»
– Φιλοσοφικά δοκίμια για τον σπατηλό κόσμο»,
εκδόσεις Νέα Ακρόπολη

Κείμενο: Delia Steinberg Guzman

Κατά την αυγή της Ελληνικής Κλασικής εποχής υπήρξε ένας μύθος φορτισμένος με βαθιά νοήματα, που εξυπηρέτησε στο να αναπαρασταθεί ένα μεγάλο μέρος των μυστηρίων της ζωής. Ήταν η ιστορία του Μινώταυρου, ενός ακαθόριστου τέρατος, που κατοικούσε στο κέντρο ενός περίπλοκου λαβυρίνθου και που "κατάπιε" αδυσώπητα εκείνους που προσπαθούσαν να το συλλάβουν. Ωστόσο, εμφανίστηκε ένας άντρας -ο Θησέας- που βοηθούμενος από την ίδια την εικόνα της ψυχής του -την Αριάδνη- μπόρεσε να φτάσει μέχρι τον άξονα του μυστηρίου, να κυριεύσει το τέρας και να γυρίσει νικητής μέσα από τους πολλαπλούς δρόμους του λαβυρίνθου.

Ποιο ήταν το κλειδί της επιτυχίας του Θησέα; Επρόκειτο για ένα μίτο με μια μακριά κλωστή τυλιγμένη, που του παρέδωσε η Αριάδνη πριν φτάσει στο λαβύρινθο. Η κλωστή ξεδιπλωνόταν καθώς ο ήρωας προχωρούσε στα βάθη της σπηλιάς και χρησίμευσε σαν οδηγός, για ν' αναγνωριστεί ο δρόμος της επιστροφής.

Γ' αυτό έχουμε ονομάσει τη Φιλοσοφία "μίτο της Αριάδνης", καθώς είναι το κλειδί που μας οδηγεί στο να ανακαλύψουμε τα μυστήρια του κόσμου της Μάγια.

Η Μάγια με τα παιχνίδια της έχει φτιάξει έναν αληθινό λαβύρινθο στη ζωή με περίπλοκους δρόμους, που δεν δείχνουν ποτέ καθαρά στους ανθρώπους προς τα πού οδηγούν. Μ' αυτόν τον τρόπο οι άνθρωποι παίζουν όπως τα παιδιά, δοκιμάζοντας χίλια μονοπάτια που επιτρέπουν να φτάσει κανείς ή στο μυστήριο του κέντρου ή στην έξοδο.

Αν και τα παιχνίδια της Μάγια και ο λαβύρινθός της θα μπορούσαν να φανούν άσχημα την πρώτη στιγμή, θα πρέπει να αναγνωρίσουμε άλλη μια φορά την ευφυΐα με την οποία λειτουργεί η ψευδαισθηση, ώστε κάποια στιγμή, όταν θα έχουν ξεπεραστεί όλα τα εμπόδια -όλα τα παιχνίδια- να μπορούμε να κυριεύσουμε το μυστικό, που είναι ριζωμένο στον άξονα της καρδιάς της Σπηλιάς.

Στο μεταξύ η Μάγια κατέχει μια τεράστια δύναμη για να παγιδεύει τους ανθρώπους στα πλοκάμια της, δεδομένου ότι κανένας δεν ξέρει την έξοδο...Έτσι όλοι είμαστε παγιδευμένοι από την υλική ζωή, γιατί σχεδόν κανένας δεν ξέρει την έξοδο απ' αυτήν τη φυλακή. Και καθώς δεν μπορούμε να ξεφύγουμε, δεν είναι καλύτερα να προσπαθούμε να παίζουμε μέσα της, στριφογυρίζοντας συνεχώς, μέχρις ότου να μας δώσει η ψυχή μια σωτήρια κλωστή;

Ο λαβύρινθος κλείνει μέσα του δυο μεγάλα μυστικά: το ένα, που είναι πιο εύκολο να το αντιληφθούμε, είναι το πώς μπορούμε να βγούμε έξω. Το άλλο, το πιο βαθύ, είναι αυτό που βρίσκεται στο κέντρο των πολλών του δρόμων. Δεν υπάρχει δυνατότητα να διαφύγουμε όσο δεν έχουμε κυριαρχήσει πάνω στο τέρας. Δεν υπάρχει δυνατότητα να επιλύσουμε το πρόβλημα της ζωής όσο δεν έχουμε γνωρίσει το αίνιγμα των παιχνιδιών της Μάγια. Έτσι, το πιο σημαντικό από τα μυστικά είναι αυτό που κοιμάται στην καρδιά του. Αν δεν υπάρχουν θαρραλέοι που

θα αποτολήσουν να αντιμετωπίσουν το Μινώταυρο, δεν θα υπάρξουν και θαρραλέοι που θα μπορέσουν να διαφύγουν από το λαβύρινθο.

Αν η Φιλοσοφία -η Αγάπη προς τη Σοφία- είναι ο μίτος της Αριάδνης, ακολουθώντας τα ίχνη της θα μπορέσουμε να φτάσουμε μέχρι το προπύργιο της Μάγια. Αυτοί είναι οι άνθρωποι που αναζητούν, αυτοί που έχουν νικήσει τον ίδιο τους το φόβο της άγνοιας, αυτοί που θέλουν να ξέρουν, αν και χωρίς να πάψουν να παίζουν, το γιατί των παιχνιδιών τους.

Ο Θησέας με το μίτο του, ο Άρης Διόνυσος με τον Πέλεκυ-Δαυλό του, ο άνθρωπος με το λύχνο της διάνοιάς του, είναι όλοι τους αναζητητές και εραστές της Σοφίας, είναι φιλόσοφοι. Διεισδύοντας με τόλμη μέσα στους δρόμους της ύπαρξης, πλησιάζουν κάθε φορά όλο και περισσότερο το κέντρο, κι εκεί όπου θα 'πρεπε να είναι το μεγάλο τέρας, ανακαλύπτουν -ω, τι έκπληξη!- την κατοικία της Μάγια, τη Μεγάλη ψευδαίσθηση που ορίζει τα παιχνίδια του λαβύρινθου. Οι άνθρωποι που φτάνουν στα τυφλά καταβροχθίζονται από το τέρας της ψευδαίσθησης. Αν φτάσει κανείς με τον πόθο της γνώσης, το τέρας αφήνει να πέσουν τα πέπλα του και εμφανίζεται η Μάγια με όλη τη λάμψη της ως μεγάλη βασίλισσα των ανθρώπινων εμπειριών.

Το να έχουμε ανακαλύψει τη Μάγια με τα πέπλα της, το να έχουμε καταλάβει το γιατί των παιχνιδιών της, σημαίνει να έχουμε φτάσει στη Σοφία. Τότε, έστω κι αν βρισκόμαστε στο ίδιο κέντρο του λαβύρινθου, είναι σαν να είμαστε στην έξοδό του. Το μυστικό του κέντρου είναι το μυστικό της απελευθέρωσης.

Γι' αυτό η Μάγια έχει καλύψει με πέπλα τη Φιλοσοφία. Αντί να μας επιτρέπει να τη γνωρίσουμε με την απλότητα και αγνότητά της, σαν μια οδηγό κλωστή, έχει κορεστεί με υπερβολικά λόγια, με απατηλές εικόνες, με ατέλειωτους ορισμούς, με τεχνικές ορολογίες, με εκφράσεις αμφιβολιών και άγχους, με τοποθετήσεις εκατοντάδων προβλημάτων χωρίς καμία λύση...η Μάγια χρειάζεται τους ανθρώπους μέσα στο λαβύρινθό της και γι' αυτό τους ανοίγει πολλαπλούς δρόμους που, όπως και τα παιχνίδια των παιδιών, δεν οδηγούν σε κανένα μέρος.

Ωστόσο, κάποιες φορές, υπάρχουν άνθρωποι που φτάνουν μέχρι το τέρας, υπάρχουν όντα που αποκρυπτογραφούν το μυστήριο του Μινώταυρου, υπάρχουν ήρωες που έχουν πλέξει υπομονετικά τις γνώσεις τους γύρω από ένα σωτήριο μίτο.

Αυτοί που έχουν φτάσει στη Σοφία μέσω της Φιλοσοφίας κατέχουν τη Δύναμη. Ξέρω σημαίνει Μπορώ. Αυτός που ξέρει, ό,τι συμβαίνει στην καρδιά του λαβύρινθου μπορεί να ξεφύγει. Αυτός που φεύγει επιτέλους από τον κόσμο της Μάγια, δεν το κάνει για τη δική του απελευθέρωση και μόνο. Όπως ο Θησέας, διαφεύγει για να γίνει οδηγός άλλων ανθρώπων, για να τους διδάξει και να τους κάνει ν' αποφύγουν μεγαλύτερες οδύνες κατά το μεταβατικό στάδιο που προϋποθέτει το να ζούμε μ' ένα σώμα, να ενδίδουμε στις ανάγκες του, να παίζουμε με τους νόμους του.

Ο δαιδαλώδης κόσμος της Μάγια δεν είναι ένας ψεύτικος κόσμος, ούτε είναι κακός, ούτε αντίκειται στον κόσμο της Αλήθειας. Είναι μόνο αντανάκλαση εκείνων των άλλων ανώτερων κόσμων και εξ αιτίας αυτής της φύσης του παγιδεύει όλα εκείνα που μπορεί μέσα στα σκοτεινά του φώτα και στην ύλη του τη μπλοκαρισμένη από το βάρος της. Ο κόσμος της Μάγια εκπληρώνει το νόμο του και τις περισσότερες φορές εμείς οι ίδιοι οι άνθρωποι διαστρεβλώνουμε ακόμα περισσότερο τις εικόνες μας, σαν αποτέλεσμα της κακής μας θεώρησης. Το να παίζουμε δεν σημαίνει να κάνουμε κάτι τέτοιο κοιμισμένοι, το να παίζουμε δεν σημαίνει να κλείνουμε εκούσια τα μάτια μας για το σκοπό αυτό. Το να παίζουμε δεν προϋποθέτει να αγνοούμε πώς το κάνουμε.

Η Φιλοσοφία δίνει επομένως αυτήν την καθαρότητα θεώρησης και κατανόησης, που η τύφλωση της αδράνειας την έχει κάνει να εξαφανιστεί από τους ανθρώπους. Η Φιλοσοφία είναι αναγνώριση. Να ξανα-γνωρίσουμε, να συναντήσουμε ξανά εκείνο που είναι ιδιότητα της Ψυχής και που χάθηκε στο παιχνίδι. Είναι η λύση του μυστηρίου του λαβύρινθου, είναι η θριαμβευτική έξοδος προς τον κόσμο των πραγματικών όντων, των πρώτων Αρχετύπων, που με την εικόνα τους έχουμε βαδίσει τόσο καιρό...

Η Μάγια άφησε τον Θησέα να τη νικήσει. Αυτή η ίδια είναι νικήτρια του εαυτού της, καθώς επινόησε τη Μεγάλη Ψευδαίσθηση, για να την αφήσει να τη γνωρίσουν αυτοί που, πέρα από τις σκιές, ανακάλυψαν το αληθινό της σχήμα.

Η πρακτική όψη της φιλοσοφίας

Κείμενο: Γιάννης Τάσσης

Η φιλοσοφία συχνά θεωρείται ως ένα αφηρημένο και θεωρητικό πεδίο μελέτης, αποκομμένο από τις πρακτικές ανησυχίες και την καθημερινή ζωή. Ωστόσο, αυτή είναι μια εσφαλμένη αντίληψη. Η φιλοσοφία έχει πολλές πρακτικές εφαρμογές που μπορούν να μας βοηθήσουν να πάρουμε καλύτερες αποφάσεις, να κατανοήσουμε τον εαυτό μας και τον κόσμο γύρω μας και να ζήσουμε τη ζωή μας με μεγαλύτερη χαρά, μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα αλλά και μεγαλύτερο ουσιαστικό όφελος για μας και τους γύρω μας.

Έτσι σε αυτό το άρθρο θα γίνει μία προσπάθεια σύντομης παρουσίασης μερικών σημαντικών πτυχών της πρακτικής όψης και εφαρμογής της φιλοσοφίας στη ζωή του κάθε ανθρώπου.

Μια πρακτική και σημαντική εφαρμογή της φιλοσοφίας είναι η ηθική. Η ηθική για τη φιλοσοφία είναι ο κλάδος που ασχολείται με τις ηθικές αρχές και αξίες και το πώς πρέπει να συμπεριφέρονται τα άτομα στον εαυτό τους και τους άλλους.

Ένα από τα πρακτικά στοιχεία που συνθέτουν αυτή είναι ο ρόλος που η φιλοσοφία διαδραματίζει στην καθοδήγηση της λήψης προσωπικών αποφάσεων. Πολλές ηθικές θεωρίες, όπως το συνεπακόλουθο των δράσεών μας, η δεοντολογία και η ηθική της αρετής, προσφέρουν κατευθυντήριες γραμμές για τη λήψη αποφάσεων που είναι ηθικά σωστές. Το συνεπακόλουθο των δράσεών μας, για παράδειγμα, τονίζει τη σημασία των συνεπειών των πράξεών μας, ενώ η δεοντολογία τονίζει τη σημασία της τήρησης ηθικών κανόνων και υποχρεώσεων. Η ηθική της αρετής, από την άλλη πλευρά, εστιάζει στην καλλιέργεια ηθικών αρετών όπως η ειλικρίνεια, το θάρρος, η συμπόνια κ.α. Παρέχοντας κατευθυντήριες γραμμές για τη λήψη προσωπικών αποφάσεων, οι ηθικές θεωρίες βοηθούν τα άτομα να περιηγηθούν σε περίπλοκα ηθικά διλήμματα και να λάβουν αποφάσεις που ευθυγραμμίζονται με τις αξίες τους.

Μία άλλη πρακτική εφαρμογή είναι ο ρόλος της φιλοσοφίας στη δημόσια πολιτική και την κοινωνική ευθύνη. Οι κυβερνήσεις και οι οργανισμοί συχνά αντιμετωπίζουν δύσκολα ηθικά προβλήματα, όπως πώς να εξισορροπηθούν τα δικαιώματα των ατόμων με τις ανάγκες της κοινότητας ή πώς να αντιμετωπίσουν ζητήματα κοινωνικής δικαιοσύνης και ανισότητας. Οι ηθικές αρχές όπως η δικαιοσύνη, ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων κλπ., μπορούν να παρέχουν καθοδήγηση για την αντιμετώπιση αυτών των θεμάτων.

Επίσης εκτός από την καθοδήγηση στη λήψη αποφάσεων, η ηθική παίζει ρόλο στην ενίσχυση του ηθικού χαρακτήρα του ατόμου αλλά και της κοινότητας. Η ηθική μπορεί να βοηθήσει τα άτομα να αναπτύξουν αρετές όπως η ειλικρίνεια, η συμπόνια και ο σεβασμός, που είναι απαραίτητες για την οικοδόμηση ισχυρών σχέσεων ανάμεσα στις κοινότητες, ενώ μπορεί επίσης να συμβάλλει στην ενίσχυση της αίσθησης κοινωνικής ευθύνης, ενθαρρύνοντας τα άτομα να συμμετέχουν σε δράσεις και συμπεριφορές με στόχο

την ευημερία των άλλων και της κοινότητας στο σύνολό της.

Ακόμη, η ηθική μπορεί να παίξει ρόλο στην πρόωθηση του διαλόγου και της κατανόησης μεταξύ ατόμων και ομάδων με διαφορετικές πεποιθήσεις και αξίες. Συμμετέχοντας σε ηθικό προβληματισμό και διάλογο, τα άτομα μπορούν να μάθουν να εκτιμούν και να κατανοούν διαφορετικές οπτικές γωνίες και να εργαστούν για την εξεύρεση κοινού εδάφους σε δύσκολα ηθικά ζητήματα.

Μια άλλη πρακτική πτυχή της φιλοσοφίας είναι η γνωσιολογία. Η γνωσιολογία (επίσης επιστημολογία, γνωσιθεωρία και γνωσοθεωρία) είναι κλάδος της φιλοσοφίας που μελετάει την ουσία, τις μορφές, τις πηγές, τις δυνατότητες, τις πεποιθήσεις, την αξία και τα όρια της αληθινής γνώσης του εξωτερικού κόσμου και του Εγώ. Εξετάζει επίσης τη διαδικασία απόκτησης γνώσης και διερευνά τις έννοιες της αλήθειας, της πεποίθησης και της δικαιολόγησης. Έτσι, αν και μπορεί να φαίνεται σαν ένα αφηρημένο και θεωρητικό θέμα, ωστόσο μας βοηθά να κατανοήσουμε πώς αποκτούμε γνώση, τι μετράει ως απόδειξη και τι μπορούμε να γνωρίζουμε με βεβαιότητα. Αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό στον σημερινό κόσμο, όπου βομβαρδιζόμαστε με πληροφορίες από διάφορες πηγές. Η γνωσιολογία μπορεί να μας βοηθήσει να διακρίνουμε μεταξύ αξιόπιστων πηγών πληροφοριών και εκείνων που είναι αναξιόπιστες ή ακόμα και παραπλανητικές.

Ένα πρακτικό αποτέλεσμα αυτής είναι η ορθότερη λήψη αποφάσεων. Είναι εύκολο να λαμβάνει κανείς αποφάσεις με βάση ψευδείς ή ελλιπείς πληροφορίες, κάτι που μπορεί να οδηγήσει σε αρνητικές συνέπειες. Κατανοώντας τη διαδικασία απόκτησης γνώσης και τους παράγοντες που την επηρεάζουν, μπορούμε να γίνουμε πιο επικριτικοί ως προς τις πληροφορίες που λαμβάνουμε και πιο οξυδερκείς στη λήψη των αποφάσεών μας.

Κάτι άλλο είναι ότι η γνωσιολογία μπορεί να μας βοηθήσει να κατανοήσουμε και να αξιολογήσουμε διαφορετικές κοσμοθεωρίες. Οι πεποιθήσεις και

οι υποθέσεις μας διαμορφώνουν την κοσμοθεωρία μας και μπορούν να επηρεάσουν τη συμπεριφορά και τις πράξεις μας. Εξετάζοντας τις αιτίες των πεποιθήσεών μας, μπορούμε να αξιολογήσουμε την αξιοπιστία και την εγκυρότητά τους. Αυτό μπορεί να μας βοηθήσει να αναπτύξουμε μια πιο συνεκτική και συνεπή κοσμοθεωρία που βασίζεται σε πληρέστερα στοιχεία και πιο ορθολογικά επιχειρήματα.

Επίσης η γνωσιολογία μπορεί να μας βοηθήσει να εκτιμήσουμε τη σημασία των αποδείξεων και της κριτικής σκέψης. Σε έναν κόσμο όπου η παραπληροφόρηση και η προπαγάνδα επικρατούν, είναι απαραίτητο να υπάρχουν τα εργαλεία για την κριτική αξιολόγηση των πληροφοριών. Κατανοώντας τα πρότυπα αποδεικτικών στοιχείων και συλλογισμών, μπορούμε να αναπτύξουμε τις δεξιότητες για την αντικειμενική αξιολόγηση των ισχυρισμών και των επιχειρημάτων.

Ακόμη, η γνωσιολογία μπορεί να μας βοηθήσει να αναπτύξουμε μια πιο ταπεινή και ανοιχτόμυαλη στάση απέναντι στη γνώση. Μπορεί να μας υπενθυμίσει τα όρια των γνώσεών μας και την ανάγκη να είμαστε ανοιχτοί σε νέες ιδέες και προοπτικές. Αυτό μπορεί να μας βοηθήσει να αποφύγουμε τον δογματισμό και την πνευματική αλαζονεία, που μπορεί να περιορίσουν την ικανότητά μας να μαθαίνουμε και να μεγαλώνουμε.

Μια άλλη πρακτική πτυχή της φιλοσοφίας είναι η μεταφυσική που ασχολείται με τη θεμελιώδη φύση της πραγματικότητας, συμπεριλαμβανομένης της φύσης της ύπαρξης, της αιτιότητας και του χρόνου. Εξετάζει τη φύση της ύπαρξης, τη σχέση μεταξύ νου και ύλης και την ύπαρξη του Θεού. Αν και η μεταφυσική θεωρείται συχνά ένα αφηρημένο και θεωρητικό θέμα, έχει πρακτικές επιπτώσεις στην καθημερινή μας ζωή, γι' αυτό η κατανόηση των μεταφυσικών εννοιών

μπορεί να μας βοηθήσει να κατανοήσουμε καλύτερα τη θέση μας στον κόσμο και τη σχέση μας με άλλα όντα και αντικείμενα. Για παράδειγμα, αν πιστεύουμε στην ύπαρξη μιας μετά θάνατον ζωής, αυτό μπορεί να δώσει παρηγοριά, ελπίδα ή ακόμα και αισιοδοξία ή έμπνευση για μία πιο δοξασμένη ζωή που δεν σταματάει αλλά συνεχίζεται σηματοδοτώντας μία συνεχόμενη αναβατική πορεία προς το φως.

Ένα πρακτικό αποτέλεσμα αυτής είναι πως μπορεί να μας βοηθήσει να κατανοήσουμε τη φύση της πραγματικότητας. Οι αντιλήψεις μας για τον κόσμο επηρεάζονται από τις πεποιθήσεις και τις υποθέσεις μας για τη φύση της πραγματικότητας. Εξετάζοντας διαφορετικές μεταφυσικές θεωρίες, μπορούμε να αναπτύξουμε μια πιο συνεκτική και συνεπή κοσμοθεωρία.

Επίσης η μεταφυσική μπορεί να μας βοηθήσει να κατανοήσουμε τη φύση του νου και τη σχέση του με το σώμα. Η κατανόηση της σχέσης νου-σώματος μπορεί να επηρεάσει τη στάση μας απέναντι στην ψυχική υγεία και ευεξία. Διερευνώντας διαφορετικές μεταφυσικές θεωρίες του νου, μπορούμε να αποκτήσουμε γνώσεις για τη φύση της συνείδησης, της αντίληψης και της αυτογνωσίας. Αυτό μπορεί να μας βοηθήσει να κατανοήσουμε καλύτερα τα θέματα ψυχικής υγείας και τους τρόπους αντιμετώπισής τους.

Επίσης η μεταφυσική μπορεί να μας βοηθήσει να κατανοήσουμε τη σχέση μεταξύ ηθικής και πραγματικότητας. Οι ηθικές μας πεποιθήσεις και αξίες επηρεάζονται από τις υποθέσεις μας για τη φύση της πραγματικότητας. Εξετάζοντας διαφορετικές μεταφυσικές θεωρίες, μπορούμε να κατανοήσουμε τις συνέπειες των ηθικών μας πεποιθήσεων και αξιών. Αυτό μπορεί να μας βοηθήσει να αναπτύξουμε ένα πιο συνεκτικό και συνεπές ηθικό πλαίσιο που βασίζεται στη βαθιά κατανόηση της φύσης της πραγματικότητας.

Ακόμη, η μεταφυσική μπορεί να μας βοηθήσει να εκτιμήσουμε το θαύμα και το μυστήριο της ύπαρξης. Εξετάζοντας τη θεμελιώδη φύση της πραγματικότητας, μπορούμε να εκτιμήσουμε την ομορφιά και την πολυπλοκότητα του κόσμου γύρω μας. Αυτό μπορεί να μας βοηθήσει να αναπτύξουμε μια πιο βαθιά αίσθηση δέους και θαυμασμού, που μπορεί να ενισχύσει την αίσθηση του νοήματος και του σκοπού στη ζωή.

Μια άλλη πρακτική πτυχή της φιλοσοφίας είναι οι εφαρμογές στη σφαίρα της πολιτικής και της κοινωνικής

δικαιοσύνης. Αναφερόμαστε λοιπόν στην πολιτική φιλοσοφία (ή «φιλοσοφία της κοινωνικής δικαιοσύνης») η οποία διερευνά τη φύση της διακυβέρνησης και της κοινωνίας, και τις αρχές που τις διέπουν, όπως ζητήματα που σχετίζονται με την ισότητα, τη δικαιοσύνη και τα ανθρώπινα δικαιώματα. Αυτά τα πεδία μπορούν να μας βοηθήσουν να κατανοήσουμε τη δομή της κοινωνίας και τους τρόπους με τους οποίους μπορεί να βελτιωθεί για την προώθηση της ευημερίας όλων των ατόμων. Παρέχει έτσι ένα πλαίσιο για την ανάλυση και την αξιολόγηση των πολιτικών συστημάτων και των κοινωνικών θεσμών. Παρέχει επίσης μια βάση για την κατανόηση των αρχών της δικαιοσύνης, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της ισότητας.

Ένα πρακτικό αποτέλεσμα αυτής είναι πως μπορεί να προσφέρει μια θεωρητική βάση για πολιτικά και κοινωνικά κινήματα. Για παράδειγμα, η φιλοσοφία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων έχει παίξει καθοριστικό ρόλο στην ανάπτυξη των σύγχρονων δημοκρατιών. Η ιδέα ότι όλοι οι άνθρωποι έχουν εγγενή δικαιώματα που πρέπει να προστατεύονται από το κράτος ήταν κεντρική σε πολλά κοινωνικά κινήματα, συμπεριλαμβανομένων των πολιτικών δικαιωμάτων, των δικαιωμάτων των γυναικών, κλπ. Έτσι μπορεί να βοηθήσει στη διάρθρωση των θεωρητικών θεμελιών αυτών των κινήματων, τα οποία μπορούν να βοηθήσουν στην κινητοποίηση των ανθρώπων και στην οικοδόμηση δυναμικής για αλλαγή.

Επίσης μπορεί να μας βοηθήσει να κατανοήσουμε και να αξιολογήσουμε τα πολιτικά συστήματα. Οι φιλόσοφοι έχουν αναπτύξει πολλές διαφορετικές πολιτικές θεωρίες, που κυμαίνονται από τον αυταρχισμό έως τη δημοκρατία. Αυτές οι θεωρίες παρέχουν ένα πλαίσιο για την κατανόηση των προτερημάτων και αδυναμιών διαφορετικών πολιτικών συστημάτων. Για παράδειγμα, η φιλοσοφία του φιλελευθερισμού τονίζει τη σημασία των ατομικών δικαιωμάτων και της ελευθερίας, ενώ η φιλοσοφία του σοσιαλισμού τονίζει τη σημασία της συλλογικής ιδιοκτησίας και της οικονομικής ισότητας. Η κατανόηση αυτών των θεωριών μπορεί να μας βοηθήσει να αξιολογήσουμε διαφορετικά πολιτικά συστήματα και να υποστηρίξουμε την αλλαγή, που εμείς θεωρούμε, προς το καλύτερο.

Ακόμη μπορεί να μας βοηθήσει να κατανοήσουμε και να αντιμετωπίσουμε τις κοινωνικές αδικίες. Πολλές κοινωνικές αδικίες, όπως ο ρατσισμός, έχουν τις ρίζες τους σε βαθιά

ριζωμένες πεποιθήσεις και υποθέσεις. Εξετάζοντας αυτές τις πεποιθήσεις και υποθέσεις, οι φιλόσοφοι μπορούν να βοηθήσουν στον εντοπισμό των αιτιών των κοινωνικών αδικιών και να αναπτύξουν στρατηγικές για την αντιμετώπισή τους. Για παράδειγμα, η φιλοσοφία της διατομής έπαιξε καθοριστικό ρόλο στην ανάδειξη των τρόπων με τους οποίους διαφορετικές μορφές καταπίεσης τέμνονται και ενισχύουν η μία την άλλη. Αυτό οδήγησε σε μια πιο λεπτή κατανόηση των κοινωνικών αδικιών και σε πιο αποτελεσματικές στρατηγικές για την αντιμετώπισή τους.

Η φιλοσοφία μπορεί να μας βοηθήσει να αναπτύξουμε ηθικά πλαίσια για τη λήψη αποφάσεων. Τα πολιτικά και κοινωνικά ζητήματα συχνά περιλαμβάνουν περίπλοκα ηθικά διλήμματα. Για παράδειγμα, το ερώτημα εάν θα δοθεί προτεραιότητα στα ατομικά δικαιώματα ή το κοινό καλό είναι ένα θεμελιώδες ηθικό δίλημμα στην πολιτική. Εξετάζοντας διαφορετικές ηθικές θεωρίες, όπως ο ωφελιμισμός ή η δεοντολογία, μπορούμε να αναπτύξουμε πλαίσια για τη λήψη ηθικών αποφάσεων σε περίπλοκες καταστάσεις.

Σαν τελευταία πτυχή αναφέρουμε μία, που θα μπορούσε να είναι και η αφετηρία αυτού του άρθρου, και είναι η προσωπική ανάπτυξη και αυτοβελτίωση. Η φιλοσοφία μπορεί να μας βοηθήσει να κατανοήσουμε τις δικές μας αξίες, πεποιθήσεις και στόχους και μπορεί να προσφέρει μια βάση για αυτοστοχασμό και αυτογνωσία.

Ένα πρακτικό αποτέλεσμα αυτής είναι πως εξετάζοντας διαφορετικές φιλοσοφικές παραδόσεις και ιδέες, τα άτομα μπορούν να αποκτήσουν μια βαθύτερη κατανόηση των δικών τους πεποιθήσεων και αξιών. Αυτό μπορεί να τους βοηθήσει να εντοπίσουν τομείς της ζωής τους όπου μπορεί να θέλουν να κάνουν αλλαγές ή βελτιώσεις. Για παράδειγμα, η φιλοσοφία του στωικισμού τονίζει τη σημασία του αυτοελέγχου και της συναισθηματικής ανθεκτικότητας. Μελετώντας τη στωική φιλοσοφία, τα άτομα μπορούν να μάθουν στρατηγικές για την ανάπτυξη αυτών των ιδιοτήτων από μόνα τους και τεχνικές διαχείρισης των συναισθημάτων τους και να γίνουν πιο ανθεκτικά απέναντι στις αντιξοότητες της ζωής.

Άλλο είναι πως προσφέρει ένα πλαίσιο για τον καθορισμό στόχων και την προσωπική ανάπτυξη. Πολλές φιλοσοφικές παραδόσεις τονίζουν τη σημασία της αυτοβελτίωσης και της προσωπικής ανάπτυξης. Για παράδειγμα, η φιλοσοφία του

υπαρξισμού τονίζει τη σημασία του να ζεις μια ζωή με νόημα, ενώ η φιλοσοφία του ανθρωπισμού τονίζει τη σημασία της αυτοπραγμάτωσης. Εξετάζοντας αυτές τις παραδόσεις, τα άτομα μπορούν να προσδιορίσουν τους δικούς τους στόχους και να αναπτύξουν στρατηγικές για την επίτευξή τους.

Επίσης μπορεί να προσφέρει εργαλεία για την υπέρβαση προκλήσεων και εμποδίων. Πολλές φιλοσοφικές παραδόσεις τονίζουν τη σημασία της ανθεκτικότητας και της επιμονής απέναντι στις αντιξοότητες. Για παράδειγμα, η φιλοσοφία του Βουδισμού τονίζει τη σημασία της επίγνωσης και της αποδοχής, ενώ η φιλοσοφία του πραγματισμού τονίζει τη σημασία της πρακτικής επίλυσης προβλημάτων. Μελετώντας αυτές τις παραδόσεις, τα άτομα μπορούν να μάθουν στρατηγικές για την υπέρβαση των προκλήσεων και την ανάπτυξη της ανθεκτικότητας.

Συμπερασματικά, η φιλοσοφία έχει πολλές πρακτικές εφαρμογές που μπορούν να μας βοηθήσουν να πάρουμε καλύτερες αποφάσεις, να κατανοήσουμε τον εαυτό μας και τον κόσμο γύρω μας και να ζήσουμε μία πιο ικανοποιητική και χαρούμενη ζωή.

Μελετώντας τη φιλοσοφία, μπορούμε να αποκτήσουμε πολύτιμες γνώσεις για την ηθική, τη γνωσιολογία, τη μεταφυσική, την πολιτική, την κοινωνική δικαιοσύνη και την προσωπική ανάπτυξη. Αυτές οι ιδέες μπορούν να μας βοηθήσουν να πλοηγηθούμε στις πολυπλοκότητες της σύγχρονης ζωής, όπως το έχει κάνει η ανθρωπότητα στο σύνολό της ανά τους αιώνες, και να πετύχουμε τους στόχους μας, τόσο ως άτομα όσο και ως μέλη μιας κοινωνίας, λαχταρώντας πάντα το καλύτερο για την Φύση και τον Άνθρωπο.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- 'ΓΝΩΣΙΟΛΟΓΙΑ' - Συγγραφέας: ΡΟΥΣΟΠΟΥΛΟΣ ΓΙΩΡΓΟΣ - Εκδ. 'ΠΑΠΑΖΗΣΗ'
- 'ΜΠΑΙΝΟΥΜΕ ΣΕ ΕΝΑ ΝΕΟ ΜΕΣΑΙΩΝΑ;' - Συγγραφέας: Συλλογικό έργο - Εκδ. 'Νέα Ακρόπολη'
- 'Φιλοσοφία για τη Ζωή' - Delia Steinberg Guzman - Εκδ. 'Νέα Ακρόπολη'
- 'Φιλοσοφία στην πράξη' - Delia Steinberg Guzman - Εκδ. 'Νέα Ακρόπολη'
- 'Πρακτικές συμβουλές για Αυτογνωσία' - Delia Steinberg Guzman - Εκδ. 'Νέα Ακρόπολη'
- 'Σπόροι Φωτός - Για τον Άνθρωπο, την Κοινωνία, το Σύμπαν' - Jorge Angel Livraga Rizzí - Εκδ. 'Νέα Ακρόπολη'
- 'ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ: ΜΕΤΑ ΤΑ ΦΥΣΙΚΑ' - Αριστοτέλης - Εκδ. 'ΖΗΤΡΟΣ'

Σε όλες τις σχολές φιλοσοφίας του κλασικού κόσμου η κύρια αιτία οδύνης, αταξίας και έλλειψης συνείδησης για τον άνθρωπο υπήρξε η κυριαρχία των παθών, οι άτακτες επιθυμίες και οι υπερβολικοί φόβοι. Η υποταγή του ανθρώπου σε αυτά, τον εμποδίζει να ζήσει αληθινά. Για αυτό η φιλοσοφία στοχεύει ως βασική μέριμνα στη θεραπεία των παθών. Κάθε σχολή είχε τη δική της θεραπευτική μέθοδο, αλλά όλες συνδέουν αυτή τη μέθοδο με μια βαθιά μεταμόρφωση της κοσμοαντίληψης του Είναι του ατόμου. Η φιλοσοφία στην πράξη εμφανίζεται σε αυτές τις σχολές έχοντας ως αντικείμενο την πραγματοποίηση αυτής της μεταμορφώσεως.

Στον Στωικισμό κάθε ανθρώπινη δυστυχία προέρχεται από το ότι οι άνθρωποι επιδιώκουν να αποκτήσουν ή να διατηρήσουν αγαθά που διατρέχουν τον κίνδυνο να μην αποκτήσουν ή να απωλέσουν, ενώ προσπαθούν ν' αποφύγουν δεινά που συχνά είναι αναπόφευκτα. Η φιλοσοφία σκοπεύει να εκπαιδεύσει τον άνθρωπο, έτσι ώστε να επιδιώκει ν' αποκτήσει μόνο εκείνο το αγαθό, το οποίο μπορεί να αποκτήσει και ταυτόχρονα ν' αποφύγει μόνο εκείνο το κακό που μπορεί να αποφύγει. Αυτό το καλό που πάντα μπορούμε ν' αποκτήσουμε, αυτό το κακό που πάντα μπορούμε ν' αποφύγουμε, πρέπει, για να είναι όντως καλό ή κακό αντιστοίχως, να εξαρτάται αποκλειστικά από την ελευθερία του ανθρώπου: πρόκειται δηλαδή για το ηθικό καλό και για το ηθικό κακό.

Μιλάμε για μία αλλαγή θεώρησης της πραγματικότητας, από «ανθρωποκεντρική» σύμφωνα με την οποία οι αξίες εξαρτώνται από τα πάθη, σε μια «φυσική» θεώρηση των πραγμάτων, που επανατοποθετεί κάθε γεγονός στην προοπτική της καθολικής Φύσης. Αυτή η αλλαγή θεώρησης είναι δύσκολη. Και σ' αυτό ακριβώς το σημείο έχει τη θέση της η πρακτική φιλοσοφία, με σκοπό να πραγματοποιηθεί σταδιακά η απαραίτητη εσωτερική μεταμόρφωση. Δεν γνωρίζουμε σήμερα μία συστηματική πραγματεία που να κωδικοποιεί κάποιας μορφής διδασκαλία ή τεχνική πρακτικών ασκήσεων, αλλά υπάρχουν νύξεις ότι αυτές οι εσωτερικές ενασχολήσεις είναι πολύ συχνές στα γραπτά της ελληνιστικής και ρωμαϊκής εποχής και αποτελούσαν μέρος της καθημερινότητας των φιλοσοφικών σχολών και άρα τμήμα της προφορικής κατά παράδοση διδασκαλίας.

Πρακτικές ασκήσεις

Χάρη στον Φίλωνα τον Αλεξανδρέα (20 π.Χ.- 45 μ.Χ., ελληνιστής Ιουδαίος φιλόσοφος, ο οποίος γεννήθηκε στην Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου, που αποτελούσε εκείνη την εποχή κέντρο της εβραϊκής διασποράς) διαθέτουμε σήμερα δύο καταλόγους ασκήσεων. Αν και δεν αλληλεπικαλύπτονται επακριβώς, μας δίνουν από κοινού ένα αρκετά

"Να πετάς κάθε μέρα! Έστω και για μια στιγμή, ας είναι και σύντομη, αρκεί να είναι έντονη. Κάθε μέρα κι από μια «πνευματική άσκηση» - μόνος ή μαζί με κάποιον που κι αυτός να θέλει να γίνει καλύτερος".

ολοκληρωμένο πανόραμα μιας φιλοσοφικής θεραπευτικής στωικο-πλατωνικής εμπνεύσεως.

Ο πρώτος από τους καταλόγους απαριθμεί τα ακόλουθα: Έρευνα (ζήτησις), σε βάθος εξέταση (σκέψις), ανάγνωσις, ακρόασις, προσοχή, αυτοκυριαρχία (εγκράτεια), αδιαφορία για τα αδιάφορα πράγματα.

Ο δεύτερος κατάλογος αναφέρει διαδοχικά: αναγνώσεις, μελέται, θεραπείαι των παθών, των καλών μνήμαι, εγκράτεια, τήρηση καθηκόντων.

Με τη βοήθεια αυτών των καταλόγων μπορούμε να κάνουμε μια σύντομη περιγραφή των στωικών πνευματικών ασκήσεων, μελετώντας διαδοχικά τις παρακάτω ομάδες: κατ' αρχάς την προσοχή, μετά τις μελέτες και τις «των καλών μνήμες», έπειτα τις πιο διανοητικές ασκήσεις όπως την ανάγνωση, την ακρόαση, την έρευνα, τη βαθιά εξέταση, τέλος τις πιο ενεργητικές ασκήσεις όπως την αυτοκυριαρχία, την τήρηση καθηκόντων, την αδιαφορία στα αδιάφορα πράγματα.

Η προσοχή είναι η θεμελιώδης πνευματική στάση του στωικού. Πρόκειται για μια συνεχή ετοιμότητα και πνευματική παρουσία, μια διαρκώς επαγρυπνούσα αυτοσυνείδηση, μια σταθερή ένταση του πνεύματος. Χάρη σ' αυτήν ο φιλόσοφος ξέρει και θέλει πλήρως αυτό που κάνει κάθε στιγμή. Χάρη σ' αυτήν την πνευματική ετοιμότητα, ο θεμελιώδης κανόνας της ζωής, δηλαδή η διάκριση μεταξύ αυτών που εξαρτώνται από μας και αυτών που δεν εξαρτώνται από μας, μας είναι πάντα «έτοιμη για χρήση» (πρόχειρον).

Αυτή η άσκηση μελέτης επιτρέπει να είναι κανείς έτοιμος την ώρα ενός απρόσμενου κι ενδεχομένως δραματικού συμβάντος. Μπορούμε να φανταστούμε εκ των προτέρων τις δυσκολίες της ζωής: τη φτώχεια, τα βάσανα, τον θάνατο: πρόκειται για την προμελέτη των κακών όπου τις αντικρίζουμε κατά πρόσωπο, υπενθυμίζοντας στον εαυτό μας ότι δεν είναι δεινά, αφού δεν εξαρτώνται από μας

«Από φυλακής πρωίας θα εξετάζουμε εκ των προτέρων όλα όσα έχουμε να κάνουμε στη διάρκεια της μέρας και θα προσδιορίσουμε εκ των προτέρων τις αρχές που θα κατευθύνουν και θα εμπνεύσουν τις πράξεις. Το βράδυ, θα εξετάζουμε εκ νέου τους εαυτούς μας για να δούμε τα λάθη ή τις προόδους που έγιναν. Θα εξετάζουμε επίσης τα όνειρά μας»

Για τον στωικό λοιπόν το να φιλοσοφείς σημαίνει να ασκείσαι στο να «ζεις», δηλαδή να ζεις συνειδητά κι ελεύθερα: συνειδητά, ξεπερνώντας τα όρια της ατομικότητας κι αναγνωρίζοντας τον εαυτό σου ως μέρος ενός Κόσμου που παίρνει ζωή από τον Λόγο. Ελεύθερα, με το να αποποιούμαστε την επιθυμία όσων δεν εξαρτώνται από μας και που υπερβαίνουν τις δυνάμεις μας, για να δώσουμε εξέχουσα

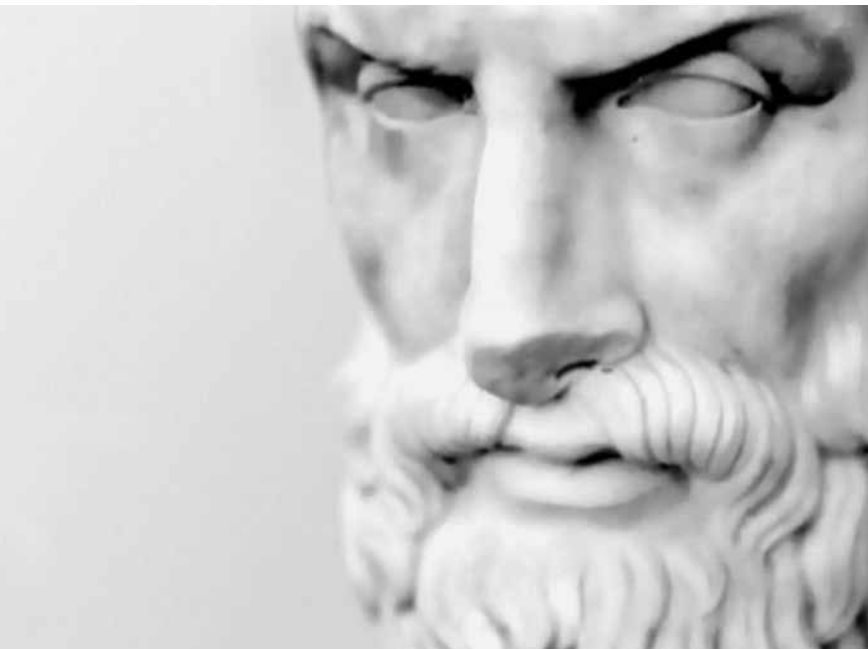
Ο Φίλων ο Αλεξανδρέυς (20 π.Χ.- 45 μ.Χ.) στα έργα του παραθέτει δύο καταλόγους ασκήσεων, με σκοπό την σταδιακή και απαραίτητη εσωτερική μεταμόρφωση.

σημασία μόνο σ' όσα εξαρτώνται από μας, δηλαδή στην ορθή πράξη που είναι σε συμφωνία με τον Λόγο.

Αντιλαμβανόμαστε καλά ότι μια φιλοσοφία, όπως αυτή των στωικών, η οποία απαιτεί επαγρύπνηση, ενέργεια, ένταση ψυχής συνίσταται ουσιαστικά από πρακτικές ασκήσεις.

Αλλά ίσως εκπλαγούμε διαπιστώνοντας πως ο επικουρισμός, που συνηθίζεται να θεωρείται ως μια φιλοσοφία της ηδονής, αποδίδει την ίδια σημασία όπως και ο στωικισμός σε συγκεκριμένες πρακτικές που δεν είναι τίποτε άλλο από πρακτικές ασκήσεις. Κι αυτό γιατί τόσο για τον Επίκουρο όσο και για τους στωικούς η φιλοσοφία είναι μια θεραπευτική μέθοδος: «Η μόνη μας ενασχόληση πρέπει να είναι η θεραπεία μας».

Αλλά αυτή τη φορά η θεραπεία συνίσταται στο να επαναφέρει την ψυχή από τις έγνοιες της ζωής στην απλή χαρά του Είναι. Η δυστυχία των ανθρώπων προέρχεται από το γεγονός πως φοβούνται πράγματα που δεν χρειάζεται να φοβούνται και πως επιθυμούν πράγματα που δεν είναι αναγκαίο να επιθυμούν μια

Η μόνη μας ενασχόληση πρέπει να είναι η θεραπεία μας, το να επαναφέρουμε την ψυχή από τις έγνοιες της ζωής στην απλή χαρά του Είναι. (Επίκουρος, Σάμος 341 π.Χ. - Αθήνα 270 π.Χ.)

και υπερβαίνουν τις δυνάμεις τους. Έτσι η ζωή τους αναλώνεται στη δίνη αδικαιολόγητων φόβων και ανικανοποίητων επιθυμιών. Στερούνται λοιπόν της μόνης πραγματικής ηδονής, της ηδονής του είναι. Κι είναι γι' αυτό το λόγο που η επικούρεια φυσική απελευθερώνει από την αγωνία δείχνοντας πως οι θεοί δεν έχουν καμία επενέργεια στην πορεία του κόσμου και πως ο θάνατος, ως ολοκληρωτική διάλυση, δεν αποτελεί μέρος της ζωής.

Η επικούρεια δεοντολογία απελευθερώνει από τις ανικανοποίητες επιθυμίες κάνοντας τη διάκριση ανάμεσα σε φυσικές και αναγκαίες επιθυμίες, σε φυσικές και μη αναγκαίες επιθυμίες και σε επιθυμίες που δεν είναι ούτε φυσικές ούτε αναγκαίες. Η ικανοποίηση των πρώτων, η παραίτηση από τις τελευταίες κι ενδεχομένως από τις δευτέρες αρκεί για να εξασφαλίσει την αβουλησία και να φανερώσει την ευεξία του είναι: «Φωνάζει η σάρκα να μην πεινά, να μην διψά, να μην κρυώνει. Όποιος τα έχει αυτά και ελπίζει να τα διατηρήσει, ακόμα και τον Δία μπορεί να ανταγωνιστεί σ' ευδαιμονία». Εξ ου και το σχεδόν απρόσμενο αίσθημα ευγνωμοσύνης που φωτίζει αυτό που θα μπορούσαμε να αποκαλέσουμε επικούρεια ευσέβεια προς τα πράγματα: «Ας ευχαριστήσουμε την μακάρια Φύση που όρισε τα αναγκαία να είναι ευπόριστα και τα δυσπόριστα να μην είναι αναγκαία».

Για να επιτευχθεί λοιπόν η θεραπεία της ψυχής είναι αναγκαία η φιλοσοφία στην πράξη. Όπως και στους στωικούς έτσι κι εδώ αφομοιώνουμε, μελετάμε «νυχθημερόν» σύντομα αποφθέγματα ή περιλήψεις που επιτρέπουν την «εύκολη χρήση» των θεμελιωδών διδασκαλιών (δογμάτων). Όπως παραδείγματος χάρη το περίφημο

τετραφάρμακον: «Οι θεοί δεν είναι για να τους φοβόμαστε, ο θάνατος είναι χωρίς κίνδυνο, το καλό εύκολα αποκτιέται, το κακό εύκολα υποφέρεται.» Η αφθονία των συλλογών επικούρειων αποφθεγμάτων ανταποκρίνεται σ' αυτήν την απαίτηση της πνευματικής άσκησης της εσωτερικής μελέτης.

Αλλά η μελέτη, η απλή ή η λόγια, δεν είναι η μόνη επικούρεια πνευματική άσκηση. Για τη θεραπεία της ψυχής χρειάζεται όχι όπως το θέλουν οι στωικοί το να την εξασκείς στην ένταση, αλλά αντιθέτως στο να την εξασκείς στη χαλάρωση. Αντί να σκεφτόμαστε τα δεινά από πριν, έτσι ώστε να προετοιμαζόμαστε να τα αντιμετωπίσουμε, πρέπει αντίθετα να αποσπάμε την σκέψη μας από τα επώδυνα πράγματα και να ακινητοποιούμε το βλέμμα μας στις ηδονές. Πρέπει να ξαναζωντανεύουμε την ανάμνηση των ηδονών του παρελθόντος και να αντλούμε ικανοποίηση από τις ηδονές του παρόντος, αναγνωρίζοντας πόσο αυτές οι ηδονές του παρόντος είναι μεγάλες κι ευχάριστες. Έχουμε εδώ μια πνευματική άσκηση πολύ συγκεκριμένη: όχι πλέον τη συνεχή επαγρύπνηση του στωικού που προσπαθεί πάντα να είναι έτοιμος να διασφαλίσει την ηθική ελευθερία του ανά πάσα στιγμή, αλλά την ελεύθερη επιλογή, πάντα σε ανανέωση, της χαλάρωσης και της γαλήνης και μια βαθιά ευγνωμοσύνη προς τη φύση και τη ζωή που, εάν ξέρουμε να τις βρίσκουμε, μας προσφέρουν ασταμάτητα ηδονή και χαρά.

Με τον ίδιο τρόπο η πνευματική άσκηση που συνίσταται στο να προσπαθούμε να ζούμε την παρούσα στιγμή διαφέρει πολύ ανάμεσα στους στωικούς και στους επικούρειους. Σύμφωνα με τους πρώτους, είναι ένταση πνεύματος, συνεχής αφύπνιση της ηθικής συνείδησης. Για τους

δεύτερους, είναι για μια άλλη φορά πρόσκληση για χαλάρωση και γαλήνη: η έγνοια, η οποία μας διχάζει στην προοπτική του μέλλοντος, μας κρύβει την ασύγκριτη αξία του απλώς είναι: «Μια φορά γεννιόμαστε, δεν γίνεται να γεννηθούμε δύο φορές. Λοιπόν είναι αναγκαίο να μην υπάρχουμε για πάντα. Παρόλα αυτά εσύ, χωρίς να είσαι κύριος της επόμενης μέρας, αναβάλλεις πάλι τη χαρά για άλλοτε – και στο μεταξύ η ζωή αναλώνεται εις μάτην από αναβολή σε αναβολή κι ο καθένας μας πεθαίνει φορτωμένος έγνοιες». Πρόκειται για τον περίφημο στίχο του Οράτιου: *carpe diem* (άδραξε το σήμερα). *«Ενώ μιλάμε, ο φθονερός χρόνος έχει κιόλας αποδράσει. Άδραξε το σήμερα δίχως να εμπιστεύεσαι το αύριο!»*

Εν τέλει, για τους επικούρειους, πνευματική άσκηση είναι η απόλαυση: διανοητική ηδονή της θεωρίας της φύσης, αναλογισμός της παρελθοντικής και της παρούσας ηδονής και τέλος, ηδονή της φιλίας. Η φιλία, για την επικούρεια κοινότητα, έχει κι αυτή τις πνευματικές της ασκήσεις, οι οποίες συντελούνται εντός μιας χαρούμενης και χαλαρής ατμόσφαιρας: η δημόσια εξομολόγηση των σφαλμάτων και η αδελφική διόρθωσή τους, ασκήσεις που συνδέονται με την εξέταση της συνειδήσεως. Όμως τρόπον τινά η κατ' εξοχήν πνευματική άσκηση είναι πρωτίστως η ίδια η φιλία: *«Καθένας τους έπρεπε να τείνει προς την δημιουργία μιας ατμόσφαιρας που να κάνει τις καρδιές να θάλπουν. Πάνω απ' όλα μετρούσε το να είναι κανείς ευτυχισμένος και η αμοιβαία στοργή, δηλαδή η εμπιστοσύνη με την οποία αφηνόταν ο ένας στον άλλον συνέβαλλαν περισσότερο από ο,τιδήποτε άλλο στην ευτυχία».*

Μαθαίνω να διαλέγομαι

Η πρακτική των πνευματικών ασκήσεων έχει πιθανώς τις ρίζες της στον Σωκρατικό Διάλογο γιατί η μορφή αυτή ήταν και παραμένει το ζωντανό κάλεσμα που αφυπνίζει την ηθική συνείδηση. Η αποστολή του Σωκράτη συνίσταται στο να προσκαλεί τους συγχρόνους του να εξετάσουν τη συνειδήσή τους, να μεριμνούν για τις εσωτερικές τους προόδους: *«Καρφή δεν μου καίγεται για όσα απασχολούν τους περισσότερους ανθρώπους: χρηματικές συναλλαγές, διαχείριση των αγαθών, στρατηγίες, ρητορικές επιτυχίες, αξιώματα, συμμαχίες, πολιτικές φατρίες. Δεν είναι αυτός ο δρόμος που διάλεξα, ... αλλά εκείνος που μου επιτρέπει να κάνω το μεγαλύτερο καλό στον καθένα σας ξεχωριστά, προσπαθώντας να σας πείσω να σας απασχολούν*

λιγότερο αυτά που έχετε, και περισσότερο αυτό που είστε, έτσι ώστε να καταστήσετε εαυτούς όσο το δυνατόν καλύτερους και λογικότερους».

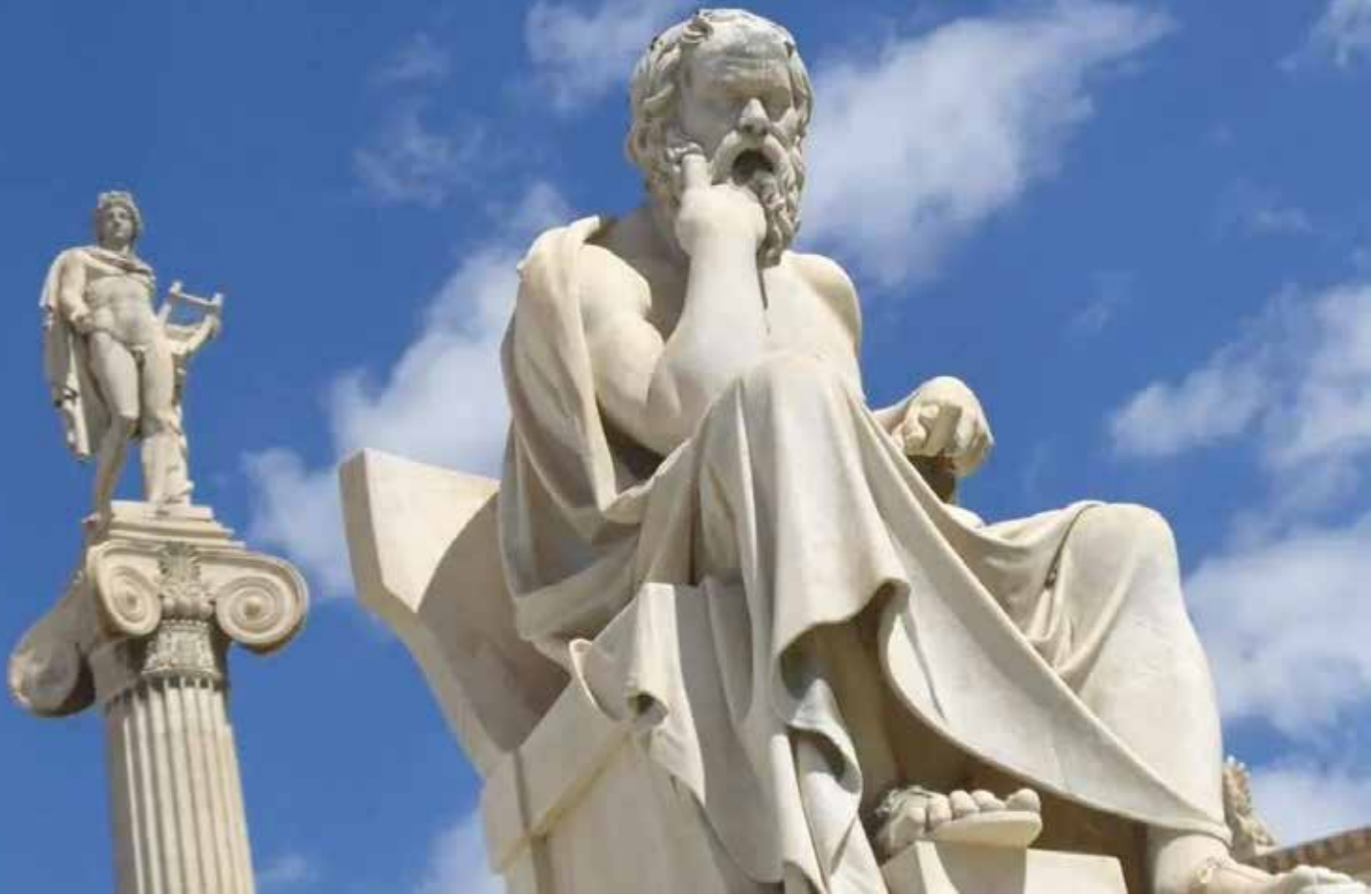
Έτσι λοιπόν ο σωκρατικός διάλογος παρουσιάζεται ως μια από κοινού πνευματική άσκηση η οποία προσκαλεί στην εξέταση της συνειδήσης, στην προσοχή του εαυτού μας, στο περίφημο *«Γνώθι σαυτόν»*. Το να γνωρίζεις τον εαυτό σου σημαίνει είτε να τον γνωρίζεις ως μη σοφό (δηλαδή όχι ως σοφό αλλά ως φιλό-σοφο, ως κάποιον που πορεύεται προς τη σοφία), είτε να γνωρίζεις τον εαυτό σου στο αυθεντικό του είναι (δηλαδή να διαχωρίζεις αυτό που δεν είσαι απ' αυτό που είσαι εσύ ο ίδιος), είτε να γνωρίζεις τον εαυτό σου στην πραγματική ηθική του κατάσταση (δηλαδή να εξετάζεις την συνειδήσή σου).

Αυτή η στενή σχέση ανάμεσα στον διάλογο με τον άλλον και στον διάλογο με τον εαυτό μας είναι εξόχως σημαντική. Μόνο αυτός που είναι ικανός για μια πραγματική συνάντηση με τον άλλον είναι ικανός για μια αυθεντική συνάντηση με τον εαυτό του, αλλά και το αντίστροφο είναι εξίσου αληθινό. Ο διάλογος δεν μπορεί να είναι αληθινός παρά μόνο παρουσία του άλλου και του εαυτού μας. Από αυτήν την άποψη κάθε πνευματική άσκηση είναι διαλογική, στο μέτρο που είναι άσκηση αυθεντικής παρουσίας τόσο στον εαυτό μας όσο και στους άλλους.

Μαθαίνω να πεθαίνω

Υπάρχει μια αινιγματική σχέση ανάμεσα στη γλώσσα και στον θάνατο. Ήταν ένα από τα πιο αγαπητά θέματα της σκέψης του Brice Parain: *«Η γλώσσα δεν αναπτύσσεται παρά μόνο πάνω στον θάνατο των ατόμων»*. Κι αυτό γιατί ο Λόγος αντιπροσωπεύει μια απαίτηση καθολικού ορθολογισμού – εικάζει έναν κόσμο αμετάβλητων κανόνων – που αντιτίθεται στο αέναο γίγνεσθαι και στις μεταβλητές ορέξεις της ατομικής σωματικής ζωής. Σ' αυτήν τη σύγκρουση, όποιος παραμένει πιστός στον Λόγο κινδυνεύει να χάσει τη ζωή. Αυτή ήταν και η ιστορία του Σωκράτη.

Ο Σωκράτης πέθανε λόγω της πίστης του στον Λόγο. Ο Σωκράτης εκθέτει εαυτόν στον θάνατο υπέρ της αρετής. Προτίμησε να πεθάνει παρά ν' απαρνηθεί τις απαιτήσεις της συνειδήσής του. Προτίμησε δηλαδή το Αγαθό από το είναι, προτίμησε τη συνείδηση και τη σκέψη από τη ζωή του σώματος.

Ο Σωκράτης (Αθήνα, 470 π.Χ.- 399 π.Χ.) πέθανε λόγω της πίστης του στον Λόγο, εκθέτοντας εαυτόν στον θάνατο υπέρ της αρετής.

Αυτή η συγκεκριμένη επιλογή είναι και η θεμελιώδης φιλοσοφική επιλογή. Μπορούμε λοιπόν να πούμε ότι η φιλοσοφία είναι άσκηση και μάθηση του θανάτου, εάν είναι αλήθεια πως υποβάλλει τη βούληση του σώματος για ζωή στις ανώτερες επιταγές της σκέψης. «Έτσι λοιπόν», λέει ο Σωκράτης του Φαίδωνα, «είναι αλήθεια ότι οι ορθώς φιλοσοφούντες ασκούνται στο να πεθαίνουν και ότι θεωρούν τον θάνατο ελάχιστα τρομακτικό σε σχέση με τους άλλους ανθρώπους».

Ο θάνατος, για τον οποίο γίνεται λόγος εδώ, είναι ένας πνευματικός διαχωρισμός μεταξύ της ψυχής και του σώματος: [είναι] «το να διαχωρίζουμε όσο γίνεται περισσότερο την ψυχή από το σώμα, να την συνηθίσουμε να περισυλλέγεται στον εαυτό της και να συγκεντρώνεται απ' όποιο σημείο του σώματος κι αν βρίσκεται, και να μένει κατά το δυνατόν μόνη με τον εαυτό της, και στο παρόν και μετέπειτα, ωσάν να έχει απαλλαγεί από τα δεσμά του σώματος». Τέτοιου είδους είναι και η πλατωνική πνευματική άσκηση. Αλλά πρέπει να την κατανοήσουμε καλά, και κυρίως να μην την διαχωρίσουμε από τον φιλοσοφικό θάνατο του Σωκράτη, του οποίου η παρουσία δεσπόζει σ' όλο τον Φαίδωνα.

Μαθαίνοντας να πεθαίνει, ο στωικός μαθαίνει να είναι ελεύθερος. Όπως γράφει ο Montaigne, λογοκλέπτοντας τον Σενέκα, σ' ένα από τα

διασημότερα δοκίμιά του, με τίτλο «Φιλοσοφώ σημαίνει μαθαίνω να πεθαίνω»: «Εκείνος που έμαθε να πεθαίνει ξέμαθε να υπηρετεί». Η σκέψη του θανάτου μετασχηματίζει τον τόνο και το επίπεδο της εσωτερικής ζωής: «Να' ναι κάθε μέρα ο θάνατος μπροστά στα μάτια σου», λέει ο Επίκτητος, «και ποτέ δεν θα σε κατατρέξει ούτε ενθύμηση κατώτερη, ούτε υπερβολική επιθυμία». Αυτό το φιλοσοφικό θέμα συναντάει εκείνο της απέραντης αξίας της παρούσας στιγμής, την οποία πρέπει να ζούμε σαν να είναι ταυτόχρονα η πρώτη και η τελευταία. Ακόμα και για τον Χάιντεγκερ, η φιλοσοφία είναι «μελέτη θανάτου»: Η αυθεντικότητα της ύπαρξης έγκειται στη διαυγή πρόγνωση του θανάτου. Από κει και πέρα είναι ζήτημα του καθενός να επιλέξει μεταξύ διαύγειας και διασκορπισμού.

Η «άσκηση του θανάτου» συνδέεται λοιπόν εδώ με τη θεωρία της ολότητας, με την εξύψωση της σκέψης περνώντας από την ατομική και παθιασμένη υποκειμενικότητα στην αντικειμενικότητα της οικουμενικής

«Κοίτα την κάθε μέρα που φέγγει σαν να ήταν η τελευταία για σένα· έτσι θα δέχεσαι μ' ευγνωμοσύνη την κάθε ανέλπιστα ώρα». (Οράτιος, 65 π.Χ. - 8 π.Χ.)

προοπτικής, δηλαδή με την άσκηση της καθαρής σκέψης. Αυτό το χαρακτηριστικό του φιλοσόφου δέχεται εδώ για πρώτη φορά ένα όνομα το οποίο θα διατηρήσει σε όλη την αρχαία παράδοση: την μεγαλοπρέπεια της ψυχής.

Ο Πορφύριος, ο εκδότης των γραπτών του Πλωτίνου, ταξινομήσε συστηματικά τα έργα του δασκάλου του σύμφωνα με τα στάδια αυτής της πνευματικής προόδου: κάθαρση της ψυχής μέσω της αποκόλλησής της από το σώμα, έπειτα γνώση και υπέρβαση του αισθητού κόσμου και τέλος μεταστροφή προς τον Νου και προς το Εν.

Η πραγματοποίηση αυτής της πνευματικής προόδου απαιτεί λοιπόν ασκήσεις. Ο Πορφύριος ανακεφαλαιώνει αρκετά καλά την πλατωνική παράδοση, λέγοντας πως πρέπει να αφοσιωνόμαστε σε δύο ασκήσεις: από τη μία να απομακρύνουμε τη σκέψη από κάθε τι το θνητό και σαρκικό κι από την άλλη να επιστρέφουμε προς την ενέργεια του Νου. Στον νεοπλατωνισμό η πρώτη άσκηση περιλαμβάνει πλευρές έντονα ασκητικές με τη σύγχρονη έννοια της λέξης, ιδίως μια δίαιτα χορτοφαγίας. Στην ίδια σύμφραση, ο Πορφύριος επιμένει έντονα στη σημασία των πνευματικών ασκήσεων: η θεωρία που φέρνει την ευτυχία δεν συνίσταται μόνο σε μια συσσώρευση αφηρημένων λόγων και διδασκαλιών ακόμα κι αν αναφέρονται στα όντως όντα, αλλά πρέπει να καταβάλλουμε μια επιπλέον προσπάθεια, έτσι ώστε αυτές οι διδασκαλίες να γίνουν μέσα μας «φύση και ζωή».

Όλα τα παραπάνω παραδείγματα μας επιτρέπουν να διακρίνουμε την αλλαγή προοπτικής στην ερμηνεία και την ανάγνωση των φιλοσοφικών έργων της αρχαιότητας, υπό το πρίσμα της πρακτικής φιλοσοφίας. Η φιλοσοφία είναι λοιπόν στην ουσιαστική της μορφή όχι πλέον μια θεωρητική κατασκευή, αλλά ως μια μέθοδος διάπλασης ενός νέου τρόπου να ζει και να βλέπει κανείς τον κόσμο, μια προσπάθεια μεταμόρφωσης και εξέλιξης του ανθρώπου στην καθημερινότητα.

Beatus est qui procul negotiis.

Η εξέλιξη της ανθρωπότητας χαρακτηρίζεται από ακμές και παρακμές, αναγεννήσεις και μεσαιώνες. Σε αυτά τα χρονικά διαστήματα υπάρχουν άνθρωποι, που ξεχωρίζουν για το πνεύμα τους και την προσφορά τους στην ανθρωπότητα. Έπειτα από πολλά χρόνια ακόμα συζητάμε για αυτούς και προσπαθούμε να καταλάβουμε το έργο που άφησαν ως παρακαταθήκη στην ανθρωπότητα ή απλώς μένουμε έκθαμβοι με τις συνέπειες όλης αυτής της πνευματικής τους προσπάθειας. Φιλόσοφοι-επιστήμονες, υπήρξαν βαθιά προβληματισμένοι με το νόημα της επιστήμης τους, τον ρόλο που διαδραματίζει αυτή στην κοινωνία, αλλά και το δικό τους χρέος, ως φορείς ανθρωπισμού.

ΝΙΚΟΛΑ ΤΕΣΛΑ (1856-1943)

«Οι ανακαλύψεις μου ευαγγελίζονται έναν κόσμο όπου η ανθρωπότητα θα είναι ενωμένη, οι πόλεμοι θα είναι αδύνατοι και όπου θα βασιλεύει η ειρήνη...Λέτε ότι αγαπάτε τους ανθρώπους. Εγώ δεν τους αγαπώ. Εκείνο που εγώ αγαπώ είναι η ανθρωπότητα.»¹

Ο μύθος γύρω από την προσωπικότητά του προσελκύει καθημερινά πολλούς επιστήμονες και νέους που αναζητούν να βρουν τα μονοπάτια της εξέλιξης της επιστήμης. Όσο και αν το όνομά του είναι πλέον συνυφασμένο με τις πιο σύγχρονες αυτοκινητοβιομηχανίες, δεν ξέρουμε πραγματικά ποιος ήταν αυτός ο ταπεινόφρων επιστήμονας και βαθιά φιλοσοφημένος άνθρωπος που στα πάρκα της Βουδαπέστης απήγγειλε Γκαίτε και ανακάλυπτε νέους τρόπους και νέες δυνατότητες χρήσης του ηλεκτρικού ρεύματος, οραματιζόμενος και προφητεύοντας έναν διαφορετικό κόσμο.

Ο Νικόλα Τέσλα γεννήθηκε στο χωριό Σμίλιαν στη Λίκα, μια επαρχιακή περιοχή της τότε ονομαζόμενης Αυστροουγγρικής Αυτοκρατορίας. Μεγάλωσε σε μια συντηρητική οικογένεια- ήταν γιος ιερέα-στην οποία για να διαβάσει έπρεπε τη νύχτα να φυγαδεύσει κάποιο βιβλίο από τη βιβλιοθήκη και να το διαβάσει μέσα από το αμυδρό φως κάποιου κεριού στο δωμάτιό του. Ο θάνατος του αδελφού του σε ηλικία επτά ετών, ο οποίος ήταν και το παιδί θαύμα της οικογένειας, του δημιούργησε έντονους προβληματισμούς και αναγκάστηκε να μεγαλώσει πιο γρήγορα. Μετά από αρκετή προσπάθεια κατάφερε να σπουδάσει την επιστήμη που αγαπούσε, αυτή της φυσικής και συγκεκριμένα του ηλεκτρομαγνητισμού που εκείνη την εποχή συναντούσε μεγάλη ακμή. Ως φοιτητής, εθίστηκε στον τζόγο, όπου και έχασε όλα τα χρήματα του πατέρα του, ενώ επίσης εθίστηκε και στην κατανάλωση καφεΐνης. Ωστόσο η δύναμή του ήταν μεγαλύτερη από τα πάθη του και έτσι κατάφερε να τα ξεπεράσει με αξιοπρέπεια.

Στα χρόνια του πανεπιστημίου βίωσε την απαξίωση από τους καθηγητές του όταν αναρωτήθηκε αν θα μπορούσε να λυθεί το δύσκολο πρόβλημα της απώλειας ενέργειας που έφεραν μαζί τους οι τότε συμβατικές λάμπες συνεχούς ρεύματος. Προσπαθώντας να βρει τη λύση του προβλήματος στις γεννήτριες ηλεκτρικού ρεύματος, περπατούσε στο δημοτικό πάρκο της Βουδαπέστης, απαγγέλλοντας στίχους από το Φάουστ του Γκαίτε που

«Ο επιστημονικός άνθρωπος δεν στοχεύει σε ένα άμεσο αποτέλεσμα ... το καθήκον του είναι να βάλει θεμέλια για κείνους που πρόκειται να έρθουν και να δείξει το δρόμο».
(Νικόλα Τέσλα, 1856 - 1943).

θυμόταν επί λέξη. Τότε του ήρθε η έμπνευση της εφεύρεσης του εναλλασσόμενου ρεύματος που θα άλλαζε μια για πάντα τη ροή της εξέλιξης της ανθρωπότητας. Η ανακάλυψη αυτή, έμελλε να τον βάλει σε μεγάλες περιπέτειες.

Η γνωστή διαμάχη του με τον πασίγνωστο εφευρέτη Τόμας Έντισον έχει μείνει στην ιστορία ως ο πόλεμος των ρευμάτων. Όταν ο Νικόλα Τέσλα του προσέφερε τις γνώσεις του, εκείνος αντ' αυτού εκμεταλλεύτηκε την αθωότητά του, μην τηρώντας την προαποφασισμένη συμφωνία τους. Αυτή η διαμάχη για το ποια μορφή ηλεκτρικού ρεύματος είναι πιο χρήσιμη και ασφαλής οδήγησε τον Τέσλα στη χρεωκοπία, καθώς το έργο του δυσφημίστηκε μέσω εγκληματικών ενεργειών.

Ο Μάιος του 1886 τον βρίσκει και εκείνον όπως και τόσους άλλους ανθρώπους να εργάζεται ως εργάτης για να επιβιώσει, λαμβάνοντας ένα πενιχρό εισόδημα, τόσο χαμηλό, ικανό να κάνει τους εργάτες της τότε εποχής να ξεσηκωθούν και να ορίσουν την μετέπειτα εργατική πρωτομαγιά. Ο Τέσλα ήταν εκεί, ταπεινός και αποκομμένος στις ΗΠΑ, στην άλλη άκρη της Γης, μακριά από όλους τους γνωστούς του. Δεν τα παράτησε, έκανε νέες εφευρέσεις και ανακαλύψεις, και το όραμα του για δωρεάν και παγκόσμια επικοινωνία και ενέργεια έφτασε τουλάχιστον κατά ένα μέρος να πραγματώνεται έναν αιώνα αργότερα. Το εργαστήριο και τα γραπτά του κήκαν, και τότε εκείνος τα έφτιαξε από την αρχή από μνήμης. Ο πύργος μέσω του οποίου έκανε πειράματα για μια ιδέα που θα έφερνε μια και καλή την εξέλιξη της ανθρωπότητας, γκρεμίστηκε και καταστράφηκε, με μεγαλύτερο πιθανό υπαίτιο την ίδια την

κυβέρνηση της χώρας του που τον θεωρούσε κατάσκοπο. Στο τέλος της ζωής του οι επενδυτές του, του γύρισαν την πλάτη, ενώ θεωρήθηκε από πολλούς αγύρτης.

Εκείνος δεν τα παράτησε ποτέ. Δεν κατηγορήσε ποτέ κανέναν, ούτε τον Έντισον ούτε την Αμερικανική κυβέρνηση, δείχνοντας έτσι την αξιοπρέπειά του, καθώς επίσης και τη βαθιά φιλοσοφική του κατανόηση. Η αιτία που έδινε για το γεγονός ότι τα έργα του δεν βρήκαν ανταπόκριση ήταν ότι η ανθρωπότητα δεν ήταν έτοιμη ακόμα για αυτές τις ανακαλύψεις, και ότι αυτές θα βρουν ανταπόκριση σε εκατοντάδες χρόνια από τότε. Όπως και εν μέρει αποδεικνύεται.

Τις τελευταίες του μέρες φρόντιζε και τάιζε περιστέρια στο κέντρο της Νέας Υόρκης σε ένα ξενοδοχείο που διέμενε. Και όταν ένα λευκό περιστέρι ήρθε και πέθανε στο παράθυρό του, κατάλαβε ότι έχει έρθει η ώρα του...

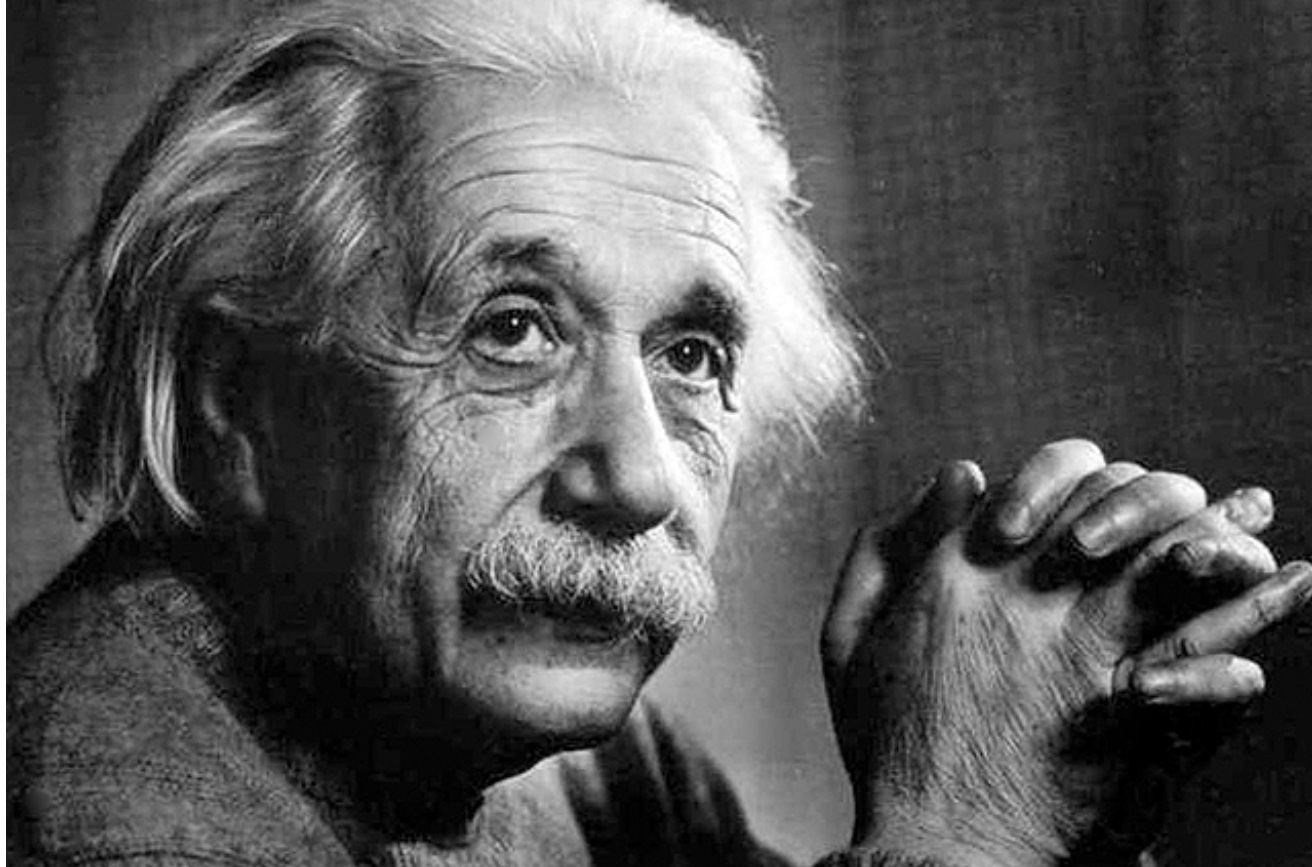
Τα λόγια με τα οποία κλείνει την αυτοβιογραφία του, το μόνο χειρόγραφο που μας έχει μείνει από εκείνον μαζί με εκατόν δώδεκα κατοχυρωμένες ευρεσιτεχνίες, μας δείχνουν το μεγάλο φιλοσοφικό του βάθος, και συνοψίζουν αυτά που ο ίδιος πρέσβευε στη ζωή του. Κατά τον Τέσλα:

‘Ο επιστημονικός άνθρωπος δεν στοχεύει σε ένα άμεσο αποτέλεσμα. Δεν περιμένει ότι οι προχωρημένες ιδέες του θα γίνουν άμεσα δεκτές. Το έργο του είναι σαν αυτό του σπορέα για το μέλλον. Το καθήκον του είναι να βάλει θεμέλια για κείνους που πρόκειται να έρθουν και να δείξει το δρόμο.’¹

ΑΛΜΠΕΡΤ ΑΪΝΣΤΑΙΝ (1879-1955)

‘Η ζωή είναι σα να κάνεις ποδήλατο. Για να κρατήσεις την ισορροπία σου, πρέπει να συνεχίσεις να κινείσαι.’²

Άλμπερτ Αϊνστάιν, Σε επιστολή στον γιο του Έντουαρντ, 5 Φεβρουαρίου 1930.

Ο Άλμπερτ Αϊνστάιν ήθελε τον άνθρωπο επιστήμονα, μυστικιστή, καλλιτέχνη και ενεργό στην πολιτική ευθύνη της εποχής του. (Άλμπερτ Αϊνστάιν, 1879 - 1955).

Θεωρούμενος κατά κοινή ομολογία η πιο σημαντική προσωπικότητα του 20ου αιώνα, ο Άλμπερτ Αϊνστάιν επηρέασε την εποχή μας περισσότερο από οποιονδήποτε άλλον επιστήμονα.

Οι επιστημονικές του ανακαλύψεις από μόνες τους έτριξαν τα θεμέλια της συνεισφοράς της επιστήμης στον κλάδο της φιλοσοφίας, αλλά και το αντίθετο. Η επιστημονική ανακάλυψη της ειδικής θεωρίας της σχετικότητας έφερε μια επανάσταση στο πώς αντιλαμβανόμαστε τις έννοιες του χώρου και του χρόνου. Η αντίσταση που βρήκε ωστόσο αυτή η θεωρία ήταν έντονη, καθώς οι άνθρωποι την ερμήνευαν κατά το δοκούν, αρνούμενοι μια νέα ανακάλυψη που θα έσπαγε τα σύνορα της ανθρώπινης γνώσης. Οι πεποιθήσεις του άλλοτε θεωρήθηκαν εβραϊκές, άλλοτε ναζιστικές και άλλοτε θεωρίες ενός παράλογου ανθρώπου. Ωστόσο εκείνος πάντα με έναν οξύ νου και μια σκέψη που έθετε μπροστά την κοινή λογική μπόρεσε να αποδείξει αδιαμφισβήτητα την κυριαρχία των σύγχρονων ιδεών.

Η αντίληψη της ανθρωπότητας μετέβη από τις τρεις στις τέσσερις διαστάσεις, μέσω της γενικής θεωρίας της σχετικότητας και το ζήτημα της ύπαρξης του Θεού δεν πήρε πιθανόν ποτέ τόσο μεγάλη ανάγκη επιβεβαίωσης ή άρνησης από έναν επιστήμονα. Ο Αϊνστάιν μίλησε για τον Θεό του Σπινόζα, έναν Θεό σε μια φιλοσοφική βάση, όχι

προσωπικό και τιμωρό, αλλά ως κάτι λεπτό, απτό και ανεξήγητο που βρίσκεται πίσω από όλους τους ορατούς νόμους και τις συνδέσεις.³

Η φιλοσοφική του τοποθέτηση περί ελεύθερης βούλησης και ηθικής έφερε σύγκρουση στους γίγαντες της κβαντομηχανικής συμπεριλαμβανομένου και του ίδιου. «Παίζει τελικά ζάρια ο Θεός» ή όχι; Όντας ντετερμινιστής, τέθηκε απέναντι στους υπερασπιστές της αβεβαιότητας της κβαντικής φυσικής, ωστόσο αποτυγχάνοντας μέχρι τέλους να βρει τη λύση στο αίνιγμα της τυχαιότητας. Ειρηνιστής και αγωνιστής, προσπάθησε με μεγάλη ταπεινότητα να φέρει μια αλλαγή και ενοποίηση μεταξύ των ανθρώπων και των κρατών σε μια εποχή που ο πόλεμος είχε διασπάσει για τα καλά την ανθρωπότητα.

Πάντα ανθώπινος, προσπάθησε να σταθεί όρθιος στις δυσκολίες μια ζωής με τέτοια ευθύνη και ταυτόχρονα να αποτελεί μέρος μιας οικογένειας με αρκετές δυσκολίες, κάνοντας και ο ίδιος τα δικά του λάθη, τα οποία θα προσπαθούσε με κάθε ευκαιρία να διορθώσει.

Ο Άλμπερτ Αϊνστάιν υπήρξε μια ξεχωριστή προσωπικότητα, ένας άνθρωπος στα πρότυπα μιας σχολής φιλοσοφίας στον κλασικό τρόπο, που ήθελε

Ο Carl Sagan ήταν ένα ακόμα παράδειγμα του Homo Universalis, πανεπιστήμονας, εγκυκλοπαιδιστής με την αναγεννησιακή ερμηνεία ... ένας γεφυροποιός ανάμεσα στις θετικές και τις ανθρωπιστικές επιστήμες. (Καρλ Σαγκάν, 1934 – 1996).

τον άνθρωπο επιστήμονα, μυστικιστή, καλλιτέχνη και ενεργό στην πολιτική ευθύνη της εποχής του. Το επιστημονικό του έργο δίνει ακόμα νέους καρπούς στην επιστημονική κοινότητα και το παράδειγμα του εμπνέει ανθρώπους, καθώς υπήρξε ο ίδιος ένα παράδειγμα φιλόσοφου-επιστήμονα.

CARL SAGAN (1934-1996)

«Ο άνθρωπος είναι το μέσον για το σύμπαν να γνωρίσει τον εαυτό του.»

Θεωρείται ο μεγαλύτερος εκλαϊκευτής της επιστήμης κατά τον 20ο αιώνα. Μέσα από την τηλεοπτική εκπομπή 'Cosmos' μπόρεσε να φτάσει μέσα στις καρδιές εκατομμυρίων ανθρώπων και να τους εμπνεύσει, όπως θα ήθελε και εκείνος, να κοιτάνε τα άστρα. Προβληματισμένος και συνεχώς ανήσυχος με την εξερεύνηση νέων εξωπλανητών, αλλά και τη δυνατότητα ύπαρξης ζωής σε άλλους πλανήτες, όπως η Αφροδίτη ή ο Άρης αφιέρωσε τη ζωή του στην έρευνα της διαστημικής επιστήμης.

Οι αποστολές Voyager και Pioneer της NASA, φέρουν ένα στοιχείο από τη δική του προσπάθεια περάτωσης και εμπλούτισαν την επιστήμη της αστρονομίας. Μέσα από το μεγάλο συγγραφικό του έργο μπόρεσε να

μεταδώσει τη γνώση της επιστήμης του σε ολόένα και περισσότερους ανθρώπους αλλά και να παραδεχθεί ο ίδιος τα λάθη του. Στο βιβλίο του 'The Demon-Haunted World', ο Carl Sagan κάνει έναν υπολογισμό των λαθών του ως παράδειγμα της αναθεωρητικής φύσης της επιστήμης.⁵ Σκεπτικιστής και φιλόσοφος, μπόρεσε να ισορροπήσει στο τεταμένο σχοινί μεταξύ επιστήμης και μεταφυσικής αλλά και μεταξύ της μεγάλης μάχης θρησκείας και επιστήμης.⁷

«Η απουσία ενδείξεων δεν είναι ένδειξη απουσίας» και *«Οι εξωφρενικοί ισχυρισμοί απαιτούν εξωφρενικά πειστικές αποδείξεις»* ήταν δύο από τα ρητά του.

‘Ανάμεσα στα δύο αυτά ρητά περικλείεται η πεμπτουσία της σκέψης του, όπως αποκρυσταλλώνονταν μεταξύ φαντασίας, αμφιβολίας, σκεπτικισμού και τόλμης.’⁵

‘Ο Carl Sagan ήταν ένα ακόμα παράδειγμα του Homo Universalis. Πανεπιστήμονας, εγκυκλοπαιδιστής με την αναγεννησιακή ερμηνεία, ένας λόγιος, με την ευχέρεια να παρακολουθεί, χάρη στην κλασική του παιδεία, τα λογοτεχνικά ρεύματα, τις τέχνες, την κοινωνιολογία, ήταν εντέλει ένας γεφυροποιός που δεν αποδεχόταν το χάσμα ανάμεσα στις θετικές και στις ανθρωπιστικές επιστήμες, όπως διαβάζουμε χαρακτηριστικά για αυτόν.’⁵

Αντιλαμβανόμαστε έτσι το αναγεννησιακό πρότυπο του επιστήμονα-ανθρωπιστή που κυριάρχησε στους πολιτισμούς που έμειναν στην ιστορία, αφήνοντας έτσι το στίγμα ενός φιλόσοφου-επιστήμονα.

Βιβλιογραφία:

1. Νικόλα Τέσλα, Οι εφευρέσεις μου
2. Ο προφήτης του 21ου αιώνα, Γιώργος Στάμκος
3. Άλμπερτ Αϊνστάιν, Η βιογραφία μια ιδιοφυίας Walter Isaacson
4. Άλμπερτ Αϊνστάιν, Πώς βλέπω τον κόσμο
5. <https://zenithmag.wordpress.com/2011/12/21/carl-sagan/>
6. <https://web.archive.org/web/19990420150211/http://www.skeptic.com/04.4.sagan-tribute.html>
7. <https://web.archive.org/web/20060614112710/http://www.csicop.org/si/2005-07/sagan.html>

Σύμφωνα με τον Πλάτωνα ο ιδανικός κόσμος στηρίζεται στην ηθική και στη λογική και σκοπός του ιδανικού κράτους θα πρέπει να είναι η καθοδήγηση των πολιτών προς μια ζωή που τους αρμόζει και θα τους φέρει ευτυχία. Στην πλατωνική αντίληψη εκφράζεται η άποψη ότι: «οι πόλεις θα ευτυχίσουν, αν τις κυβερνήσουν οι φιλόσοφοι ή αν φιλοσοφήσουν οι κυβερνώντες». Στο έργο του Πλάτωνα «Πολιτεία» θεμελιώδης είναι η ιδέα του βασιλιά-φιλόσοφου· ο φιλόσοφος οφείλει να είναι ο ηγέτης ή ο βασιλιάς της Πολιτείας.

Ο Φιλόσοφος είναι ο αναζητητής της αλήθειας. Της αλήθειας για τον εαυτό του, τους ανθρώπους, για το σύμπαν. Αυτός που αναζητά τις ιδέες του καλού, του όμορφου και του δικαίου. Ένας τέτοιος άνθρωπος μπορεί να οδηγήσει τον εαυτό του σε υψηλούς στόχους και σκοπούς, συνεπώς μπορεί να οδηγήσει και άλλους ανθρώπους προς αυτό. Σύμφωνα με τα λεγόμενά του, ο φιλόσοφος-βασιλιάς θα είναι ένα άτομο το οποίο θα συνδυάζει δυο δυνάμεις: τη φιλοσοφία με την πολιτική. Αυτή η ένωση είναι απαραίτητη καθώς ο φιλόσοφος, αν δεν είναι και βασιλιάς, δεν θα μπορεί να είναι ειλικρινής με τον εαυτό του, επομένως δεν θα μπορεί να προσφέρει στο κοινωνικό σύνολο, για το οποίο ενδιαφέρεται από τη φύση του. Επίσης ο φιλόσοφος-βασιλιάς είναι αυτό το πρόσωπο που συνδυάζει τη θεωρητική με την πρακτική πλευρά της φιλοσοφίας· από τη μια πλευρά ασχολείται με την πολιτική, δηλαδή με την πρακτική πλευρά της φιλοσοφίας, ενώ από την άλλη πλευρά δεν παραλείπει να φιλοσοφεί και να έχει το δικαίωμα της δημόσιας έκφρασης. Ο άνθρωπος λοιπόν κατέχει τον λόγο, την αλήθεια, και ακριβώς γι' αυτό μπορεί να σώσει ένα κράτος. Με αυτήν τη λογική, ο φιλόσοφος δεν είναι απλά μόνο ένας μορφωμένος άνθρωπος, αλλά πρωτίστως είναι ένας άνθρωπος φιλαλήθης, με μεγάλη διανοητική ικανότητα και ταχεία αντίληψη, ένας καλός και αγαθός άνθρωπος.

Ας δούμε παρακάτω 3 παραδείγματα από την ιστορία ηγετών που ήταν και φιλόσοφοι:

«Αν δεν κυβερνήσουν τις πολιτείες οι φιλόσοφοι ή αν αυτοί που τώρα λέγονται βασιλείς και κυβερνήτες, δεν ασχοληθούν με τη φιλοσοφία γνήσια και ικανοποιητικά και, αν δεν συμπέσουν στο ίδιο πρόσωπο η πολιτική δύναμη και η φιλοσοφία και αν το πλήθος όσων τώρα πορεύονται χωριστά προς το ένα ή προς το άλλο από αυτά τα δύο δεν εμποδιστούν με βία να το κάνουν, δεν θα έχουν, φίλε Γλαύκωνα, τελειωμό των κακών τους οι πόλεις και νομίζω, ούτε το ανθρώπινο γένος, ούτε και το πολίτευμα που έχουμε αναπτύξει δεν θα αποκτήσει αληθινή υπόσταση και δεν θα βγει στο φως του ήλιου»

Μάρκος Αυρήλιος, ο Αυτοκράτορας φιλόσοφος

Ένας από τους πέντε καλούς αυτοκράτορες της Ρώμης και ένας από τους μεγαλύτερους στωικούς φιλοσόφους. Με μια ζωή μοιρασμένη ανάμεσα σε μάχες, εκστρατείες και τη μελέτη της φιλοσοφίας. Παρέμεινε στον θρόνο της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας 20 χρόνια αλλά σχεδόν όλη του την ζωή μελετούσε και βίωνε τη φιλοσοφία. Μοναδικό φαινόμενο ηγεμόνα που κατάφερε να συνδυάσει τον φιλοσοφικό βίο με τη διακυβέρνηση μιας μεγάλης αυτοκρατορίας που ήλεγχε τότε όλο τον τότε γνωστό κόσμο. Και οι περισσότεροι συμφωνούν ότι αυτός ο συνδυασμός ήταν πετυχημένος.

Στα διαλείμματα των πολέμων και των εκστρατειών μέσα στη στρατιωτική του σκηνή, ή ταξιδεύοντας πάνω σε μια γαλέρα, ο Μάρκος Αυρήλιος έγραφε ένα από τα μεγαλύτερα έργα φιλοσοφίας όλων των εποχών. Το έργο του αυτό ήταν το προσωπικό του ημερολόγιο και δεν σκόπευε να δημοσιευθεί στο κοινό, αλλά από μια εύνοια της τύχης έφτασε σε εμάς. «*Τα εις Εαυτόν*», ένα εγχειρίδιο για μια καλύτερη ζωή, ένας μόνιμος φιλοσοφικός στοχασμός πάνω στην ματαιότητα των πραγμάτων, ένα -ίσως- βιβλίο αυτογνωσίας, γραμμένο από έναν Ρωμαίο αυτοκράτορα...

«Θυμήσου πόσον καιρό τα αναβάλλεις αυτά, και πόσες φορές σου έδωσαν προθεσμίες οι θεοί και συ δεν τις αξιοποίησες. Όμως πρέπει πια να αντιληφθείς ποιανού κόσμου είσαι κομμάτι και από ποιον κυβερνήτη του κόσμου απορρέει η υπόστασή σου. Ο χρόνος σου έχει ένα όριο, κι αν δεν τον χειριστείς έτσι ώστε να διώξεις μακριά τα σύννεφα, ο χρόνος θα φύγει και θα χαθεί. Κι έπειτα θα χαθείς και εσύ, χωρίς να σου ξαναδοθεί πια καμία δυνατότητα...»

Μάρκος Αυρήλιος, Τα εις εαυτόν

Ο Αυτοκράτωρ Αδριανός τον ξεχώρισε για τις ικανότητές του και προτού πεθάνει έθεσε ως όρο στον διάδοχό του Αντωνίνο τον Ευσεβή να τον υιοθετήσει. Έχασε πολύ νωρίς τον πατέρα του και ο παππούς του ανέλαβε την επιμέλειά του, ο οποίος φρόντισε και για την μόρφωσή του. Μια και προοριζόταν να

Ο Μάρκος Αυρήλιος (121 - 180) υπήρξε ένας από τους πέντε καλύτερους αυτοκράτορες της Ρώμης και ένας από τους μεγαλύτερους στωικούς φιλοσόφους και κατάφερε να συνδυάσει τον φιλοσοφικό βίο με τη διακυβέρνηση μιας μεγάλης αυτοκρατορίας που ήλεγχε τότε όλο τον τότε γνωστό κόσμο.

ακολουθήσει πολιτική σταδιοδρομία, κρίθηκε σκόπιμο να διδαχθεί τη ρητορική τέχνη. Ο ίδιος, όμως, εγκατέλειψε κάποια στιγμή την ρητορική για χάρητης φιλοσοφίας. Μέσα από τα κείμενα του Κόιντου Ιουνίου Αρουληνού Ρουστικού και τις διδασκαλίες του Κίνα Κάτουλου και του Κλαύδιου Μάξιμου μυήθηκε στη στωική φιλοσοφία, η οποία

έμελλε να γίνει ο μόνιμος και αξιόπιστος οδηγός του βοηθώντας τον να αντιμετωπίσει με αξιοπρέπεια τα αβάσταχτα βάσανα και τις αλλεπάλληλες ταλαιπωρίες που συνάντησε τόσο στην προσωπική και οικογενειακή ζωή του όσο και στον δημόσιο βίο του, όπως οι αλλεπάλληλοι θάνατοι των παιδιών του, οι επονειδιστεςαπιστίες της γυναίκας του, οι αγωνίες των μαχών, οι δολοπλοκίες και οι αποστασίες στο πολιτικό σκηνικό της Ρώμης κ.α. Χάρη στη στωική φιλοσοφία κατέστειλε τα πάθη που θολώνουν το μυαλό και συχνά μας παρασύρουν σε άστοχες ενέργειες. Με τις φρόνιμες αποφάσεις του τόσο την εποχή των μακροχρόνιων πολέμων που διεξήγαγε μακριά από την έδρα της αυτοκρατορίας όσο και στα χρόνια της ειρήνης στην Ρώμη, η μικρούλα, όπως την έβλεπε, μέσα στο αχανές σύμπαν, ύπαρξή του πέτυχε να βρει μέσα της την ισορροπία και να εναρμονιστεί, έτσι, με την παγκόσμια τάξη του κόσμου.

Διατήρησε τα σύνορα της αυτοκρατορίας σε ανατολή και δύση δίνοντας αρκετές μάχες. Πολέμησε για πολλά χρόνια τόσο στην Ανατολή, όταν οι Πάρθοι εισέβαλαν στην Αρμενία, όσο και στην Δύση, όταν οι Μαρκομάνοι Γερμανοί παραβίασαν τα βόρεια σύνορα.

Ο Μάρκος Αυρήλιος άσκησε τα καθήκοντά του ως πολιτικός και ως στρατιωτικός ηγέτης έχοντας ως γνώμονα των επιλογών του την αλληλεγγύη. «Οι άνθρωποι», έλεγε, «έχουν γίνει ο ένας για τον άλλο: ή δίδασκέ τους, λοιπόν, ή δείξε ανοχή απέναντί τους».

Σε πολιτικό επίπεδο, εξάλλου, πήρε πρωτοβουλίες και έλαβε μέτρα στοχεύοντας στη δημιουργία μιας δικαιότερης κοινωνίας.

Εισήγαγε, ένα πιο αντιπροσωπευτικό των αναγκών των πολιτών σύστημα φορολόγησης

Διεύρυνε τα δικαιώματα των δούλων, τους έδωσε το δικαίωμα να κληρονομήσουν τον κύριό τους εφόσον ο τελευταίος δεν είχε συγγενείς, απαγόρευσε τη σωματική τιμωρία και τον φόνο από τον κύριό τους.

Ακόμη, συνέστησε ειδικό ταμείο για τους απόρους και ειδική υπηρεσία για τη μέριμνα των ορφανών, και οργάνωσε ένα αποτελεσματικό σύστημα επισιτισμού.

Φρόντισε για την απαλλαγή των φρενοβλαβών που παρανόμησαν και θέσπισε νόμο σύμφωνα με τον οποίο, στις δίκες, σε περίπτωση αμφιβολιών, να δίνεται μια πιο ευνοϊκή υπέρ του κατηγορούμενου ερμηνεία για την ανθρώπινη ελευθερία.

Επιπλέον, περιόρισε τις βαναυσότητες στις δημόσιες μονομαχίες συναντώντας γι' αυτό την έντονη αντίδραση των πολιτών, οι οποίοι, μάλιστα, στασίασαν εναντίον του όταν

αποφάσισε να επιστρατεύσει τους μονομάχους για τον πόλεμο κατά των Μαρκομάνων φωνάζοντάς του ότι ήθελε να τους αποσπάσει από τις διασκεδάσεις για να τους στρέψει στην πληκτική φιλοσοφία.

Κύρια πεποίθηση του Μάρκου Αυρηλίου είναι πως από όλα τα εφήμερα πράγματα, μόνο αυτά που εξαρτώνται από τον άνθρωπο πρέπει να απασχολούν τον σοφό, ο οποίος πρέπει να απέχει από τις εφήμερες απολαύσεις και να δείχνει συναισθήματα γενναιοδωρίας και αλληλεγγύης προς τους όμοιούς του.

Κομφούκιος, το ήθος στην πολιτική

Γεννιέται το 551 π.Χ. στο κινέζικο κρατίδιο Λου. Μεγαλώνοντας σε μια περίοδο πολιτικών αναταραχών και ανακατατάξεων στην Κίνα, από πολύ μικρή ηλικία κάνει σκοπό της ζωής του την εφαρμογή ενός πολιτικού συστήματος θεμελιωμένου στους αμετάβλητους νόμους της φύσης. Ασχολείται ενεργά με την πολιτική στην περιοχή του και προσπαθεί να βάλει τάξη και να οργανώσει το χαοτικό πολιτικό περιβάλλον. Στα πλαίσια αυτά αναλαμβάνει θέση υπουργού.

Όμως η αξιοκρατία του πνεύματος που προσπαθεί να εφαρμόσει δεν είναι δυνατό να γίνει αποδεκτή εύκολα. Έτσι χάνει τη θέση του στο υπουργείο και από τότε προσπαθεί ν' ανακαλύψει τον ηγέτη, τον πολιτικό, που θα μπορέσει να ακολουθήσει το δρόμο του Πεν Ταό, τον δρόμο του δικαίου, του κέντρου, της αρετής και να γεφυρώσει το χάσμα με τους απλούς πολίτες, ανυψώνοντάς τους κι εκείνους πνευματικά και ηθικά.

Πιστεύει ότι το ιδανικό κράτος θα πρέπει να βασίζεται στην αυτοκρατορία του πνεύματος και την ηθική εξύψωση του λαού, όπου οι βασιλιάδες θα είναι φωτισμένοι και θα κυβερνούν με ανθρωπιά, ενώ όλοι οι άνθρωποι θα καταλαβαίνουν ότι τελικός σκοπός τους είναι η γνώση του ΤΑΟ που οδηγεί στην ηθική και πολιτική τελειότητα. Η αγάπη για τον λαό είναι η βάση της διακυβέρνησης μιας χώρας.

Όλη η διδασκαλία του βασίζεται στη σωστή διακυβέρνηση ενός κράτους. Μιλάει με λεπτομέρειες για τα χαρίσματα και τις αρετές που πρέπει να διακρίνουν έναν κυβερνήτη, ενώ η φιλοσοφία του γενικά είναι

Για τον Κομφούκιο (551 π.Χ. - 479 π.Χ.) το ιδανικό κράτος θεμελιώνεται στην αυτοκρατορία του πνεύματος και την ηθική εξύψωση του λαού, οι βασιλιάδες του είναι φωτισμένοι και κυβερνούν με ανθρωπιά, ενώ όλοι οι άνθρωποι έχουν ως τελικό σκοπό την ηθική και πολιτική τελειότητα, μέσα από τη γνώση του ΤΑΟ.

ανθρωπιστική, ιεροποιεί τα καθημερινά, ανυψώνει την έννοια των ηθών και εντάσσει τον μυστικισμό στις ανθρώπινες σχέσεις.

Η Κομφουκιανή ηθική βασίζεται στον δρόμο του κέντρου, τη χρυσή τομή, στην εσωτερική αρμονία και την ισορροπία, που καθρεφτίζεται στον άνθρωπο μέσα από μια μετρίοφρονα συμπεριφορά που αποφεύγει τα άκρα. «Ο ορθός δρόμος του Σύμπαντος είναι το κέντρο, η αρμονία είναι ο παγκόσμιος και συνεχής νόμος του».

Αυτόν ακριβώς το νόμο οφείλουν να ακολουθήσουν όλοι οι άνθρωποι σε ατομικό επίπεδο αλλά και οι κυβερνήτες σε ομαδικό, κοινωνικό επίπεδο ώστε να ανυψώνονται ηθικά και πνευματικά και να συμβαδίζουν με τους αιώνιους συμπαντικούς νόμους. Για τον Κομφούκιο «η βελτίωση της κοινωνίας αρχίζει με εκείνη του ανθρώπου» και ο πρώτος που πρέπει ν' ασχοληθεί με την προσωπική του βελτίωση είναι ο κάθε κυβερνήτης κράτους.

Οι αρετές λοιπόν που πρέπει να τον διακρίνουν είναι οι αιώνιες και διαχρονικές: καλοσύνη, ευπρέπεια, ειλικρίνεια, αξιοπρέπεια, ταπεινοφροσύνη, μεγαλοψυχία απέναντι στον λαό του και πολλή αγάπη γι' αυτόν, αίσθημα δικαίου, σεβασμός στους ανωτέρους του, προσαρμοστικότητα και προοδευτικότητα. Ένας άξιος κυβερνήτης τιμά τους άξιους ανθρώπους, ταυτίζει τον εαυτό του με τα συμφέροντα και την ευημερία του κράτους, είναι ένας πατέρας για τον λαό, ενθαρρύνει την καλλιέργεια των τεχνών και προπάντων, ασχολείται με τη βελτίωση και την καλλιέργεια της δικής του συμπεριφοράς, δηλαδή την προσωπική του βελτίωση. Ο Κομφούκιος πάντα υποστήριζε ότι «το να κυβερνάει κανείς σημαίνει να διατηρηθεί σωστός» γνωρίζοντας τις παγίδες και τους κινδύνους της ματαιοδοξίας και της υπέρμετρης φιλοδοξίας που υπολανθάνουν στην άσκηση της διακυβέρνησης.

Οραματίστηκε ένα ιδανικό κράτος και προσπάθησε να το κάνει πράξη. Έδωσε τις βάσεις ενός ικανού πολιτικού μέσα από

Μαχάτμα Γκάντι (1869 - 1948): «Όταν απογοητεύομαι, θυμάμαι ότι καθ' όλη τη διάρκεια της ιστορίας η αλήθεια και η αγάπη πάντοτε νικούσαν. Υπήρξαν τύραννοι και δολοφόνοι που για κάποιο διάστημα φαίνονταν ανίκητοι, αλλά στο τέλος, πάντοτε, όλοι γκρεμίζονται».

χρήση βίας και γι' αυτό επηρέασε στο σύνολό του το διεθνές ειρηνευτικό κίνημα. Θεωρείται παγκόσμιο σύμβολο και ορόσημο της φιλοσοφικής διανόησης του 20ου αιώνα.

Πήγε στο Λονδίνο για νομικές σπουδές. Εκεί ο Γκάντι μελέτησε θρησκευτικά έργα και πραγματείες, ακόμη και τη Βίβλο. Μέλη της Θεοσοφικής Εταιρείας, η οποία είχε ιδρυθεί το 1875 με σκοπό την προώθηση της παγκόσμιας συναδέλφωσης και επικέντρωνε στη μελέτη της βουδιστικής και ινδικής βραχμανικής λογοτεχνίας, τον παρότρυναν να διαβάσει τη Μπαγκαβάτ-Γκίτα. Το ίδιο διάστημα ένας Χριστιανός φίλος του του πρότεινε να διαβάσει τη Βίβλο. Αν και βρήκε δύσκολη και ανιαρή την ανάγνωση της Παλαιάς Διαθήκης ενθουσιάστηκε με την Καινή Διαθήκη και ιδιαίτερα με την «Επί του Όρους ομιλία». Μη έχοντας επιδείξει προηγουμένως ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τη θρησκεία μελέτησε θρησκευτικά έργα και πραγματείες, γεγονός που του ενεφύσησε την αρχή για τον σεβασμό κάθε θρησκείας και την υπεράσπιση της θρησκευτικής ιδιαιτερότητας.

Βρέθηκε στην Νότιο Αφρική την περίοδο του Απαρτχάιντ και ήρθε αντιμέτωπος με τον φυλετικό διαχωρισμό, ο οποίος εκδηλωνόταν από τους λευκούς εποίκους εις βάρος των ντόπιων έγχρωμων και των Ινδών μεταναστών. Κατά την εικοσάχρονη παραμονή στη Νότιο Αφρική φυλακίστηκε πολλές φορές για τους αγώνες του. Εκεί πρώτη φορά ξεκίνησε να διδάσκει την τακτική της παθητικής αντίστασης, μιας μεθόδου με σαφείς αναφορές στη σκέψη του κορυφαίου Ρώσου συγγραφέα Λέοντα Τολστόι. Στην άρνηση για τη χρήση βίας

την υπακοή στους αιώνιους συμπαντικούς νόμους, στην αρμονία και τον δρόμο του κέντρου, που το ίδιο το Σύμπαν ακολουθεί.

Στα τελευταία χρόνια της ζωής του μελέτησε την πραγματεία του Ι-Τσινγκ, το βιβλίο των Αλλαγών, συγγράφοντας μάλιστα δέκα σχόλια πάνω σε αυτό (γνωστά ως τα «δέκα φτερά»). Λέγεται ότι δυο χρόνια πριν το θάνατό του, βλέποντας ένα μονόκερο να πεθαίνει, ζώο άγνωστο μέχρι τότε, αναφώνησε: «Γιατί ήρθες; Για ποιον ήρθες; Αλίμονο ... Οι μέρες της διδασκαλίας μου είναι μετρημένες». Πίστευε πάντα ότι «η ζωή ενός ανθρώπου είναι μια ατομική επαλήθευση της ηθικής τάξης του σύμπαντος».

Μαχάτμα Γκάντι, η μεγάλη ψυχή

Ο Μαχάτμα Γκάντι υπήρξε Ινδός πολιτικός, επαναστάτης ακτιβιστής και ηγετική μορφή του εθνικού κινήματος για την ινδική ανεξαρτησία. Ήταν επιπλέον εμπνευστής και πρωτεργάτης της αντίστασης χωρίς τη

έναντι των καταπιεστών επηρεάστηκε, όπως ο ίδιος έλεγε, από τη διδασκαλία του Ιησού Χριστού και από τον Αμερικανό συγγραφέα Χένρι Θόρω, ο οποίος είχε γράψει ένα δοκίμιο για την πολιτική ανυπακοή.

Επιστρέφει στην Ινδία και αποφασίζει να αγωνιστεί για το ζήτημα της επαγγελματικής μαθητείας όπου οι φτωχοί και αναλφάβητοι εργάτες εγκατέλειπαν την Ινδία για να δουλέψουν σε άλλες βρετανικές αποικίες. Επιστρατεύοντας και πάλι τη μέθοδο της παθητικής αντίστασης κινητοποίησε τον κόσμο και πίεσε την κυβέρνηση να ορίσει σύντομα ημερομηνία παύσης του συστήματος της επαγγελματικής μαθητείας.

Στην περίοδο του Μεσοπολέμου πρωταγωνίστησε και πάλι στον εθνικό αγώνα για την ανεξαρτησία των Ινδών. Το κίνημα σύντομα γιγαντώθηκε και η τακτική της παθητικής αντίστασης υιοθετήθηκε από εκατομμύρια Ινδών. Το 1919 το Βρετανικό Κοινοβούλιο μέσω της πράξης του Rowlatt, παραχώρησε στις αποικιακές δυνάμεις έκτακτες εξουσίες για την αντιμετώπισή του κινήματος. Αυτό έφερε περισσότερους οπαδούς. Ωστόσο, η διαδήλωση εναντίον της συγκεκριμένης πράξης που πραγματοποιήθηκε στην πόλη Αμριτσάρ κατέληξε σε ένα λουτρό αίματος και έμεινε γνωστή στην ιστορία ως η «σφαγή του Αμριτσάρ». Ο Γκάντι πιστός στις αρχές του όρισε την ημέρα εκείνη ως ημέρα νηστείας και προσευχής για τα θύματα.

Το 1920 ο Γκάντι προώθησε μία οργανωμένη εκστρατεία μη συνεργασίας. Παραιτήθηκαν οι Ινδοί κρατικοί αξιωματούχοι, οι πολίτες αρνούσαν τη συμμετοχή σε κρατικούς οργανισμούς και τα παιδιά αποχώρησαν από τα κρατικά σχολεία. Το 1930 ίδρυσε μαζί με τους οπαδούς του το Κίνημα Πολιτικής Ανυπακοής. Αγωνίστηκε κατά της οικονομικής εξαθλίωσης των Ινδών και κατά των βρετανικών καρτέλ που είχαν επιβάλλει οι αποικιοκράτες.

Μερικές φράσεις από την διδασκαλία του Γκάντι:

“Τα εφτά που δεν πρέπει να έχεις: Πλούτο χωρίς μόχθο, Γνώση χωρίς χαρακτήρα, Πολιτική χωρίς αρχές, Απόλαυση χωρίς συναίσθημα, Εμπόριο χωρίς ήθος, Επιστήμη χωρίς ανθρωπιά, Αγάπη χωρίς θυσία.”

“Τη μέρα που η δύναμη της αγάπης θα υπερνικήσει την αγάπη της δύναμης, ο κόσμος θα γνωρίσει την ειρήνη.”

“Όταν απογοητεύομαι, θυμάμαι ότι καθ’ όλη τη διάρκεια της ιστορίας η αλήθεια και η αγάπη πάντοτε νικούσαν. Υπήρξαν

τύραννοι και δολοφόνοι που για κάποιο διάστημα φαίνονταν ανίκητοι, αλλά στο τέλος, πάντοτε, όλοι γκρεμίζονται. Σκεφθείτε το, πάντοτε.”

“Κανείς δεν μπορεί να με πληγώσει χωρίς τη συγκατάθεση μου.”

“Ένας δειλός είναι ανίκανος να δείξει αγάπη. Αυτό είναι προνόμιο των γενναίων.”

“Ευτυχία είναι όταν αυτά που σκέφτεσαι, αυτά που λες και αυτά που κάνεις, βρίσκονται σε αρμονία.”

“Η ελευθερία δεν αξίζει τίποτα αν δεν συμπεριλαμβάνει την ελευθερία να κάνεις λάθη.”

“Η χειρότερη μορφή βίας είναι η φτώχεια.”

Η διδασκαλία του επηρέασε το διεθνές κίνημα για την ειρήνη και μαζί με τον ασκητικό βίο του συνέτειναν στο να καταστεί παγκόσμιο σύμβολο και ορόσημο της φιλοσοφικής και κοινωνικοπολιτικής διάνοησης του 20ού αιώνα. Έγινε ευρύτερα γνωστός με την προσωνυμία Μαχάτμα, που φαίνεται να του απέδωσε στα 1915 ο Ινδός νομπελίστας ποιητής και φιλόσοφος Ραμπιντρανάθ Ταγκόρ και στα σανσκριτικά σημαίνει “Μεγάλη Ψυχή”.

Βιβλιογραφία

- Εγκυκλοπαίδεια Δομή
- Τα εις Εαυτόν, Μάρκος Αυρήλιος
- Σκέψου σαν Ρωμαίος αυτοκράτορας, D. Robertson
- Τα Ανάλεκτα, Κομφούκιος
- Πολιτεία, Πλάτωνας

ΝΑ

ΝΕΑ ΑΚΡΟΠΟΛΗ

Ποιοί είμαστε:

Η Νέα Ακρόπολη είναι ένας Διεθνής Πολιτιστικός και Φιλοσοφικός Οργανισμός που δραστηριοποιείται σε περισσότερες από 55 χώρες στον κόσμο και έχει ως σκοπό να ενεργοποιήσει την εσωτερική δύναμη του ατόμου, προωθώντας τον ανθρωπινό πολιτισμό, τον αυθεντικό εθελοντισμό και την πρακτική φιλοσοφία.

Οι 3 αρχές μας

1 - Συναδελφосύνη

Η προώθηση ενός Ιδεώδους παγκόσμιας συναδελφосύνης βασισμένο στο σεβασμό της ανθρωπίνης αξιοπρέπειας, πέρα από τις διαφορές μας, φυλετικές, μορφωτικές, θρησκευτικές, κοινωνικές κ.ά.

2 - Γνώση

Η αγάπη για τη σοφία, η οποία μέσα από τη συγκριτική μελέτη των φιλοσοφιών, θρησκειών, επιστημών και τεχνών, προωθεί τη γνώση για το σύμπαν, τη φύση και τον άνθρωπο.

3 - Ανάπτυξη

Η ανάπτυξη των καλύτερων στοιχείων του ανθρώπου, με την προώθηση και την ένταξή του στη φύση και την κοινωνία, όχι ως απλό παρατηρητή αλλά ως ενεργό συμμετέχοντα σ' έναν κόσμο που χρειάζεται βελτίωση.

Ο στόχος μας

Προτείνουμε ένα Νέο Ανθρωπισμό, μια νέα Φιλοσοφική προσέγγιση του κόσμου και του Εαυτού μας. Νέα και συγχρόνως αρχαία, βασισμένη στη Σοφία του παρελθόντος αλλά προσαρμοσμένη στο σήμερα, στις σύγχρονες ανάγκες μας και με οραματισμό για το μέλλον.

...η
αναζήτηση
της Σοφίας
που γίνεται
τρόπος ζωής
και δίνει
νόημα στην
ύπαρξή
μας

Τι είναι για μας η φιλοσοφία

Η φιλοσοφία είναι η **σοφία της καθημερινής ζωής**. Το να φιλοσοφείς είναι πολύ απλά να είσαι «παρών» στη ζωή, στους άλλους και στον εαυτό σου.

Δεν είναι μια διανοητική προσέγγιση αλλά πάνω απ' όλα ένας τρόπος ζωής προσιτός σε όλους και αποτελείται από την εφαρμογή των διδασκαλιών των σοφών όλων των εποχών.

Γιατί Φιλοσοφία σημαίνει να συνδιαλεγόμαστε με τον εαυτό μας, να ερχόμαστε σε επαφή με ιδέες κι όχι με απόψεις και να κάνουμε **σωστές επιλογές ελεύθερα**.

προσφέρει
το οξυγόνο
της ψυχής,
ένα Όραμα
για να
Είσαι

Τι είναι για μας ο πολιτισμός

Στη Νέα Ακρόπολη αναγνωρίζουμε την ανάγκη να διασώσουμε και να αναπτύξουμε, μέσα από μια ολιστική προσέγγιση, την τέχνη, την επιστήμη, το μυστικισμό και την πολιτική ως την τέχνη της αρμονικής συνύπαρξης. Δεν μαθαίνουμε απλά για κάθε πολιτισμό αλλά **χτίζουμε τον πολιτισμό και την κουλτούρα μέσα στον καθένα**.

Γιατί ο Πολιτισμός διευρύνει την κατανόησή μας για τη ζωή και τον κόσμο και μας φέρνει πιο κοντά στον άνθρωπο μέσα από ένα πνεύμα σεβασμού, αλληλεγγύης και αλληλοκατανόησης.

είναι μια
αυθεντική
στάση
καρδιάς,
ένα κανάλι
Δύναμης
και Ζωής

Τι είναι για μας ο εθελοντισμός

Ο Εθελοντισμός είναι μια **αυθεντική στάση καρδιάς** πέρα από τις μόδες.

Η Νέα Ακρόπολη προσφέρει στην κοινωνία ένα πεδίο μέσα από το οποίο μπορεί ο άνθρωπος αναπτύσσοντας τις αξίες της ένωσης, της αλληλεγγύης, της ανεκτικότητας, της υπευθυνότητας, να οδηγηθεί στη βελτίωση τόσο του εαυτού του όσο και της κοινωνίας στην οποία ζει.

Γιατί το σκοτάδι δεν νικείται με χτυπήματα αλλά με Φως!

Οι αρχαίοι Στωικοί έρχονται να μας βοηθήσουν σήμερα

Κείμενο: Delia Steinberg Guzman

Ως αποτέλεσμα των αντίξων και δυσμενών καταστάσεων που αντιμετωπίζει ο σύγχρονος άνθρωπος, πολλοί επαγγελματίες στον χώρο της υγείας πρέπει να προτείνουν λύσεις για την αντιμετώπιση του ολοένα αυξανόμενου αριθμού περιπτώσεων ανεξέλεγκτων και μη διαχειρίσιμων συναισθημάτων, καταστάσεων κατάθλιψης και σε μικρότερη κλίμακα, καταστάσεων άγχους.

Είναι ενδιαφέρον ότι αυτό μας οδήγησε να στραφούμε στον αρχαίο κόσμο για απαντήσεις που ήταν χρήσιμες και λειτουργικές στο παρελθόν. Αυτή είναι η περίπτωση των Στωικών φιλοσόφων, οι οποίοι έχουν ανακτηθεί ως εργαλείο για να βοηθήσουν στις τρέχουσες συνθήκες μας.

Πολλά βιβλία και άρθρα έχουν γραφτεί και συνεχίζουν να γράφονται για το θέμα, χωρίς να παραθέτουν απευθείας τις συμβουλές αυτών των φιλοσόφων. Ένα τέτοιο έργο τέθηκε πρόσφατα στην προσοχή μου. Ονομάζεται *Philosophy for Life and Other Dangerous Situations: Ancient Philosophy for Modern Problems*, του Jules Evans.

Θα ήθελα να επισημάνω μερικές πραγματικά ενδιαφέρουσες ιδέες: Δεν είναι τα γεγονότα που μας κάνουν να υποφέρουμε, αλλά το πώς τα βλέπουμε. Η προσέγγισή μας στα γεγονότα είναι πολύ σημαντική. Η ψυχική και συναισθηματική μας θέση μπορεί να αλλάξει εντελώς αυτό που σημαίνουν για εμάς, κάτι που ισοδυναμεί με το να πούμε ότι θα ήταν πιο απλό αν αλλάζαμε τις προσεγγίσεις μας απέναντί τους.

Συχνά, ο τρόπος που βλέπουμε τη ζωή εξαρτάται από πεποιθήσεις και απόψεις που έχουν ριζώσει και σκληρύνει μέσα μας, παρόλο που δεν είναι ακριβώς δικές μας. Έρχονται απ' έξω και μας μολύνουν σιωπηλά.

Χρειαζόμαστε μια νέα στάση που θα μας επιτρέψει να διευρύνουμε τα όρια και τους οριζόντες μας, όχι για να είμαστε ευτυχισμένοι μια για πάντα, αλλά τουλάχιστον για να είμαστε πιο ήρεμοι και γαλήνιοι, γνωρίζοντας ότι τελικά θα βρούμε τρόπο να απαλύνουμε τα βάσανα.

Η ηρεμία είναι ουσιαστικός παράγοντας. Πρέπει να μάθουμε πώς να ηρεμούμε, να βλέπουμε και να ακούμε μέσα μας χωρίς υπερβολικό ενθουσιασμό ή πόνο.

Δεν έχουμε πάντα συνείδηση των απόψεών μας, αλλά μπορούμε να ερευνήσουμε ειλικρινά μέσα μας μέχρι να γίνουν ξεκάθαρες. Οι αρχαίοι Έλληνες φιλόσοφοι, συμπεριλαμβανομένου του Σωκράτη, επιβεβαίωσαν ότι είναι απαραίτητο να γνωρίσουμε τον εαυτό μας, και για να γίνει αυτό χρειάζεται να κάνουμε μια ειλικρινή και συνεχή αυτό-εξέταση χωρίς να γίνουμε εμμονικοί. Πρέπει να μάθουμε να αναρωτιόμαστε για το τι μας αρέσει και τι δεν μας αρέσει, τι πιστεύουμε και τι απορρίπτουμε, τι μας ελκύει και τι μας αναστατώνει.

Μια πολύ χρήσιμη συμβουλή των Στωικών είναι να γράφουμε σύντομα ημερολόγια με προβληματισμούς για τις σκέψεις και τα συναισθήματά μας, αναλύοντας τον εαυτό μας με ειλικρίνεια και συντομία.

Δεν μπορούμε να ελέγξουμε τι συμβαίνει, αλλά μπορούμε να ελέγξουμε τις αντιδράσεις μας στα γεγονότα. Ο Έλληνας φιλόσοφος Επίκτητος χώρισε τις ανθρώπινες εμπειρίες σε δύο τύπους: σε αυτά που εξαρτώνται από εμάς και σε αυτά που

δεν εξαρτώνται από εμάς. Αυτά που δεν εξαρτώνται από εμάς είναι αμέτρητα: ανθρωπίνιοι, κοινωνικοί, οικονομικοί, κλιματικοί παράγοντες, γενικά ο πόνος, ο θάνατος... και τόσοι άλλοι που είναι εξίσου απρόβλεπτοι.

Αλλά αυτό που εξαρτάται από εμάς είναι ο έλεγχος που ασκούμε στον εαυτό μας, πάνω απ' όλα αν το κάνουμε μια συνεχή πρακτική. Ο αυτοέλεγχος υποστηρίζει την αυτοεπιβεβαίωση, μειώνει το άγχος και ενισχύει την ικανότητα να παίρνουμε τις δικές μας αποφάσεις σε καταστάσεις σύγχυσης.

Επιλέγοντας την προοπτική

Αναφερθήκαμε πριν στην προσέγγιση των πραγμάτων και τώρα θέλουμε να αναφερθούμε στην έννοια της προοπτικής. Η προοπτική αντικατοπτρίζει τη γωνία από την οποία προσεγγίζουμε τα πράγματα, πώς τους δίνουμε περισσότερη ή λιγότερη αξία ανάλογα με το αν βρίσκονται ή όχι στο στόχαστρό μας. Πάρτε την περίπτωση ενός καλού φωτογράφου που ξέρει πώς να επιλέγει λεπτομέρειες που περνούν απαρατήρητες από τους άλλους, αλλά τις οποίες μπορεί να αναδείξει με την κάμερα του.

Στον φιλόσοφο-αυτοκράτορα Μάρκο Αυρήλιο άρεσε να συγκρίνει την ανθρώπινη κατάσταση με την απεραντοσύνη του σύμπαντος, επειδή αυτό του έδινε τη δυνατότητα να έχει μια πιο απλή και ταπεινή οπτική. Σε ένα από τα παραδείγματά του δηλώνει: «Τίποτα δεν συμβαίνει σε κανέναν που δεν είναι ικανός από τη φύση του να αντέξει». Με αυτόν τον τρόπο τα προβλήματά μας τοποθετούνται σε μια αναλογία.

Είναι επίσης απαραίτητο να ζούμε στο παρόν: δεν έχει νόημα να ανατρέξουμε στο παρελθόν, το οποίο είναι ήδη παρελθόν, παρά μόνο για να αντλήσουμε τις έγκυρες εμπειρίες. Και δεν έχει νόημα να φαντασιωνόμαστε για το μέλλον όταν δεν τολμάμε καν να προγραμματίσουμε σωστά μια μέρα, μια εβδομάδα ή έναν μήνα της ζωής μας.

Η σημασία της συνειδητής επανάληψης

Οι Στωικοί δίνουν μεγάλη σημασία (όπως και άλλες σύγχρονες φιλοσοφικές τάσεις) στη διδασκαλία, στη συνεχή άσκηση, στη συνειδητή πρακτική και επανάληψη. Εάν επαναλαμβάνουμε δράσεις με μηχανικό τρόπο δεν θα εξαγάγουμε έγκυρα μαθήματα από αυτές.

Η σημασία της εργασίας

Η αδράνεια είναι η μητέρα όλων των κακών. Η εργασία, σωματική και ψυχική, εμπλουτίζει τον άνθρωπο, όχι μόνο γιατί του καταλαμβάνει παραγωγικά τον χρόνο του, αλλά και γιατί του δείχνει πεδία δράσης στα οποία μπορεί να επιστρέψει σε στιγμές απελπισίας. Ο Σενέκας είπε: «Οι Στωικοί βλέπουν όλες τις αντιξοότητες ως άσκηση». Αυτό δείχνει ότι τα εμπόδια πρέπει να μετατραπούν σε δοκιμασίες και να αναγνωριστούν ως τέτοια ώστε να μπορέσουμε να αντλήσουμε από αυτά μια διδασκαλία που θα είναι χρήσιμη για όλη μας τη ζωή.

Η σημασία της αρετής για την επίτευξη της ευτυχίας

Ο στωικισμός στόχευε σε μια κατάσταση ευημερίας που βασίζεται στις αξίες της αρετής. Περισσότερο από την ευημερία, τα ανθρώπινα όντα αναζητούν συνεχώς την ευτυχία, αν και η ευτυχία δεν είναι ίδια για όλους. Για τους Στωικούς, δεν μπορεί να υπάρξει ευτυχία σε εξωτερικούς παράγοντες, που είναι τόσο μεταβλητοί όσο ο πλούτος και η δύναμη. Ευτυχία μπορεί να υπάρξει μόνο στην εσωτερική ανάπτυξη.

Αν και μπορεί να φαίνεται πολύ δύσκολο να απομακρυνθεί κανείς από κοσμικούς και υψηλούς στόχους, δεν είναι τόσο δύσκολο όταν ανακαλύπτουμε την αξία των εσωτερικών θησαυρών που κανείς δεν μπορεί να μας αφαιρέσει.

Η σημασία των ηθικών υποχρεώσεων απέναντι στην ανθρωπότητα

Η ανθρώπινη ηθική προτείνει υποχρεώσεις που πρέπει να εκπληρωθούν προς όλους τους γύρω μας: φίλους, οικογένεια, συναδέλφους και συντρόφους ζωής. Αλλά υπάρχει και ένα ευρύτερο καθήκον που περιλαμβάνει ολόκληρη την ανθρωπότητα, γιατί είμαστε μέρος της.

Αυτές οι διαφορετικές υποχρεώσεις μπορεί να είναι πολύ δύσκολο να συνδυαστούν σε πολλές περιπτώσεις, αλλά η ικανότητά μας έγκειται στο να βρίσκουμε σημεία συμβολής και όχι τριβής.

Για κάποιον ισχυρό λόγο, οι Στωικοί θεωρούσαν τους ανθρώπους ως «πολίτες του κόσμου», χωρίς να παραμελούν την αγάπη για τη χώρα τους. Αλλά ο πολίτης του κόσμου σκέφτεται επίσης το σύνολο για να αναζητήσει μια ευτυχία που είναι ωφέλιμη για όλους.

Τα πάντα στον κόσμο τελούνται με μαθηματική ακρίβεια και μουσική αρμονία». Η φράση αυτή ανήκει στον σπουδαίο επιστήμονα και διανοητή της αρχαιότητας Πυθαγόρα. Ο Πυθαγόρας θεωρείται ίσως ο σημαντικότερος επιστήμονας του αρχαίου κόσμου με αξιοσημείωτες ανακαλύψεις όπως η αναλογία της χρυσής τομής, η θεωρία των χορδών και φυσικά το πυθαγόρειο θεώρημα. Είναι ο ιδρυτής της αδελφότητας των Πυθαγορείων, τις διδασκαλίες της οποίας θα εξετάσουμε με το παρόν άρθρο.

Η ζωή και το έργο του Πυθαγόρα

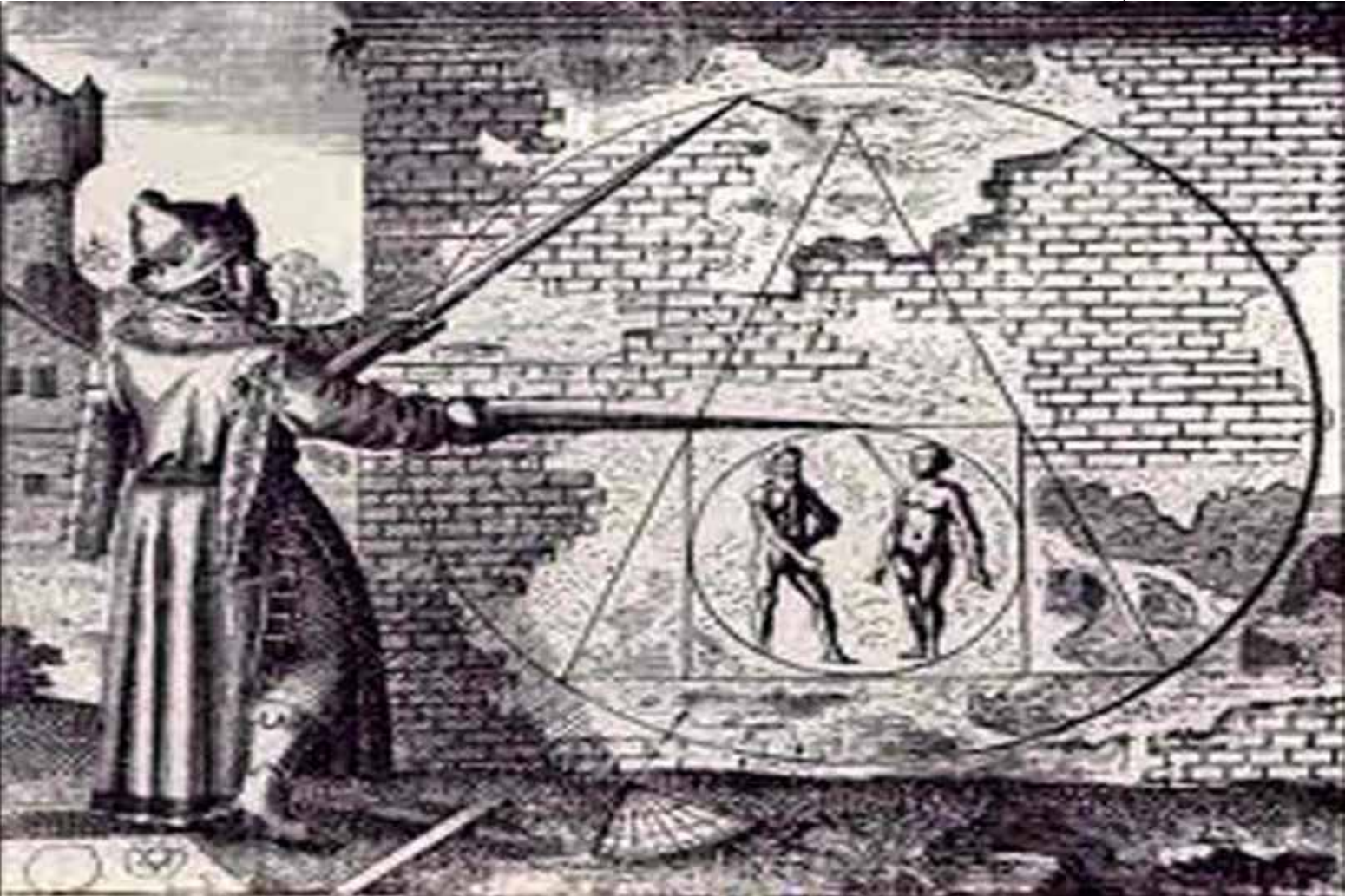
Ο Πυθαγόρας γεννήθηκε περίπου το 575 π.Χ. στη Σάμο. Μεγάλωσε με σεμνότητα και σωφροσύνη, ήταν ασκητικός και απολάμβανε σεβασμό ακόμα και από μεγαλύτερης ηλικίας πολίτες. Έζησε μια ειρηνική ζωή αφιερωμένη κυρίως στη μελέτη της φιλοσοφίας, των μαθηματικών και της αστρονομίας.

Όταν ενηλικιώθηκε, πήγε στην Ιωνία όπου μαθήτευσε στη σχολή της Μιλήτου δίπλα στον Θαλή και τον Αναξίμανδρο. Από τον Θαλή έλαβε σοβαρή γνώση των μαθηματικών και της γεωμετρίας, βελτίωσε τις διατροφικές του συνήθειες, εφαρμόζοντας τη διδασκαλία του μέτρου, ασκήθηκε στην πειθαρχία και απέκτησε διαύγεια και καθαρότητα ψυχής. Ο δάσκαλός του ήταν εκείνος που τον προέτρεψε να μεταβεί στην Αίγυπτο για να έρθει σε επαφή με τους ιερείς της Μέμφιδας, από τους οποίους είχε μνηθεί και ο ίδιος ο Θαλής.

Πριν φτάσει στη χώρα του Νείλου, ο Σάμιος φιλόσοφος ταξίδεψε πρώτα στη Φοινίκη, όπου διδάχτηκε μαθηματικά, και στη Χαλδαία, όπου έμαθε τα μυστικά της αστρονομίας. Πράγματι, κατέληξε στην Αίγυπτο όπου μνήθηκε στα Μυστήρια της Μέμφιδας και της Ηλιούπολης. Σύμφωνα με τον Ιάμβλιχο, έζησε 22 χρόνια στην Αίγυπτο και μνήθηκε σε όλες τις βαθμίδες των Μυστηρίων, λαμβάνοντας όλες τις μεγάλες διδασκαλίες των Αιγύπτιων σοφών.

Κάποιες πηγές αναφέρουν ότι κατά τη διάρκεια των ταξιδιών του επισκέφθηκε τους σοφούς όλων των πολιτισμών, από του Ινδουιστές στην Ανατολή μέχρι τους Δρυίδες της Γαλατίας, ενώ θεωρείται βέβαιο ότι μνήθηκε στα Μυστήρια της Ελλάδας, της Βαβυλώνας, της Τύρου και της Συρίας. Μελέτησε τους διάφορους κλάδους της γνώσης, ιδιαίτερα τα μαθηματικά, την αστρονομία, τη μουσική και την ιατρική. Όλη αυτή η πορεία τον διαμόρφωσε ως έναν δάσκαλο αγάπης και σοφίας.

Σε ηλικία πενήντα περίπου ετών επέστρεψε στη Σάμο, όπου ίδρυσε μια σχολή που έμεινε γνωστή ως «το Ημικύκλιο του Πυθαγόρα», στην οποία οι πολίτες συζητούσαν διάφορα φιλοσοφικά ζητήματα. Εκείνη την περίοδο κατασκεύασε τη «Δίκαιη Κούπα», χρησιμοποιώντας τους νόμους της φυσικής για να πίνεται με μέτρο το κρασί, έτσι ώστε να εξηγει στους συνομιλητές του τη διδασκαλία του μέτρου με πρακτικό τρόπο. Όμως, απογοητευμένος από την αδιαφορία της πλειονότητας των συμπατριωτών του για τα μαθηματικά και τη φιλοσοφία, αλλά και λόγω της εναντίωσής του στην

αυταρχικότητα του τυράννου Πολυκράτη, που τον θεωρούσε μάλιστα υπεύθυνο για την αδιαφορία των πολιτών, ο Πυθαγόρας αποφάσισε να εγκαταλείψει τη Σάμο.

Έτσι ταξίδεψε στον Κρότωνα της Κάτω Ιταλίας και εκεί ίδρυσε την πυθαγόρεια αδελφότητα, το Ομακοεΐον, που άσκησε μεγάλη επιρροή τα μετέπειτα χρόνια. Με το ήθος και τη συμπεριφορά του μάγεψε τους ντόπιους και γρήγορα στις ομιλίες του συνέρρεαν χιλιάδες κόσμου. Μετά την ακμή της σχολής στον Κρότωνα, ιδρύθηκαν σχολές σε πολλές πόλεις της Κάτω Ιταλίας και της Σικελίας αφήνοντας πίσω τους μια σπουδαία παρακαταθήκη από διδασκαλίες και μαθήματα ζωής που μπορούν να εμπνεύσουν τον κόσμο ακόμα και σήμερα...

Μαθήματα ζωής

Ο τριπλός καθημερινός στοχασμός

«Και τον ύπνο μην τον δέχεσαι στα τρυφερά σου μάτια, πριν εξετάσεις τρεις φορές τις πράξεις της ημέρας. Ποια ήταν λανθασμένη; Και ποια σωστή; Και ποια από όσες έπρεπε δεν ολοκλήρωσα;»

Αυτός είναι ο στοχασμός των Πυθαγορείων που προτείνουν να κάνουμε κάθε βράδυ πριν κοιμηθούμε. Να αναλογιζόμαστε δηλαδή ποιες από τις πράξεις που έγιναν την κάθε μέρα θα ήταν καλύτερο να μην είχαν γίνει καθώς και το ανάποδο, ποιες πράξεις έπρεπε να είχαν γίνει και δεν έγιναν. Με αυτόν τον τρόπο βάζουμε στη ζωή μας αυτό που η εσωτερική φιλοσοφία αποκαλεί «μαθητεία», δηλαδή κάθε μέρα λαμβάνω και κάποιο μάθημα, κάθε μέρα γίνομαι και λίγο καλύτερος, κάθε μέρα κάνω ένα βήμα πιο κοντά στην αυτοπραγμάτωση.

Έχει επίσης ιδιαίτερη σημασία να μην μένουμε μόνο στα αρνητικά της κάθε μέρας, αλλά να παρατηρούμε και να μαθαίνουμε και από τα θετικά. Εξ ου και το τρίτο σκέλος του διαλογισμού που είναι να στοχαστούμε τις σωστές πράξεις της ημέρας και να παρατηρήσουμε την εφαρμογή της αρετής.

Η διδασκαλία του μέτρου

«Να συνηθίσεις να ελέγχεις τα εξής: πρώτα από όλα τη λαιμαργία και τον υπερβολικό ύπνο, και την ακολασία και τον θυμό σου»

«Δεν πρέπει να αμελείς την υγεία του σώματος σου, αλλά και στο ποτό και στο φαγητό και στη γυμναστική να εφαρμόζεις το μέτρο. Και ως μέτρο εννοώ αυτό που δεν θα σε κάνει να μετανιώσεις. Να μην ξεδεύεις άσκοπα, όπως οι ανόητοι, αλλά ούτε να είσαι φιλάργυρος, γιατί για όλα το μέτρο είναι το άριστον».

Δεν υπάρχει κανένα φιλοσοφικό ρεύμα που να μην υιοθετεί τη διδασκαλία του μέτρου. Την συναντάμε στην Ανατολή και στη Δύση, από τον Αριστοτέλη μέχρι τον Κομφούκιο. Η ίδια η αρετή ορίζεται ως το δυναμικό μέσο μεταξύ δύο ακραίων καταστάσεων. Η γενναιοδωρία είναι η αρετή που έχει ως υπερβολή της τη σπατάλη και ως έλλειψη την τσιγκουνιά. Η ανδρεία είναι η αρετή που έχει ως υπερβολή το θράσος και ως έλλειψη τη δειλία.

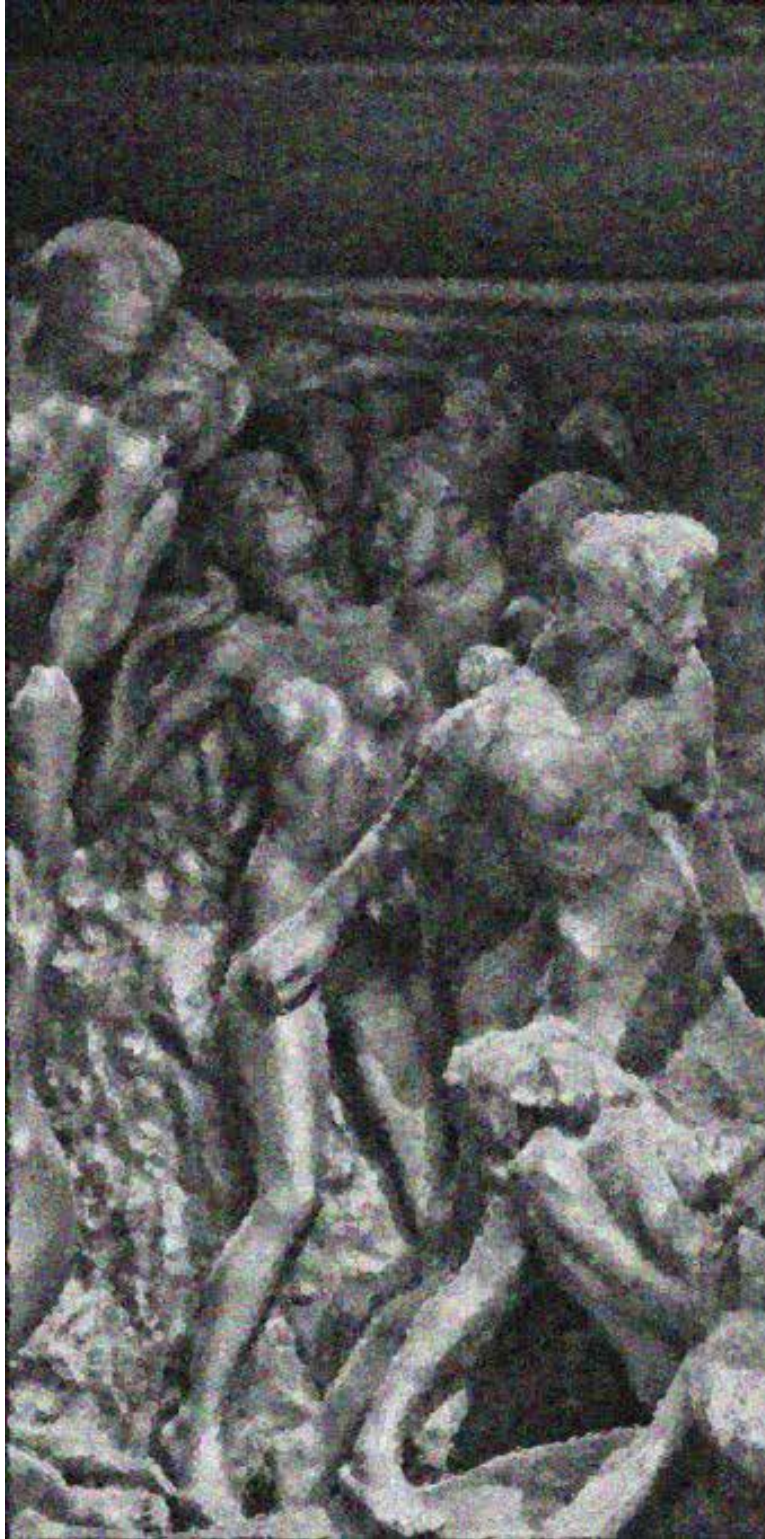
Σε κάθε πτυχή της ζωής μας λοιπόν, προτείνουν οι Πυθαγόρειοι να εφαρμόζουμε το ορθό μέτρο. Στο φαγητό, στο ποτό, στον ύπνο και σε κάθε κατάσταση γενικότερα να μην πέφτουμε ούτε στην υπερβολή, ούτε στην έλλειψη. Να μην είμαστε ούτε αυτοτιμωρητικοί με τον εαυτό μας, αλλά ούτε να ρέπουμε προς την αυτολύπηση.

Για τη σκέψη

«Πριν από κάθε σου πράξη να σκέπτεσαι, ώστε να μην ενεργείς ανόητα»

«Να είσαι δίκαιος και με τα λόγια και με τις πράξεις σου και να μην συνηθίζεις να φέρεσαι απερίσκεπτα σε καμία περίπτωση»

Όπως παρατηρούμε και από τα υπόλοιπα αποσπάσματα, η φιλοσοφία των Πυθαγορείων είναι ιδιαίτερα πρακτική και εφαρμόσιμη στην καθημερινή ζωή μέχρι και στα πιο απλά πράγματα της κάθε μέρας. Δίνουν ιδιαίτερη σημασία στο έργο και στην πράξη. Αλλά προφανώς δεν φτάνει μόνο να δρούμε και να εργαζόμαστε, χρειάζεται πρώτα από όλα να προηγηθεί ο απαραίτητος στοχασμός. Να στοχαστούμε όσο χρειάζεται ώστε να μην κάνουμε το ίδιο λάθος δεύτερη φορά, ώστε να μην μετανιώσουμε για αυτά που θα πούμε και με ξεκάθαρες αντιλήψεις να βαδίσουμε με τις πράξεις και το έργο μας προς την κατεύθυνση που πραγματικά επιθυμούμε.

Για το νόημα της ζωής

«... όλα αυτά θα σε οδηγήσουν στον δρόμο της θεϊκής αρετής. Ναι, με αυτόν που έβαλε στην ψυχή μας την Τετρακτύν, πηγή της αιώνιας φύσης. Άρχισε λοιπόν το έργο σου».

Για τους Πυθαγόρειους, που αντλούν τον πυρήνα της διδασκαλίας τους από την ορφική παράδοση, το νόημα της ζωής είναι η άσκηση της αρετής. Η ενάρετη ζωή είναι ο τρόπος για να

θυμηθεί η ψυχή την αληθινή φύση της και να απελευθερωθεί από την ύλη στην οποία είναι φυλακισμένη. Μας καλούν λοιπόν να στοχαστούμε πάνω στο νόημα της ζωής, να πάρουμε απόφαση να ταυτιστούμε με το πνευματικό μας μέρος και να αρχίσουμε να βαδίζουμε την αναβατική ατραπό της αρετής που θα μας οδηγήσει στην πνευματική απελευθέρωση και στην αυτοπραγμάτωση.

Πηγές:

- «Χρυσά Έπη» - Εκδόσεις Αιώρα
- «Πυθαγόρας ο αρχηγέτης των φιλοσόφων» – Εκδόσεις Dharma
- «Η περιπέτεια της φιλοσοφίας» - Εκδόσεις Σαββάλας
- «Οι 100 Φιλόσοφοι» - Εκδόσεις Σαββάλας
- «Μυστικές Εταιρείες» - Εκδόσεις Αρχέτυπο
- «Δρόμοι της Γνώσης» - Εκδόσεις Αρχέτυπο
- «Η Φιλοσοφία» - Εκδόσεις Κλειδάριθμος

Η φιλοσοφία του δικαίου ασχολείται με τις γενικές αρχές και την εφαρμογή του δικαίου. Την ενδιαφέρει η εσωτερική φύση του δικαίου σε σχέση με την αλήθεια, τα ήθη και τα έθιμα, και κυρίως η γνώση του αρχετύπου της δικαιοσύνης. Χάρη στη βοήθεια κάποιων από τους μεγαλύτερους φιλοσόφους του δικαίου που γνώρισε η ιστορία, μπορούμε να καταλάβουμε καλύτερα από πού πηγάζει αυτό που ονομάζουμε Φυσικό Δίκαιο. Εξάλλου, δεν μπορούμε να γνωρίσουμε κάτι σε βάθος, χωρίς να ξέρουμε τη φιλοσοφία του.

Δίκαιο και ηθική

Η Φιλοσοφία του Δικαίου σχετίζεται άμεσα με την ηθική, η οποία μελετά τα ανθρώπινα καθήκοντα του ανθρώπου, τι δηλαδή οφείλει να πράξει ένας άνθρωπος και τι να αποφύγει. Στην αρχική τους πηγή, δίκαιο και ηθική είναι υποστάσεις της ανθρωπίνης συνείδησης και αυτονομίας, με τη διαφορά ότι η ηθική λειτουργεί ιδίως στον εσωτερικό μας κόσμο, ενώ το δίκαιο στην κοινωνία. Το δίκαιο προϋποθέτει συνείδηση του καθήκοντος, αυτού που πρέπει να γίνει για το κοινό καλό. Για χιλιάδες χρόνια τα όρια της ηθικής και του δικαίου ήταν δυσδιάκριτα και ουσιαστικά ταυτίζονταν. Δίκαιο και ηθική διαχωρίζονται μόλις κατά τους τελευταίους αιώνες, γεγονός με μάλλον δυσμενείς συνέπειες για τις ανθρώπινες κοινωνίες. Ας μην ξεχνάμε ότι σήμερα η διαφθορά-έλλειψη ηθικής θεωρείται το μεγαλύτερο πρόβλημα παγκοσμίως, ενώ ένας ολοκληρωτικός διαχωρισμός ηθικής και δικαίου θα είχε ολέθριες συνέπειες στις ανθρώπινες κοινωνίες.

Το δίκαιο είναι το σύνολο εκείνων των προσταγμάτων που απορρέουν από την ανθρώπινη συνείδηση με σκοπό την πραγμάτωση και τη συντήρηση της κοινωνικής ενότητας και επιβάλλονται ως κοινός κανόνας που διέπει τις σχέσεις του ηθικού κόσμου. Χωρίς τις υποχρεώσεις αυτές, η κοινωνία δεν θα μπορούσε να προχωρήσει. Το δίκαιο συνδέει τους ανθρώπους, κανονίζει τις μεταξύ τους σχέσεις, έστω και αν τα ανθρώπινα πάθη, τα συμφέροντα, ή οι λανθασμένες αντιλήψεις απειλούν να μας αποπλανήσουν. Για τον λόγο αυτό παρουσιάζεται η ανάγκη το δίκαιο να μπορεί να επιβληθεί με τρόπο εξαναγκαστικό. Περνάμε επομένως από τη φάση των ηθών και του εθίμου σε αυτήν των νόμων μίας οργανωμένης κοινωνίας, οι οποίοι στην αρχαιότητα είχαν θεϊκή προέλευση, ακριβώς επειδή ήταν αποτύπωση των ηθικών επιταγών.

Είναι όμως συχνό και το φαινόμενο, δίκαιο και ηθική να συγκρούονται. Η σύγκρουση αυτή είναι ουσιαστικά μία αντίφαση και οφείλεται περισσότερο στον ανθρώπινο εγωισμό και απληστία. Πραγματικά ο νόμος θεσπίζει ή οφείλει να θεσπίζει ό,τι η ηθική επιτάσσει. Στην ομώνυμη τραγωδία του Σοφοκλή, η κόρη του Οιδίποδα, Αντιγόνη προσπαθεί να θάψει τον νεκρό αδελφό της Πολυνείκη, παρά την αντίθετη εντολή του βασιλιά της Θήβας, Κρέοντα, θέτοντας την τιμή των θεών και την αγάπη για τον αδερφό της υπεράνω των νόμων των ανθρώπων. Η άρνηση του Κρέοντα φέρνει την οργή των ολύμπιων θεών. Ο Κρέοντας χάνει πρώτα τον γιό του

Αίμονα, μετά τη σύζυγό του Ευρυδίκη και τελικά αυτοεξορίζεται. Το σαφές μήνυμα του έργου είναι ότι οι ηθικοί κανόνες οφείλουν πάντα να υπερισχύουν των ανθρώπινων νόμων, όταν οι τελευταίοι γίνονται άδικοι και καταπιεστικοί.

Πλάτωνος Πολιτεία και Νόμοι

Ο Πλάτωνας, στην ιδανική «Πολιτεία» ταυτίζει τη δικαιοσύνη με την ευδαιμονία. Θεωρεί ότι δίκαιος είναι αυτός που γνωρίζει πραγματικά τι είναι η δικαιοσύνη, την οποία ταυτίζει με το να αναλαμβάνει ο καθένας το έργο που πραγματικά του αρμόζει. Επομένως, η θέση που αναλαμβάνει ο καθένας μέσα στην κοινωνία, θα πρέπει να σχετίζεται αποκλειστικά και μόνο με τις ικανότητές του, διαχωρίζοντας του πολίτες στις κοινωνικές τάξεις των αρχόντων, των επίκουρων και των λοιπών πολιτών. Με τον τρόπο αυτό θεμελιώνει την ύπαρξη της δικαιοσύνης τόσο μέσα στην κοινωνία, όσο και μέσα στον άνθρωπο, όπου η κάθε ανθρώπινη όψη (ο Πλάτων χωρίζει την ανθρώπινη ψυχή σε τρία μέρη, το λογιστικό, το θυμοειδές και το επιθυμητικό), πρέπει να μπει στη θέση της και οι ανώτερες ιδέες και ιδιότητες να κυβερνούν τα κατώτερα πάθη και αδυναμίες. Επομένως, η αρετή-δικαιοσύνη κατακτάται από τη γνώση του αγαθού, των ανώτερων στοιχείων που υπάρχουν σε κάθε άνθρωπο, σε συνδυασμό με την τιθάσευση των επιθυμιών και των ενστίκτων από τον νου.

Στους «Νόμους», ο Πλάτωνας εξηγεί ότι επειδή οι άρχοντες – φιλόσοφοι είναι εξαιρετικά σπάνιοι, είναι αναγκαία η απρόσωπη εξουσία των νόμων. Οι νόμοι ρυθμίζουν το συνήθως συμβαίνον, είναι γενικοί και πρέπει να συνοδεύονται από πειθώ, ώστε οι πολίτες να τους κατανοούν και να συμμορφώνονται με αυτούς, κάνοντας έτσι το θετό δίκαιο προϊόν του ορθού λόγου.

Justitia (1556), Maarten van Heemskerck.

Τη συλλογιστική του Πλάτωνα συνεχίζει ο Αριστοτέλης, που θεωρεί ότι βασική υπευθυνότητα του πολιτικού είναι να θεσπίζει δίκαιους νόμους, ενώ διδάσκει ότι η πολιτική είναι μία ηθική διδασκαλία περί των συλλογικών αγαθών και του τρόπου κατάκτησής τους. Η δικαιοσύνη είναι η ανώτερη αρετή και σημαίνει αφενός να ζούμε σύμφωνα με όσα υποδεικνύει η ηθική, αφετέρου να μην αδικούμε τους άλλους ανθρώπους (λόγω πλεονεξίας, άνισης μεταχείρισης κλπ), διαταράσσοντας την ισορροπία. Σε μία κοινωνία η δικαιοσύνη εκφράζεται μέσα από την υπερίσχυση του συλλογικού έναντι του

Δικαιοσύνη (περ. 1357), Bonino da Campione, Εθνική Πινακοθήκη της Ουάσιγκτον

Το Κοινωνικό Συμβόλαιο

Στο Κοινωνικό Συμβόλαιο (αρχικός τίτλος Περί του Κοινωνικού Συμβολαίου, ή, Αρχές του Πολιτικού Δικαίου, εκδ. 1762) του Jean-Jacques Rousseau, ο συγγραφέας αναρωτιέται εάν μπορεί να υπάρξει μια νόμιμη πολιτική εξουσία, για να καταλήξει στο ότι «η ισχύς δεν δημιουργεί δίκαιο, και ότι δεν οφείλουμε υπακοή παρά μόνο στις έννομες δυνάμεις». Επομένως, δεν υπάρχει κανένα καθήκον για υποταγή και υπακοή σε μια δύναμη που δεν είναι νόμιμη. Με την εφαρμογή του κοινωνικού συμβολαίου, όλοι θα είναι ελεύθεροι γιατί θα έχουν τα ίδια δικαιώματα και υποχρεώσεις, ενώ επιβάλλονται οι αναγκαίοι περιορισμοί σε κάθε δικαίωμα. Από τη μία υπάρχει ο κυρίαρχος λαός, που αποτελείται από ολόκληρο τον πληθυσμό (άνδρες και γυναίκες, μία θέση αρκετά επαναστατική για την εποχή) και αντιπροσωπεύει τη γενική βούληση, ενώ από την άλλη πλευρά είναι η κυβέρνηση που ασχολείται με την εφαρμογή των νόμων. Όταν η κυβέρνηση ξεπεράσει τα όρια που θέτει ο λαός, είναι αποστολή του λαού να καταργήσει μια τέτοια κυβέρνηση.

Το Κοινωνικό Συμβόλαιο ενέπνευσε πολιτικές μεταρρυθμίσεις και επαναστάσεις στην Ευρώπη, ειδικά στη Γαλλία, αμφισβητώντας την μέχρι τότε αντίληψη ότι οι μονάρχες κυβερνούσαν ελέω Θεού. Ο Rousseau ισχυρίζεται ότι μόνο οι πολίτες είναι κυρίαρχοι και έχουν αυτό το πανίσχυρο δικαίωμα.

Ο Νομικός φορμαλισμός του Kant

Οι παραπάνω αντιλήψεις διαφοροποιούνται από τον E. Kant, ο οποίος υποστήριξε ότι «...

ατομικού, αλλά και όταν οι θεσμοί προωθούν την ανάπτυξη των αρετών και της ευδαιμονίας των πολιτών.

Διαφωτισμός και Φυσικό Δίκαιο

Την περίοδο του Διαφωτισμού, η φιλοσοφία του δικαίου αναπτύσσεται, ως ξεχωριστός κλάδος (17ος αιώνας μ.Χ.) από τους ρασιοναλιστές, ένα φιλοσοφικό σύστημα το οποίο εμπιστεύεται περισσότερο τη σκέψη παρά τις αισθήσεις. Επαναδιατυπώνεται η ιδέα ότι το δίκαιο είναι κάτι το φυσικό και ότι τα άτομα είναι φύσει ελεύθερα και ικανά να συμβάλλονται εκουσίως, ενώ το κράτος αναλαμβάνει να εγγυηθεί τα δικαιώματα αυτά. Ένα από τα χαρακτηριστικά του φυσικού δικαίου είναι ότι δεν εξαρτάται από τις γνώμες των ανθρώπων. Στη θεωρία της Σχολής του νεώτερου φυσικού δικαίου, το φυσικό δίκαιο άφορα στη φυσική κατάσταση του ανθρώπου, όπως ήταν πριν από τη δημιουργία των κοινωνικών θεσμών και του πολιτισμού.

μόνον ο άνθρωπος ως έλλογο ον μπορεί να βρει τον σκοπό της ύπαρξής του στον εαυτό του», επομένως το δίκαιο είναι προϊόν του ορθού λόγου. Για τον Kant, το δίκαιο σχετίζεται άμεσα με την ηθική, η οποία είναι η αρχή της ατομικότητας του προσώπου ως ηθικού υποκειμένου. Θεωρεί ότι η υποχρέωση είναι η αναγκαιότητα μιας ελεύθερης πράξης που πρέπει να γίνει, αναφερόμενος στο καθήκον της συμμόρφωσης με τον νόμο.

Στον Kant η υπακοή στον νόμο είναι επιβεβλημένη, ανεξαρτήτως της ορθότητάς του, αρκεί να είναι νόμος, μία αντίληψη που μας θυμίζει λίγο τον Σωκράτη, ο οποίος αποδέχθηκε την άδικη καταδίκη του σε θάνατο. Ο νομικός φορμαλισμός του Kant είναι τόσο κατηγορηματικός ώστε δεν επιτρέπει την αμφισβήτηση των πρωτείων του θετικού δικαίου. Ωστόσο, η θέση αυτή είναι αντίθετη με την επικρατούσα αντίληψη στην αρχαιότητα, όπου το φυσικό δίκαιο πρέπει απαραίτητα να συμφωνεί με το θετό (νόμοι του κράτους). Το φυσικό δίκαιο στον Kant είναι μια υπόσχεση δικαίου που απορροφάται από το κρατικό δίκαιο και επομένως, κάθε αντίσταση ή αντίθεση στη νομοθεσία είναι για τον Kant παραβίαση του νόμου.

Ως φιλοσοφία του δικαίου η Καντιανή θεωρία δεν επικεντρώνεται στο πόσο αγαθή είναι η πράξη, αλλά στην ελευθερία του ανθρώπου και στη συμμόρφωσή του με τον νόμο. Το δε δίκαιο είναι η αρχή της ανθρώπινης συνύπαρξης.

Η ελευθερία του ατόμου του Hegel

Το αντικείμενο της Φιλοσοφίας του Δικαίου είναι για τον Hegel μια έρευνα για την ορθή κατανόηση της έννοιας «ελευθερία» και η πραγμάτωσή της μέσα

από τους θεσμούς. Η μετάβαση στην αληθινή ελευθερία πραγματοποιείται στο πολιτικό σύστημα στο πλαίσιο της «θεσμοσύνης» (δηλαδή της ηθικής κοινότητας που μετουσιώνεται στην οικογένεια, την αστική κοινωνία και το κράτος), οπότε το άτομο υποτάσσεται μεν στο σύνολο, διατηρεί όμως την ατομική του ελευθερία, καθώς η θεσμοσύνη υπερισχύει των κοινωνικοπολιτικών συστημάτων.

Το κράτος δεν νομιμοποιείται από τη λαϊκή ετυμηγορία, αλλά από την αναγνώριση πως τα δικαιώματα και η ευημερία των πολιτών διαφυλάσσονται στην πράξη από το κράτος και τους νόμους του και ότι η ευημερία της κοινωνίας είναι ο αυτοσκοπός του κράτους, επομένως ο Hegel απορρίπτει τις θεωρίες του κοινωνικού συμβολαίου του Rousseau.

Από τη σύντομη παράθεση των ανωτέρω, είναι εμφανές πόσο πολύ κάποιες από τις παραπάνω αντιλήψεις έχουν επηρεάσει όχι μόνο τη σημερινή νομοθεσία, αλλά και τις ζωές μας γενικότερα. Υπάρχει όντως ένα φυσικό δίκαιο ή μήπως πρόκειται για ένα είδος περιορισμού της κρατικής αυθαιρεσίας; Οφείλουμε να υπακούμε στους νόμους του κράτους, έστω και αν είναι άδικοι; Τι είναι τα κοινά περί δικαίου αίσθημα που βρίσκεται στην καρδιά του καθενός και γιατί ο αγώνας για τη δικαιοσύνη συνεχίζεται ακόμα και σήμερα; Στην προσπάθεια των ανθρώπων να απαντήσουν στα παραπάνω ερωτήματα, αλλά και να στηρίξουν ή αποδομήσουν κάποιες από τις θέσεις που εκθέσαμε, έχουν γραφτεί μερικές από τις πιο σημαντικές σελίδες της ιστορίας.

Βιβλιογραφία

- Η Φιλοσοφία του Δικαίου, Παύλος Σούρλας, Εκδ. Αντ. Σάκκουλα, 2000
- Φιλοσοφία του Δικαίου, Georg Wilhelm Friedrich Hegel
- Georg Wilhelm Friedrich Hegel, Κατευθυντήριες Γραμμές της Φιλοσοφίας του Δικαίου - 1821, Πατσιατζή Ευαγγελία
- Θεωρία του Δικαίου, E. Kant
- Το κοινωνικό συμβόλαιο, Jean-Jacques Rousseau
- https://el.wikipedia.org/wiki/Το_Κοινωνικό_Συμβόλαιο
- Φιλοσοφία του Δικαίου και της Πολιτείας, Νεκλής Καζάκης, 1891

Η Ηθική Φιλοσοφία στον Αριστοτέλη

Κείμενο: Δημήτρης Χουρδάκης

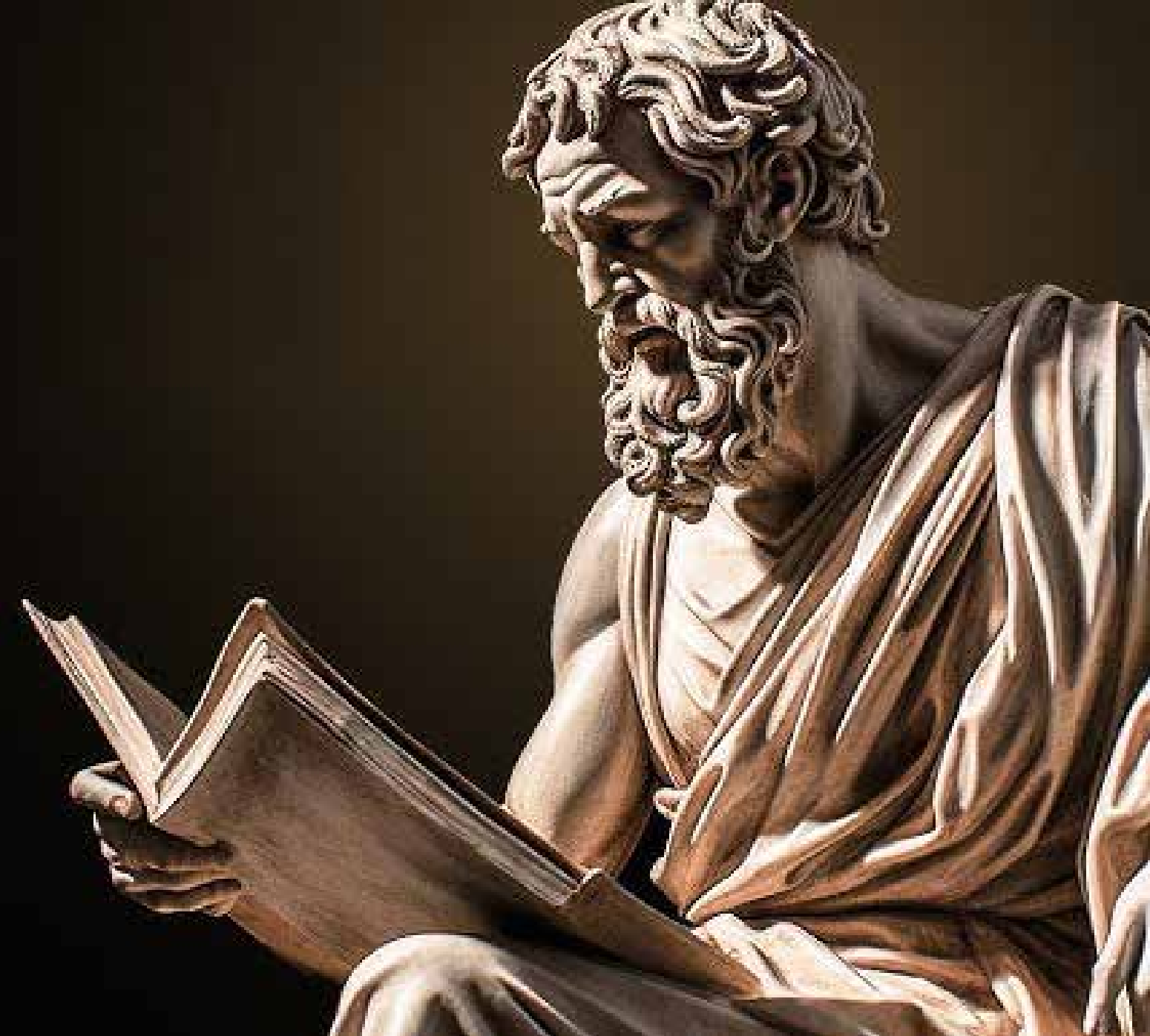
Ο κάθε άνθρωπος έχει κάποια μοναδικά χαρακτηριστικά γνωρίσματα, όπως ακριβώς τα μάτια του ή η παλάμη του χεριού του. Κάποια χαρακτηριστικά είναι εξωτερικά, επειδή δεν αφορούν στον ίδιο αλλά στο περιβάλλον του. Αυτά είναι τα υλικά πράγματα που κατέχει, τα ρούχα του, τα πράγματά του, το μέσο μεταφοράς του, το σπίτι του κ.ο.κ. Επίσης, είναι η προσωπική και οικογενειακή του κατάσταση, το επάγγελμά του και τα ενδιαφέροντά του. Όλα αυτά τα χαρακτηριστικά αλλάζουν σχετικά εύκολα και συχνά.

Υπάρχουν και χαρακτηριστικά που αφορούν στην εμφάνισή του, λόγου χάρη λέμε για κάποιον ότι είναι ψηλός, κοντός, αδύνατος, παχύς, μελαχρινός, όμορφος κλπ. Άλλα χαρακτηριστικά αφορούν στην ψυχολογία και στο νοητικό του: είναι χαρούμενος, αισιόδοξος, καταθλιπτικός, εύθικτος, οξυδερκής, με πολλή φαντασία κλπ. Ένα άλλο μέρος του χαρακτήρα του είναι η ηθική του. Είναι τότε που λέμε ότι είναι καλός άνθρωπος ή ότι «μπορείς να τον εμπιστευτείς», είναι ο ειλικρινής ή ψεύτης, εργατικός ή τεμπέλης, γενναιόδωρος ή τσιγκούνης.

Όλοι μας, όταν λέμε ότι γνωρίζουμε κάποιον, αναφερόμαστε τόσο στα εξωτερικά, όσο και στα εσωτερικά και ηθικά γνωρίσματά του. Ειδικά για τους δικούς μας ανθρώπους, για εκείνους που εμπιστευόμαστε, φίλους, ερωτικούς συντρόφους, οικογένεια, τα ηθικά χαρακτηριστικά είναι πιο σημαντικά από τα ψυχολογικά, νοητικά και υλικά. Η ηθική του κάθε ανθρώπου συμβάλλει στο να μπορούμε να εμπιστευόμαστε, να αγαπάμε και να εμπνεόμαστε από τους άλλους. Επειδή μπορούμε να αγαπήσουμε και να εμπιστευτούμε κάποιον που έχει λόγο τιμής, είναι ειλικρινής, έχει καλοσύνη, γενναιοδωρία. Δεν μας ενδιαφέρει η ευφυΐα του, οι ιδιοτροπίες του ή η εξωτερική του εμφάνιση.

Τι σημαίνει ηθική; Ένας ορισμός της ηθικής που συναντάμε σήμερα είναι «κλάδος της φιλοσοφίας που ασχολείται κυρίως με το παρακάτω ερώτημα: ποιες ανθρώπινες πράξεις είναι αποδεκτές και ορθές και ποιες ανάρμοστες και λανθασμένες». Αν κάποιος σταθεί μόνο σε αυτές τις λέξεις, δεν μπορεί να κατανοήσει την ηθική. Διότι η απόσταση που χωρίζει τη θεωρία από την πράξη είναι πολύ ξεκάθαρη για όσους έχουν προσπαθήσει να την εφαρμόσουν στην καθημερινότητα και όχι μόνο με τη φαντασία τους. Μόνο τότε μπορεί κάποιος να γεφυρώσει τις λέξεις (τους ορισμούς της ηθικής) με την εμπιστοσύνη και την αγάπη, με την υπερηφάνεια και το σθένος. Σήμερα εύκολα μιλάμε για την αγάπη αλλά ταυτόχρονα πολύς κόσμος αισθάνεται μόνος, πολλοί μιλάνε για θάρρος, αλλά τελικά ζούμε με φόβο και ανασφάλεια. Εύκολα μιλάμε για ελευθερία, αλλά τελικά περνάμε ώρες μπροστά στην οθόνη του κινητού ή του υπολογιστή, παίζοντας παιχνίδια ή διαβάζοντας τα νέα. Αυτή η ασυνέπεια σκέψεων και πράξεων έχει ως αποτέλεσμα την απογοήτευση, τις νοητικές αμφιβολίες και τελικά την παραίτηση ή τον θυμό.

Ο Αριστοτέλης, ως πρακτικός φιλόσοφος, παρατήρησε ότι η απόσταση που χωρίζει τις σκέψεις μας από τα έργα είναι μεγάλη και για να μας βοηθήσει να γεφυρώσουμε αυτό το χάσμα, έγραψε ένα βιβλίο αφιερωμένο στην ηθική, τα «Ηθικά Νικομάχεια». Η ηθική

είναι οι αρετές του κάθε ανθρώπου. Οι αρετές είναι πολλές: είναι η εργατικότητα, ο ρυθμός, το θάρρος, η ειλικρίνεια, η αντοχή, η υπομονή, η επιμονή, η σοφία, η σύνεση, η φρόνηση, η εγκράτεια ή σωφροσύνη, η σύνεση, η γενναιοδωρία και άλλες. Ας φανταστούμε ότι οι αρετές είναι κάποιες ενεργητικές δυνάμεις, που έχει ήδη ο κάθε άνθρωπος αλλά μπορεί να τις αναπτύξει πολύ περισσότερο. Οι αρετές είναι πολύ απαραίτητες στη ζωή μας, επειδή μας οδηγούν στον καλύτερο εαυτό μας, στην καλύτερη ζωή μας και μας προστατεύουν από αδιέξοδα, όπως μεγάλα πάθη, κατάθλιψη, μανίες, εξαρτήσεις, φόβοι, τρέλα κ.α.

Σύμφωνα με τον Αριστοτέλη, οι αρετές υποδιαιρούνται σε διανοητικές και ηθικές. Οι διανοητικές αρετές είναι η Σοφία, η σύνεση και η φρόνηση. Ηθικές αρετές είναι η γενναιοδωρία και η σωφροσύνη. Η διανοητική αρετή προέρχεται και αυξάνεται με τη θεωρητική διδασκαλία για αυτό απαιτεί εμπειρία (στοχασμό) και χρόνο. Οι ηθικές αρετές μεγαλώνουν με τις συνήθειες. Για αυτό και το όνομα που τους δόθηκε - ήθος διαφέρει λίγο από τη συνήθεια - έθος. Όπως για παράδειγμα οι χτίστες γίνονται χτίστες, με το να χτίζουν και οι κιθαρίστες με το να παίζουν κιθάρα. Το ίδιο πράγμα συμβαίνει και με τις επιθυμίες και την οργή, δηλαδή αν εκπληρώνουμε όλες τις επιθυμίες μας χωρίς

δεύτερη σκέψη ή αν οργιζόμαστε συχνά, τότε ασυναίσθητα αναπτύσσουμε αυτά τα χαρακτηριστικά και θα μας είναι όλο και πιο έντονα ή συχνά για την υπόλοιπη ζωή μας. Από την άλλη μεριά, με αυτή ακριβώς τη μέθοδο, μπορούμε να αλλάξουμε πολλά ηθικά χαρακτηριστικά του εαυτού μας και της συμπεριφοράς μας, εφόσον κάθε μέρα εξασκούμαστε στο αντίθετο. Έτσι, αν κάποιος είναι τσιγκούνης, θα ελαττώσει την τσιγκουνιά του αν κάνει μικρά δώρα, αν κάποιος είναι δειλός, μπορεί να κάνει μικρές πράξεις θάρρους, αν κάποιος είναι λαίμαργος, μπορεί να ασκείται στην εγκράτεια ή να προσφέρει λίγο από το φαγητό του. Δηλαδή, οι αρετές είναι μια δύναμη μέσα μας που αναπτύσσεται αν εμείς το θελήσουμε. Όπως ακριβώς ένα φυτό σε ένα γλαστράκι, που μεγαλώνει μόνο του, αν το φροντίσουμε. Παρόμοια είναι και η εκμάθηση μιας ξένης γλώσσας ή μιας τέχνης, που όσο περισσότερο μιλάμε ή εξασκούμαστε, τόσο καλύτερα την κατέχουμε.

Σύντομα καταλαβαίνουμε ότι για τον Αριστοτέλη, το να προσπαθεί κάποιος να είναι πιο ηθικός, δηλαδή να αναπτύσσει τις αρετές του στην καθημερινότητα, είναι κάτι απαραίτητο για να είναι ευτυχισμένος. Αν δεν αναπτύσσει αρετές, θυμίζει όσους μελετάνε μόνο θεωρητικά τη φιλοσοφία και νομίζουν ότι θα γίνουν φιλόσοφοι ή σαν τους ασθενείς που ακούν προσεκτικά τις οδηγίες των γιατρών αλλά δεν τις εκτελούν. Στα Ηθικά Νικομάχεια ο Αριστοτέλης δηλώνει ξεκάθαρα ότι: «Η έρευνά μας δεν γίνεται για να μάθουμε τί είναι η αρετή, αλλά για να γίνουμε ενάρετοι, αλλιώς δεν θα είχε νόημα».

Μπορούμε να κατανοήσουμε καλύτερα τι είναι μια αρετή; Η αρετή, ως ανώτερη ηθική δύναμη, βρίσκεται ανάμεσα σε δύο κατώτερα άκρα, μια έλλειψη και μια υπερβολή. Ας φανταστούμε ένα ισόπλευρο τρίγωνο, όπου στις δύο κάτω γωνίες έχουμε την έλλειψη και την υπερβολή, ενώ στην πάνω γωνία είναι η αρετή. Με αυτήν τη λογική, η ανδρεία (το θάρρος) είναι ανάμεσα στη δειλία και στη θρασύτητα. Η σωφροσύνη είναι ανάμεσα στην ακολασία και στην αναισθησία. Η γενναιοδωρία (ή «ελευθεριότητα» κατά τον Αριστοτέλη) είναι ανάμεσα στην ασωτία και στη φιλαργυρία. Η μεγαλοπρέπεια ή γενναιοψυχία είναι ανάμεσα στην απειροκαλία (κακογουστιά) και στη μικροπρέπεια. Η τιμή – αξιοπρέπεια, όπως και η μεγαλοψυχία βρίσκεται ανάμεσα στη ματαιοδοξία και στη μικροψυχία. Η μειλιχότητα είναι ανάμεσα στην οργιλότητα (αυτός που οργίζεται-θυμώνει εύκολα) και στην απάθεια. Ο ειλικρινής

είναι ανάμεσα στον αλαζόνα – υπερήφανο και στον είρωνα. Ο φίλος είναι ανάμεσα στον κόλακα και στον δύστροπο. Μια επιπλέον παρατήρηση είναι ότι τα άκρα έχουν μεγαλύτερη αντίθεση μεταξύ τους, ενώ μοιάζουν με το μέσο, π.χ. ο θρασύς μοιάζει με τον θαρραλέο και ο ελευθέριος με τον άσωτο. Ένα χαρακτηριστικό της συμπεριφοράς του ενάρετου ανθρώπου είναι το να χαίρεται και να λυπάται για όσα πρέπει και κατά τον τρόπο που πρέπει.

Τι μας εμποδίζει να αναπτύξουμε τις αρετές μας; Μας εμποδίζουν τα πάθη μας, δηλαδή η λαίμαργία, το βόλεμα, η λαγνεία, η ανάγκη να ξεχωρίσουμε - ματαιοδοξία, η ανάγκη να έχουμε όλο και περισσότερα πράγματα - απληστία, κ.α. Αυτό συμβαίνει διότι επιλέγουμε να γευτούμε ηδονές που προσφέρουν μια σύντομη και γρήγορη ικανοποίηση, αντί να χτίζουμε σιγά - σιγά τον εαυτό μας, κάτι που θα μας προσφέρει μια μακροπρόθεσμη και σταθερή ικανοποίηση, την ευδαιμονία. Όλοι μπορούν να εξασκήσουν την αρετή, τουλάχιστον όσοι δεν είναι εντελώς στρεβλωμένοι και ανάπηροι ως προς την αρετή. Αρκεί να είμαστε κάπως συγγενικοί με αυτήν, να αγαπάμε το καλό και να υπομένουμε το άσχημο.

Όταν αναγνωρίζουμε το ορθό αλλά δεν έχουμε τη δύναμη να το ακολουθήσουμε, τι να κάνουμε; Σε αυτήν την περίπτωση, μας συμβουλεύει να προτιμάμε το λιγότερο κακό. Δηλαδή είναι καλύτερο να ικανοποιήσουμε μια άλλη ηδονή που δεν μας βλάπτει τόσο πολύ, αντί να παραιτηθούμε και να μην κάνουμε τίποτα. Για παράδειγμα, αν θέλουμε να διαβάσουμε και δεν μπορούμε να συγκεντρωθούμε, αντί να τα παραιτηθούμε τελείως, μπορούμε να κάνουμε κάτι άλλο π.χ. να καθαρίσουμε το δωμάτιο μας ή να περπατήσουμε λίγο και μετά να επιστρέψουμε στο διάβασμα. Αν μας πιάνει λαίμαργία, αντί να φάμε αλόγιστα, να φάμε λιγότερο και να πιούμε νερό. Αν μας πιάνει τεμπελιά, να σκεφτούμε κάτι που θα κερδίσουμε από τη δράση μας, ώστε αυτό να μας κινητοποιήσει. Το νόημα είναι να αποκτήσουμε μια ικανότητα συνέχειας, όσον αφορά στην ανάπτυξη της ηθικής μας.

Για να αναπτύξουμε τις αρετές, χρειάζεται να έχουμε και κάποια θεωρητική γνώση, ώστε να χρησιμοποιήσουμε πιο κατάλληλους τρόπους για την ενδυνάμωσή τους. Ο Αριστοτέλης μάς ξεκαθαρίζει το νόημα κάποιων αρετών και τις συγκρίνει με άλλες αρετές ή με ελαττώματα:

Σχετικά με την Ανδρεία

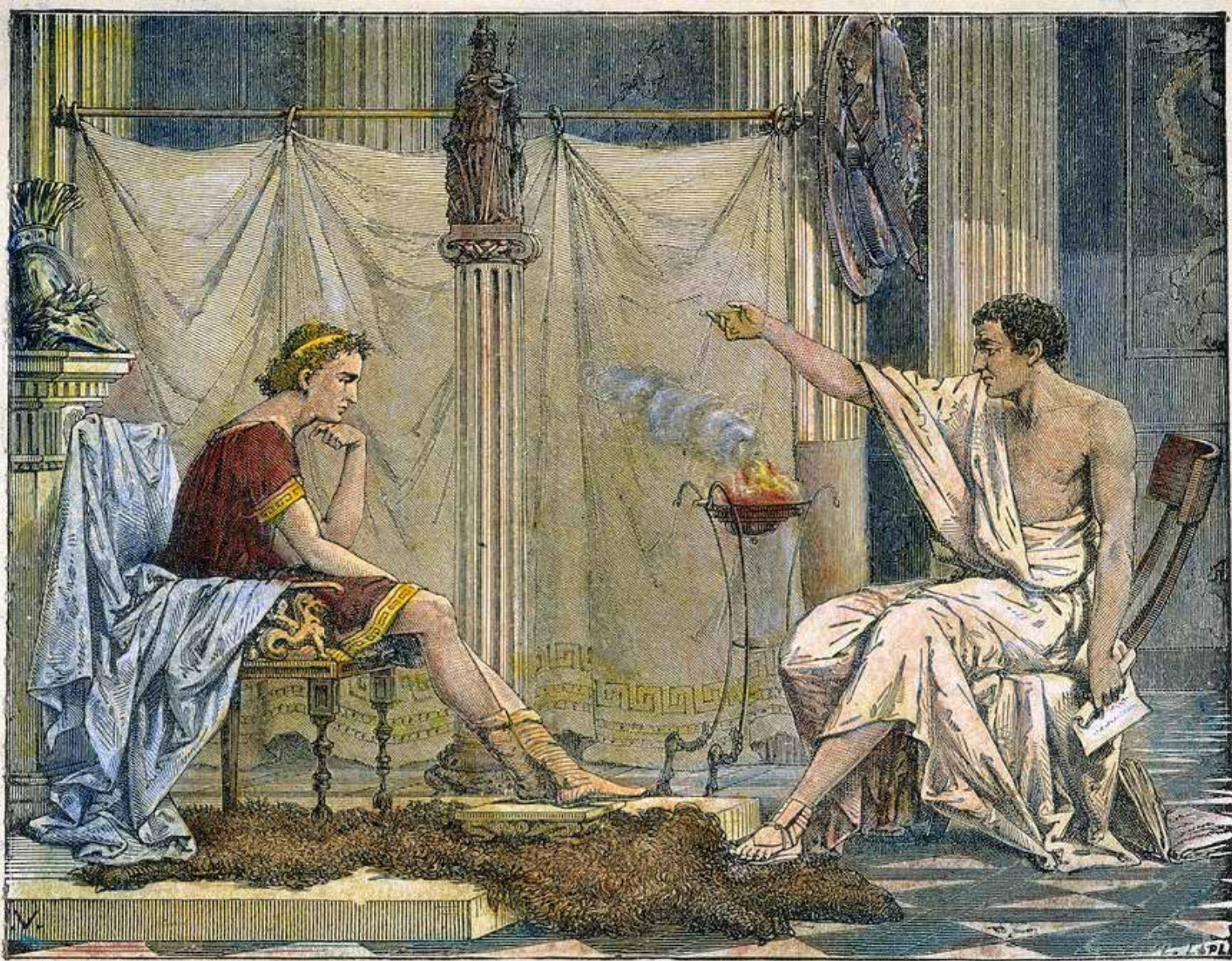
Ο ανδρείος, συγκρινόμενος με τους συνήθεις ανθρώπους, είναι ατρόμητος, θα τύχει βέβαια να φοβηθεί αλλά θα υπομείνει τον φόβο του με αξιοπρέπεια και με λογική. Όποιος υπομένει και φοβάται όσα πρέπει, για τον λόγο που πρέπει, με τον τρόπο που πρέπει και όταν πρέπει, καθώς και όποιος επιδεικνύει αντίστοιχα θάρρος, αυτός είναι ανδρείος. Ο θρασύς μοιάζει με τον ανδρείο αλλά καυχιέται επιπλέον. Συνήθως είναι θρασύδειλος κάποιος όταν κάνει τον παλικαρά στα μικρά, ενώ στα σημαντικά γεγονότα δεν αντέχει. Την έξαψη πολλοί τη θεωρούν ανδρεία, αλλά αυτό το κάνουν και τα άγρια ζώα σε όσους τα πλήγωσαν καθώς και οι ανδρείοι φαίνονται ορμητικοί. Μερικές φορές η αισιοδοξία φαίνεται ως ανδρεία, όπως επίσης και η άγνοια κινδύνου. Από την άλλη μεριά όποιος είναι υπερβολικός στον φόβο λέγεται δειλός.

Σχετικά με τη σωφροσύνη (εγκράτεια)

Το να τρώει κανείς ό,τι τύχει ή να πίνει μέχρι σημείου κορεσμού, είναι υπερβολή, διότι η φυσική επιθυμία είναι η κάλυψη της πείνας και της δίψας. Ακόλαστοι είναι όσοι ευχαριστιούνται με αρώματα και εδέσματα, ενώ παράλληλα θυμούνται και συζητούν τις αναμνήσεις απολαυστικών πραγμάτων. Ο θυμός είναι μια συγκίνηση που χρειάζεται να ελέγξουμε, γι' αυτό και όποιος θυμώνει είναι κατακριτέος, όμως αν οργιστεί κάποιος για τον σωστό λόγο, με τον σωστό τρόπο, στον σωστό βαθμό, τη σωστή ώρα και με την κατάλληλη διάρκεια, τότε είναι αξιέπαινο! Επίσης, πρέπει να διαχωρίσουμε τις σωματικές από τις ψυχικές ηδονές, όπως λόγου χάρη τη φιλοδοξία για τη φιλομάθεια, διότι ευχαριστιέται ο νους του ανθρώπου και όχι το σώμα του. Εν τέλει, κανείς δεν επιθυμεί να είναι ακόλαστος ή λαίμαργος ή οργίλος (να θυμώνει), αλλά χωρίς σωφροσύνη (αυτοσυγκράτηση) καταλήγει να γίνεται τιποτένιος.

Μεγαλοπρεπής ή γενναϊόδωρος δεν είναι αυτός που ξοδεύει όσο πρέπει στα μικρά και στα μεσαία πράγματα. Ο μεγαλοπρεπής μοιάζει με τον ειδήμονα,

Ο Αριστοτέλης διδάσκει τον Αλέξανδρο, Charles Laplante, 1866

επειδή έχει την ικανότητα να ξοδεύει μεγάλα ποσά με τρόπο καλόγουστο. Το «τσιμα – τσίμα» είναι μικροπρεπές. Το μεγαλοπρεπές είναι άξιο θαυμασμού. Ο μεγαλοπρεπής ξοδεύει για πράγματα που τα θεωρούμε πολύτιμα π.χ. σε θεούς, σε αφιερώματα, σε ναούς, καλύπτει τα έξοδα μιας σημαντικής θεατρικής παράστασης, εξοπλίζει ένα πλοίο ή κάνει το τραπέζι σε όλη την πόλη. Ο μεγαλοπρεπής δεν είναι πολυδάπανος για τον εαυτό του αλλά για το κοινό καλό.

Σχετικά με τη δικαιοσύνη

Είναι η κορωνίδα των αρετών. Δεν έχει καμία διαφορά αν ο κακός σφετερίστηκε από τον καλό η ο καλός σφετερίστηκε από τον κακό. Είναι αδικία και στις δύο περιπτώσεις. Η άδικη πράξη δεν είναι πάντοτε αδικία. Δηλαδή ένας κλέφτης ή ένας μοιχός ή ένας ληστής δεν είναι πάντα άδικοι. Αν κάποιος συνευρεθεί με μία γυναίκα,

γνωρίζει ποια είναι αυτή, αλλά το κάνει λόγω πάθους, δηλαδή λόγω αδυναμίας (λαγνεία), τότε διαπράττει μεν αδικία αλλά δεν είναι άδικος. Για να είναι κάποιος δίκαιος ή άδικος, πρέπει να εκτελεί μία δίκαιη ή άδικη πράξη εκούσια ή ακούσια, γιατί κάθε φορά που κάνει κάτι λόγω πάθους ή φόβου, θεωρείται ότι δεν έχει δόλο, διότι δεν μπορούσε να κάνει διαφορετικά. Εκούσια γίνεται μία πράξη, όταν κάποιος την αποφασίζει και την εκτελεί με συνείδηση.

Σχετικά με τη φρόνηση

Η ιδιότητα του φρόνιμου είναι το να μπορεί να σκεφτεί σωστά, ως προς τα καλά και ωφέλιμα για τον εαυτό του, όχι μόνο για επιμέρους πράγματα π.χ.

ποια συντελούν στην υγεία του σώματος αλλά γενικά, ποια συντελούν στην καλή και ευτυχισμένη ζωή. Φρόνιμος είναι όποιος προμελετά σωστά. Χρησιμοποιούμε αυτό το όνομα για τη σωφροσύνη, διότι σώζει τη φρόνηση. Φρόνηση είναι η πρακτική Σοφία.

Διαφορά εγκράτειας και αδυναμίας

Ο ακόλαστος παρασύρεται από δική του επιλογή, διότι νομίζει πως η ηδονή του κάνει καλό. Ο εγκρατής γνωρίζει τι του κάνει κακό και το αποφεύγει, ο δε αδύναμος ξέρει ότι του κάνει κακό αλλά παρασύρεται, επειδή δεν μπορεί να ελέγξει τον εαυτό του.

Διαφορά εγκράτειας και σωφροσύνης

Και οι δύο άνθρωποι έχουν ανάγκη τις σωματικές ηδονές και τις αποφεύγουν. Όμως ο εγκρατής δεν γνωρίζει ότι η ηδονή θα τον βλάψει, ενώ ο σώφρων το γνωρίζει.

Σχετικά με τον θυμό και τη λογική

Ο θυμός ακούει μεν τη λογική, αλλά όμως δεν την ακούει καλά, όπως οι βιαστικοί υπηρέτες οι οποίοι, πριν ακούσουν όλα όσα τους λένε, φεύγουν γρήγορα και έπειτα κάνουν λάθος, ως προς την εντολή που τους δόθηκε. Ή όπως τα σκυλιά που πριν δουν αν κάποιος είναι φίλος, μόνο που ακούν θόρυβο, αμέσως γαβγίζουν. Έτσι λοιπόν και ο θυμός, εξαιτίας της έντασης και της ταχύτητας, που είναι τα φυσικά του χαρακτηριστικά, ακούει μεν τη λογική, δεν ακούει όμως τα προστάγματα και αμέσως ορμά να εκδικηθεί.

Σχετικά με τη φιλία

Η φιλία είναι απαραίτητη για τη ζωή, διότι χωρίς φίλους κανένας άνθρωπος δεν θα μπορούσε να ζήσει, ακόμα και αν είχε όλα τα αγαθά. Στους νέους, οι φίλοι είναι βοήθεια για να μην κάνουν λάθη, στους ηλικιωμένους προσφέρουν φροντίδα, λόγω της αδυναμίας τους. Η φιλία των γονιών με τα παιδιά, τόσο στους ανθρώπους όσο και στα ζώα φαίνεται ότι υπάρχει εκ φύσεως. Όταν οι άνθρωποι είναι φίλοι δεν χρειάζεται η δικαιοσύνη (οι νόμοι), ενώ όταν είναι δίκαιοι έχουν μεγαλύτερη ανάγκη τη φιλία. Η φιλία των νέων θεωρείται εφήμερη, διότι βασίζεται σε αυτό που τους είναι ευχάριστο και στιγμιαίο

και όσο αλλάζει η ηλικία τόσο αλλάζουν και τα ευχάριστα για αυτούς. Για αυτόν τον λόγο, γρήγορα κάνουν φίλους και γρήγορα διαλύουν τις φιλίες. Τέλεια είναι η φιλία των αγαθών ανθρώπων και αυτών που αναζητούν την αρετή, διότι αυτοί επιθυμούν με τον ίδιο τρόπο ο ένας το καλό του άλλου. Γρήγορη φιλία δεν υπάρχει. Αν και οι περισσότεροι θέλουν να τους αγαπούν παρά να αγαπάνε, η φιλία βασίζεται στο να αγαπά κάνεις παρά να αγαπιέται. Απόδειξη είναι οι μητέρες, οι οποίες ευχαριστούνται στο να αγαπούν. Αφού λοιπόν η φιλία στηρίζεται στο να αγαπά κανείς και αφού επαινούνται αυτοί που αγαπούν τους φίλους τους, φαίνεται ότι η αρετή των φίλων είναι να αγαπούν.

Η αναζήτηση της Ευτυχίας

Με διάφορους τρόπους φαίνεται ότι η ηθική φιλοσοφία στον Αριστοτέλη οδηγεί στην ευτυχία. Η ευτυχία έρχεται μετά από ενδυνάμωση των αρετών, σαν μια καλή συνήθεια, σε συνδυασμό με την κάλυψη των εξωτερικών αναγκών, διότι το σώμα μας πρέπει να είναι υγιές και να λαμβάνει τη φροντίδα που χρειάζεται. Ο άνθρωπος δεν μπορεί να αναζητά την ευτυχία στη διασκέδαση. Η πιο ευτυχισμένη ζωή είναι αυτή που γίνεται σύμφωνα με τη λογική.

Με αυτά τα βοηθήματα από τον δάσκαλο Αριστοτέλη μπορούμε να καταλάβουμε την αναγκαιότητα της ηθικής φιλοσοφίας, έτσι ώστε να ασχοληθούμε και με το μέρος του εαυτού μας που δεν θα αποχωριστούμε ποτέ. Δεν χρειάζεται επιπλέον χρόνος γι αυτό, διότι η άσκηση γίνεται μέσα από τις δράσεις που θα κάναμε ούτως ή άλλως. Ο Αριστοτέλης όπως και άλλοι φιλόσοφοι, έφτιαξε μια σχολή φιλοσοφίας, το Λύκειο, το 335 π.Χ. ώστε να διδάξει συστηματικά και με μέθοδο τους ενδιαφερόμενους μαθητές. Επειδή και σήμερα υπάρχουν δυσκολίες στην ανάπτυξη της ηθικής, συστήνεται, όπως και παλιά, ο μαθητής να μην λειτουργεί μεμονωμένα, αλλά μαζί με άλλους σε μία σχολή φιλοσοφίας.

Βιβλιογραφία:

- Ηθικά Νικομάχεια - Αριστοτέλης
- Λεξικό Μπαμπινιώτη για την Ελληνική Γλώσσα

Η Αθήνα το 300 πΧ αποτελούσε την πνευματική πρωτεύουσα του αρχαίου κόσμου, είχε χάσει όμως από καιρό την πολιτική και ηθική θέση της. Βρισκόταν σε μια ηθική πτώση, μια πτώση που έναν αιώνα πριν ο Σωκράτης είχε προβλέψει.

Παρόλη αυτή την πτώση η Αθήνα διατηρούσε την αίγλη του παρελθόντος, τα λαμπρά της μνημεία και τον σεβασμό απ' όλους. Οι φιλοσοφικές σχολές άνθιζαν, με την ελευθερία του λόγου να εκφράζεται στο μέγιστο βαθμό για την εποχή εκείνη. Θα περίμενε κανείς ότι μεταξύ των φιλοσοφικών σχολών θα επικρατούσε σύμπνοια, αλλά κάτι τέτοιο δεν συνέβαινε, λόγω του άφθονου πλουραλισμού της γνώσης που τις κατέκλυζε. Η κάθε σχολή διατύπωνε την δική της διδασκαλία, με αποτέλεσμα να υπάρχουν έντονες αντιπαραθέσεις. Αυτή η έντονη τριβή των συγκρούσεων αυτών, αλλά και το ξεπέρασμά τους, ανέδειξαν την Αθήνα σε μεγάλο φυτώριο φιλοσόφων και το πιο σημαντικό πνευματικό κέντρο της αρχαιότητας.

Γύρω στο 311 πΧ, ο Ζήνων, ένας νέος από το Κίτιο της Κύπρου ταξιδεύει για την Αθήνα. Τον είχε στείλει ο έμπορος πατέρας του με ένα πλοίο γεμάτο δρύινα βαρέλια, για να τα πουλήσει. Λίγο πριν φτάσει, το πλοίο του βυθίζεται κοντά στις Φλέβες του Πειραιά και ο ίδιος σε ηλικία 22 ετών φτάνει ως ναυαγός στην Αθήνα.

Μέχρι τότε ο Ζήνων, ίσως να μην γνώριζε για τις φιλοσοφικές ανησυχίες που επωάζονταν στην καρδιά του. Κατεστραμμένος οικονομικά και βιώνοντας την ματαιότητα της εξωτερικής ζωής, έρχεται σε επαφή με τη λαμπρότητα και τη μυστηριακή αίγλη της Αθήνας. Οι ναοί, τα καλλιτεχνικά εργαστήρια, οι φιλοσοφικές σχολές μαγεύουν τον Ζήνων, ο οποίος αποφασίζει να εγκατασταθεί στην πόλη και να ακολουθήσει τον δρόμο της φιλοσοφίας.

Αρχικά τάσσεται με τους Κυνικούς φιλοσόφους και ακολουθεί ως δάσκαλο τον Κυνικό Κράτη, που υιοθετεί την εγκράτεια και τη λιτή ζωή. Στη συνέχεια γνωρίζει τους φιλοσόφους Στίλωνα, Ξενοκράτη και Πολέμωνα, με τους οποίους θα συναναστραφεί σύμφωνα με τον Διογένη τον Λαέρτιο για περίπου δέκα χρόνια. Μετά από αυτό το διάστημα σχηματίζει τη δική του φιλοσοφία, την οποία ονειρευόταν χρήσιμη και πρακτική, για να μπορεί να διεισδύει στα σπλάχνα της κοινωνίας, ανατρέποντας την ηθική πτώση και αναδεικνύοντας στους ανθρώπους τον δρόμο της ηθικής. Η φιλοσοφία των Κυνικών βασιζόταν στο ρητό... «Δεν κατέχω για να μην κατέχομαι». Ο Ζήνων ωθούμενος πάντα από τις αντιλήψεις των Κυνικών εξελίσσει τις κυνικές έννοιες, απάθεια και αυτάρκεια στη δική του Στωική Αταραξία που βασιζόταν στο ρητό... «Κατέχω αλλά δεν κατέχομαι».

Έτσι ο Ζήνων άρχισε να διδάσκει στο κέντρο της αγοράς, στην Ποικίλη Στοά, η οποία ονομαζόταν έτσι γιατί ήταν διακοσμημένη με

«Ο πιο καλότυχος άνθρωπος στον κόσμο είναι αυτός που δεν χρειάζεται την καλή τύχη, και ο πιο δυνατός αυτός που εξουσιάζει τον εαυτό του»

Σενέκας

ποικίλες ζωγραφίες. Πλήθος ανθρώπων παρακολουθούσαν τις ομιλίες του και πολλοί από αυτούς έγιναν οι πρώτοι μαθητές του, παίρνοντας το όνομα Στωικοί Φιλόσοφοι.

Η καρδιά της Στωικής φιλοσοφίας είναι η ηθική ζωή και γεννιέται σε μια περίοδο που ο υλισμός, οι απολαύσεις, οι συγκρούσεις, η εξουσία, έχουν αλλοτριώσει τους ανθρώπους.

Η αληθινή ηθική είναι μία, διαχρονική, πέρα από μόδες και εξωτερικές αλλαγές, έτσι και η φιλοσοφία των Στωικών είναι διαχρονική και ειδικά σε περιόδους ηθικής πτώσης, η φιλοσοφία τους ζωντανεύει και γίνεται πιο επίκαιρη από ποτέ.

Ο Φιλόσοφος ως Γιατρός

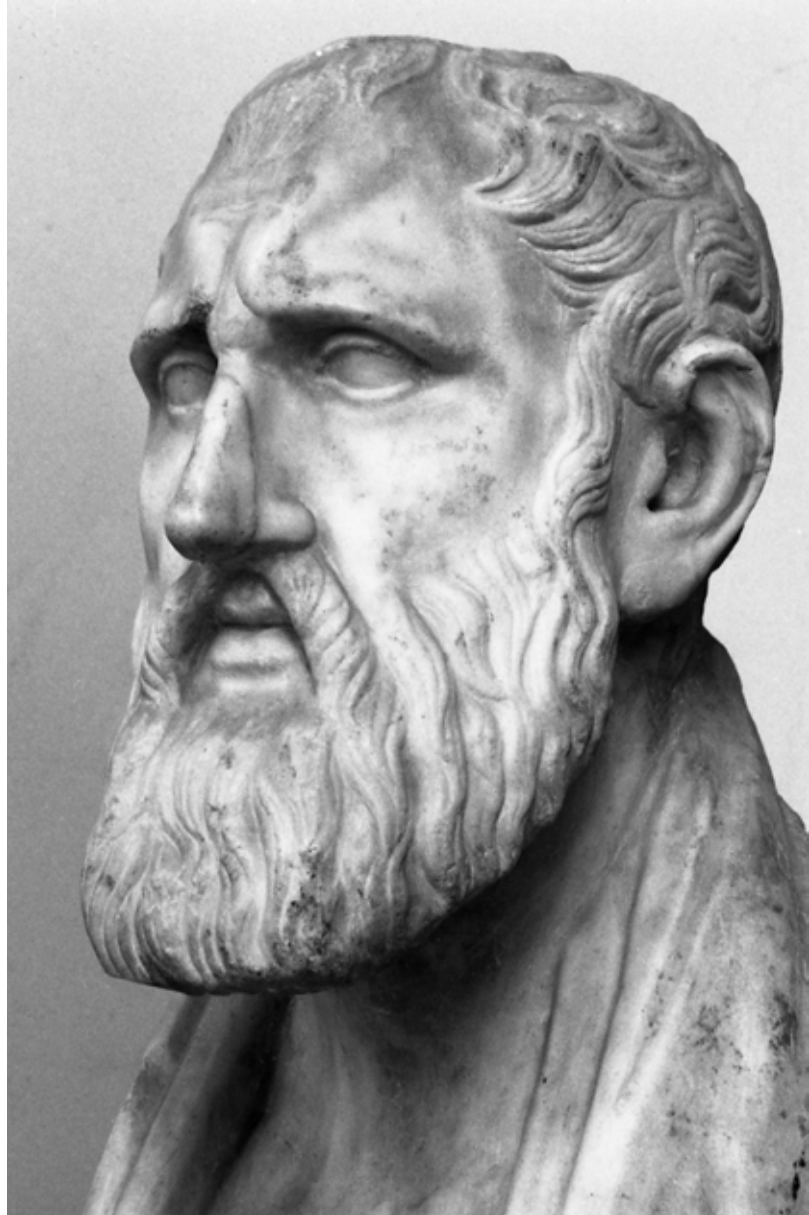
Για τους Στωικούς δεν έχει τόσο σημασία η θεωρητική ανάπτυξη και ο διανοουμενισμός, όσο η ορθή εφαρμογή των διδασκαλιών. Με άλλα λόγια η φιλοσοφία ως τρόπος ζωής, με την εξάσκηση της αρετής ως πρακτικό μέσο ευτυχίας, που οδηγεί στη λύτρωση από τα πάθη, θωρακίζοντας τον άνθρωπο έναντι ενός σκληρού και βουλιμικού κόσμου.

Ένας γνωστός Στωικός φιλόσοφος πρώην σκλάβος με το όνομα Επίκτητος είναι παράδειγμα αυτού του τρόπου ζωής. Η ζωή του Επίκτητου αποτελεί πιστή εικονογράφηση της φιλοσοφίας του. Φύση ασθενική, είχε μείνει κουτσός απ' τη μέρα που ο κύριος του, του έβαλε για να τον δοκιμάσει το πόδι του σ' ένα μάγγανο. «Θα μου το σπάσεις» τον προειδοποίησε χαμογελώντας ο Επίκτητος, «Όπερ και εγένετο». «Δεν στο είπα;» περιορίστηκε να σχολιάσει ο μέλλον φιλόσοφος.

Η γνωστή σε όλους μας ψυχοθεραπεία βρήκε στον Επίκτητο τον προπάτορα της. Μας διαβεβαιώνει ότι «δεν ταράζουν τους ανθρώπους τα ίδια τα πράγματα, αλλά η ιδέα που έχουν για τα πράγματα».

Πως θεραπεύεται ένα άτομο που πάσχει στη σχέση του με τον κόσμο και τον ίδιο τον εαυτό του; Αλλάζοντας τον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβάνεται και ερμηνεύει την πραγματικότητα και όσα του συμβαίνουν. Ο Επίκτητος είναι σαφής ως προς τον ρόλο του φιλοσόφου.

Ο φιλόσοφος λέει είναι γιατρός, και η σχολή του φιλοσόφου είναι ένα νοσοκομείο, ένα νοσοκομείο της

Ζήνων ο Κιτιεύς (334 π.Χ. - 262 π.Χ.)

ψυχής. Αποστολή του φιλοσόφου είναι να φροντίζει την ψυχή του ανθρώπου, όπως ο γιατρός φροντίζει το σώμα του. Με τον όρο «ψυχή» δεν πρέπει να εννοήσουμε κάτι άυλο ή υπερφυσικό. Αντίθετα πρέπει να την δούμε ως σκέψη, πεποίθηση και πνεύμα. Ο φιλόσοφος χρειάζεται να αναλύει και να αξιολογεί αυτά που σκέπτεται κάποιος, να εξετάζει τη συνάφεια και την πειστικότητά τους.

Οι Στωικοί όσον αφορά στην φροντίδα της ψυχής ακολουθούν τον Σωκράτη, ο οποίος τονίζει ότι το πιο σημαντικό πράγμα είναι η κατάσταση της ψυχής, γιατί καθορίζει την ποιότητα της ζωής μας. Τη σημαίνει όμως, να φροντίζει ένας άνθρωπος τη ζωή του; Σημαίνει να είναι ενάρετος. Ειδικότερα σημαίνει, να είναι σοφός, δίκαιος, θαρραλέος, και μετριοπαθής – οι τέσσερις θεμελιώδεις αρετές για τους Στωικούς.

Μάρκος Αυρήλιος (121 - 180 μ.Χ.)

θα συμβεί και δεν είναι στο χέρι σας η διάρκεια της. Αντί να παλεύετε εναντίον όλων αυτών των πραγμάτων που δεν βρίσκονται υπό τον έλεγχό σας, η αποστολή του ανθρώπου είναι να παίξει τον ρόλο του όσο καλύτερα μπορεί.

Τι είναι αυτό που δεν βρίσκεται υπό τον έλεγχό μας; Το σώμα μας, τα υλικά αγαθά μας, η φήμη και η επιτυχία μας. Κανείς μας δεν επέλεξε την εθνικότητα, το φύλο, την ηλικία, το χρώμα του δέρματος, κι όμως όλα αυτά έχουν σημαντική επιρροή στη ζωή μας.

Για τους Στωικούς όπως ένας καλλιτέχνης μέσω της δημιουργικής φαντασίας αντιλαμβάνεται τις καθαρές ιδέες και μέσω της τέχνης του τις μορφοποιεί, έτσι και ο Δημιουργός του Σύμπαντος εξελίσσει τον κόσμο προς την τελειότητα.

Την πηγή της ζωής όλων των όντων, οι Στωικοί την ονομάζουν «Ειμαρμένη», η οποία θέτει τα πάντα σε απόλυτη σύνδεση, κάτω από μια αυστηρή αναγκαιότητα. Εκεί βρίσκονται τα πρότυπα της Θείας σκέψης του Δημιουργού και όλες οι μορφές εξυπηρετούν την ευθυγράμμισή τους με το Ουράνιο μοντέλο τους.

Για τους Στωικούς τα υλικά μέσα είναι απολύτως προσωρινά και δεν πρέπει να εξαρτάται ο άνθρωπος από αυτά. Έχεις μια καλή δουλειά, μια ευτυχισμένη σχέση, χρήματα, αγαπημένα πρόσωπα και έρχεται μια στιγμή που τα χάνεις... «Επιστράφηκαν» μας λένε οι Στωικοί... Οι Στωικοί πιστεύουν πως όλα στη ζωή είναι έτσι!!

Μπορούμε να λειτουργούμε όσο καλύτερα γίνεται, αλλά ποτέ δεν μπορούμε να ελέγξουμε απόλυτα την έκβαση και την διάρκεια των εξωτερικών πραγμάτων της ζωής μας. Αν συνδέσουμε την ευτυχία μας με εξωτερικά πράγματα και με το αποτέλεσμα τους, κινδυνεύουμε να απογοητευόμαστε συχνά. Αλλά αν θέσουμε ως στόχο μας απλώς να κάνουμε το καλύτερο, τότε τίποτα δεν θα μπορεί να σταθεί

Ο Μάρκος Αυρήλιος περιγράφει πρακτικές πρωινής περισυλλογής, με τις οποίες ετοιμάζει τον εαυτό του για τη μέρα που έρχεται, αναλογιζόμενος τις προκλήσεις που είναι πιθανό να αντιμετωπίσει, ώστε να είναι καλύτερα προετοιμασμένος για να τις διαχειριστεί.

Ο Σενέκας περιγράφει μια διαδικασία βραδινής περισυλλογής όπου αναλογίζεται την ημέρα του, τι έκανε καλά, που δεν ήταν αρκετά προσεκτικός, και πως θα μπορούσε να τα πάει καλύτερα την επόμενη.

Ο Επίκτητος προχωρά ακόμη περισσότερο, παραλληλίζοντας την καθημερινή ζωή με αυτή του ναύτη. Όπως ο ναύτης στο πλοίο, είναι απαραίτητο να μείνουμε συγκεντρωμένοι κάθε στιγμή στη ζωή μας, προετοιμασμένοι για οτιδήποτε μπορεί να μας συμβεί.

Πρέπει να έχουμε πάντα πρόχειρες τις φιλοσοφικές αρχές μας, ώστε να μην προχωρήσουμε σε λανθασμένες κρίσεις. Αυτή είναι η Φιλοσοφία ως καθημερινή πρακτική και τρόπος ζωής, ανοίγοντας πέρασμα στην αλήθεια, την καλοσύνη, την ομορφιά και σε τόσες άλλες διαχρονικές αξίες, δίνοντας στη φιλοσοφία τον ρόλο της θεραπεύτριας στη ζωή μας.

Τι Ελέγχουμε;

Η άρνηση των υλικών/κοσμικών απολαύσεων αποτελεί τη ραχοκοκαλιά της συνταγής ζωής όλων των Στωικών. Υπάρχουν πράγματα που εξαρτώνται από εμάς, κι άλλα που δεν εξαρτώνται. Από εμάς εξαρτώνται οι κρίσεις που διαμορφώνουμε, οι ροπές, οι επιθυμίες, οι αποστροφές μας. Ο Επίκτητος προτείνει να σκέφτεστε τη ζωή σας σαν να ήσαστε ηθοποιός σε μια παράσταση. Δεν έχετε διαλέξει τον ρόλο σας, δεν αποφασίζετε τι

Έλληνας φιλόσοφος με τους μαθητές του, Antonio Zucchi, Μονή Nostell, Αγγλία

εμπόδιο στον δρόμο μας και η ζωή μας μεταμορφώνεται σε μια θαυμαστή περιπέτεια με ύψος και βάθος, γιατί μαθαίνουμε και αξιοποιούμε το οτιδήποτε γύρω μας, όσο μικρό και να είναι αυτό.

Ο έλεγχος των συναισθημάτων

Οι Στωικοί πιστεύουν ότι δεν μπορούμε να ελέγξουμε τα συναισθήματα των άλλων ανθρώπων, γιατί συγκαταλέγονται στην κατηγορία των πραγμάτων που δεν εξαρτώνται από μας. Αυτό που μπορούμε να ελέγξουμε είναι να μην αντιδρούμε παρορμητικά στα γεγονότα, είναι απαραίτητο να σταματάμε για λίγο και να σκεφτόμαστε τι έχει συμβεί πριν καταλήξουμε σε κάποια κρίση. Τα συναισθήματα σήμερα συνήθως εκλαμβάνονται ως κάτι θετικό: η αγάπη, η συμπόνοια, η

ενσυναίσθηση, είναι σίγουρα πράγματα που ο κόσμος έχει ανάγκη. Οι Στωικοί όμως εστιάζονται κυρίως στα αρνητικά συναισθήματα: θυμό, πικρία, ανυπομονησία, που δεν είναι τόσο γοητευτικά. Υποστηρίζουν ότι δεν πρέπει να αρνούμαστε ή να καταπιέζουμε τα συναισθήματα μας. Πρακτικά μας προτείνουν να προσπαθούμε να μην έχουν την πρωτοκαθεδρία στη ζωή μας. Αυτό το καταφέρνουν με το να μην φορτίζουν συναισθηματικά κυρίως τις αρνητικές καταστάσεις. Πως το καταφέρνουν;

Κάνουν ένα βήμα σ' ένα πιο υψηλό επίπεδο από τα συναισθήματα, που είναι ο νους.

Αντί να εγκλωβίζονται στα αρνητικά συναισθήματα και συγκινήσεις, τα απογυμνώνουν αποφορτίζοντας τα γεγονότα με μια στεγνή νοητική ανάλυση. Αυτό δεν σημαίνει ότι είναι

Σενέκας (4 π.Χ. - 65 μ.Χ.)

Πάντα είναι καλύτερο να λειτουργείς ήρεμα, παρακινημένος από το αίσθημα της αφοσίωσης, του καθήκοντος, της δικαιοσύνης, παρά από τον θυμό σου και τη δίψα για εκδίκηση. Το να φοβάσαι προσωρινά κάτι, αλλά μετά να μένεις αμετακίνητος, δεν είναι φόβος. Σύμφωνα με τον Σενέκα ο φόβος οδηγεί στη φυγή, ο θυμός στην επίθεση. Τα συναισθήματα είναι μικροί εσωτερικοί κινητήρες της ψυχής, που αναλόγως την χροιά τους δίνουν στην ψυχή ώθηση, χρειάζονται όμως έναν οδηγό και αυτός δεν είναι άλλος από τον νου.

Πειθάρχησε το νου σου

Μας δημιουργείται συχνά η εντύπωση ότι ο χρόνος μπορεί να μας γιατρέψει από τα πάθη. Οι Στωικοί υποστηρίζουν ότι στην πραγματικότητα δεν είναι ο χρόνος που μας γιατρεύει! Είναι ο νους που παύει είτε να προσδοκά να συμβούν θετικά ή αρνητικά για μας γεγονότα, είτε να κυριεύεται ευχάριστα ή δυσάρεστα από κάτι που μας συνέβη προσφάτως.

Κατά τους Στωικούς, ένας ορθά διαμορφωμένος εαυτός σκέφτεται πειθαρχημένα.

Μπορεί να επιλέγει τι θα σκεφτεί και να μην παρασύρεται από τις εκάστοτε εντυπώσεις. Ορίζει ο ίδιος το αντικείμενο της σκέψης και όχι οι εντυπώσεις. Οι εντυπώσεις προκαλούν ανησυχία και εξελίσσονται σε πάθος. Δεν πρέπει να επιτρέψουμε στις εντυπώσεις να κυριαρχήσουν στον νου μας, αλλά να προσκαλέσουμε άλλες σκέψεις που μας οδηγούν σε συναισθηματική σταθερότητα. Ο Επίκτητος, που γνώριζε καλά πως λειτουργεί ο νους, πρότεινε στην περίπτωση της ηδονής,

ψυχροί, σημαίνει ότι έχουν τη βούληση να αποταυτίζονται από τα αρνητικά γεγονότα και σαν παρατηρητές να μην χάνουν την αυτοκυριαρχία τους, διεισδύοντας στην ουσία των πραγμάτων, βρίσκοντας την καλύτερη λύση, εξοικονομώντας χρόνο και πόνο! Αυτό είναι ξεκάθαρο στην περίπτωση του θυμού. Όταν κάποιος είναι θυμωμένος, πολύ θυμωμένος, το συναίσθημα τον κυριεύει και δεν μπορείς πια να μιλήσεις λογικά μαζί του. Στο δοκίμιο «Περί Οργής», ο Σενέκας περιγράφει συναισθήματα όπως ο θυμός και η ζήλια ως προσωρινή τρέλα. Ο Σενέκας συγκρίνει τον θυμό με το να πέφτεις εντελώς ανεξέλεγκτα από την κορυφή ενός κτηρίου. Μόλις επικρατήσει ο θυμός, επηρεάζει ολόκληρο το μυαλό. Ο Σενέκας επιμένει ότι δεν χρειαζόμαστε τον θυμό για να απαντήσουμε σε πράξεις που γίνονται εναντίον μας ή εναντίον των αγαπημένων μας.

η οποία μαζί με τον πόνο είναι τα δύο κύρια στοιχεία που ταράζουν τον νου, να αναβάλλουμε τη συγκατάθεση μας, έτσι ώστε να κερδίζουμε χρόνο για να προβάλλουμε στον νου μας την αξία της προσωπικής μας νίκης πάνω στο φευγαλέο συναίσθημα της ηδονής.

«Όταν λάβεις την εντύπωση κάποιας ηδονής, όπως και στις άλλες περιπτώσεις, προστάτεψε τον εαυτό σου, μην παρασυρθείς από αυτή. Ας περιμένει εσένα το πράγμα και δώσε στον εαυτό σου κάποια αναβολή. Μετά φέρε στο νου σου και τις δύο χρονικές στιγμές αυτή κατά την οποία θ' απολαύσεις την ηδονή και αυτή κατά την οποία θα την έχεις ήδη απολαύσει και μετά θα μεταμελείσαι και θα κατηγορείς ο ίδιος τον εαυτό σου.

Σ' αυτές τις δύο να αντιτάξεις το πόσο θα χαρείς και θα επαινέσεις τον εαυτό σου, αν κρατηθείς μακριά» (Εγχειρίδιο Επίκτητου 34)

Ο Σενέκας για τον έλεγχο του νου μας αναφέρει έναν θαυμάσιο διάλογο με τον αγαπημένο του μαθητή Σερένο. Ο Ανναίος Σερένος για τον οποίο ο Σενέκας έτρεφε την πιο βαθιά συμπάθεια, ήταν ένας νέος αξιωματικός της νυχτερινής φρουράς του Νέρωνα. Ο Σερένος ζητάει από τον δάσκαλό του να τον θεραπεύσει από τη φύση της αδυναμίας του νου, η οποία κυμαίνεται ανάμεσα σε δύο πράγματα και δεν κλίνει αποφασιστικά ούτε προς το σωστό αλλά ούτε προς το λανθασμένο. Του εκμυστηρεύεται ότι πέφτει στην παγίδα των αμφιβολιών και της δυσπιστίας, παρόλη τη λιτή ζωή του στρατιωτικού που ακολουθεί πιστά, στη πραγματικότητα δεν έχει απαλλαγεί από εκείνα που μισούσε και από εκείνα που φοβάται, νιώθει μεγάλη δέσμευση και λόγω αυτού συνεχίζει να παραπονιέται και να γκρινιάζει και έτσι, ούτε άρρωστος νιώθει αλλά ούτε και καλά.

Ο Σενέκας βλέποντας στο βάθος της καρδιάς του μαθητή του, τον διαβεβαιώνει ότι και αυτός ο ίδιος συνεχίζει να στοχάζεται με τι τάχα να μοιάζει αυτή η κατάσταση του νου, που επηρεάζεται συχνά από την ανησυχία και τη δυσπιστία. Παραλληλίζει τον νου με μια ήρεμη θάλασσα που πότε παρουσιάζει κυματισμούς, πότε τρικυμίες, και πότε γαλήνη. Του συνιστά ότι εκείνο που χρειάζεται δεν είναι να πάρει κάποια σκληρά μέτρα, όπως το να αντιδρά στον εαυτό του για το τάδε θέμα, να θυμώνει με αυτόν για το δείνα ή να επιτίθεται με δριμύτητα εναντίον του για ένα τρίτο, αλλά τούτο μόνο πρέπει να κάνει...

«Να έχεις αυτοπεποίθηση και να πιστεύεις ότι βρίσκεσαι στο σωστό μονοπάτι και δεν έχεις απατηθεί από τα παραπλανητικά ίχνη όσων τρέχουν προς κάθε κατεύθυνση, μερικοί από τους οποίους μάλιστα βρίσκονται πολύ κοντά στο σωστό μονοπάτι. Εκείνο πάντως που εσύ επιθυμείς είναι κάτι το μεγάλο, το εξάισιο και το πλησιέστατο προς το Θείο, και αυτό είναι το να παραμένεις «Ατάραχος».

Εκείνο λοιπόν που επιδιώκουμε έναντι του λαβυρίνθου που μας οδηγεί ο νους, είναι με ποιον τρόπο το πνεύμα θα ακολουθεί πάντοτε μια σταθερή και ούρια διαδρομή, πώς θα είναι ικανοποιημένο με τον εαυτό του, πώς θα βλέπει με χαρά τα έργα του και την υπόσταση του και η χαρά αυτή δεν θα διακόπτεται, αλλά το ίδιο θα εξακολουθεί να παραμένει πάντοτε ήρεμο, χωρίς εξάρσεις ή καταποντισμούς. Αυτή ακριβώς η κατάσταση ονομάζεται γαλήνη.

**«Έχουμε δυο αυτιά κι ένα στόμα, για να ακούμε πιο πολύ από όσο μιλάμε»
Ζήνων ο Κιτιεύς**

Τον σοφό ή πραγματικά ελεύθερο άνθρωπο οι Στωικοί τον φαντάζονταν ως πολίτη του κόσμου – κοσμοπολίτη, πάνω από τα σύνορα και τις μειωτικές διακρίσεις. Πέρα από τις θρησκευτικές πεποιθήσεις, όλοι οι άνθρωποι βρίσκονται κάτω από μια παγκόσμια νομοτέλεια, που συγκρατεί σε αιώνια τάξη ολόκληρο τον κόσμο. Στόχος είναι η σοφία, γιατί μόνο με αυτήν ολοκληρώνεται ο άνθρωπος και ο σοφός έχει καθήκον να πράττει πάντα το σωστό. Καθήκον του σοφού είναι η επίτευξη της ευδαιμονίας μέσω της αρετής, έτσι το καθήκον γίνεται πια τρόπος ζωής του ενάρετου και σοφού ανθρώπου. Η Στωική Φιλοσοφία είναι μια εκλεκτική φιλοσοφία, έτσι όπως γεννήθηκε και ζυμώθηκε για 700 περίπου χρόνια από έναν ηθικό και ενάρετο άνθρωπο, τον Ζήνωνα.

Πηγές:

- «Η Τέχνη των Στωικών» John Sellars
- «Οι Φιλοσοφικές Σχολές της Αρχαίας Ελλάδας» Απόστολος Λυμπερίδης
- «Εγχειρίδιον» Επίκτητος
- «Περί της πνευματικής γαλήνης» Σενέκας
- Ikee.lib.auth.gr «Η άσκηση ως τέχνη του βίου στη στωική φιλοσοφία» Χριστίνα Κούρφαλη

Φιλοσοφία: ένας τρόπος ζωής

Κείμενο: Delia Steinberg Guzman

Είμαι πεπεισμένη ότι όλοι οι άνθρωποι, ακόμα κι αν δεν το γνωρίζουν και δεν έχουν κάποιον τίτλο, είναι φιλόσοφοι. Είμαι πεπεισμένη ότι οποιοσδήποτε άνθρωπος αναρωτιέται πράγματα και όταν βρίσκεται μόνος του θέλει να μάθει ποιος είναι, έχει γεννήσει μέσα του έναν φιλόσοφο.

Τι είναι η φιλοσοφία; Δεν μου αρέσουν οι ορισμοί, ίσως επειδή έχω μελετήσει πολλούς, επειδή συνειδητοποίησα ότι σε αυτές τις περιπτώσεις η μνήμη είναι ελάχιστα χρήσιμη, και αυτό που έχει χρησιμεύσει είναι αυτό που μένει στην Ψυχή μας. Η φιλοσοφία, πέρα από τις πολλές έννοιες με τις οποίες έχει εξηγηθεί μέσα στην ιστορία, ανεξάρτητα από τους σκοπούς που της έχουν αποδώσει, είναι η Μεγάλη Τέχνη, η Μεγάλη Επιστήμη. Είναι μια στάση ζωής. Είναι μια στάση που απαιτεί μια Επιστήμη. Εάν κάποιος αναρωτιέται πράγματα, χρειάζεται και απαντήσεις. Και είναι μια στάση που συνεπάγεται μια τέχνη, επειδή αυτές οι ερωτήσεις δεν μπορούν να απαντηθούν με τον οποιονδήποτε τρόπο.

Τι σημαίνει μια στάση ζωής; Είναι ... να βαδίζεις σε αυτήν με ανοιχτά μάτια· είναι να μη φοβάσαι να ερευνήσεις τα μεγάλα μυστήρια· είναι να μην φοβάσαι να ατενίζεις το Σύμπαν και να αναρωτιέσαι για αυτό, για τον εαυτό σου, για τον Άνθρωπο. Και εκεί είναι που συγκλίνουν όλοι οι λαοί, επειδή σε όλες τις εποχές, όταν ο άνθρωπος αναρωτήθηκε πώς μπορεί να συνδεθεί με το Σύμπαν, βρήκε τον Θεό και τον αντικατόπτρισε με χίλιους τρόπους.

Αυτό δεν σημαίνει ότι η φιλοσοφία είναι θρησκεία, αλλά δεν την αποκλείει· μπορεί να είναι γνώση, τέχνη, θρησκεία· μπορεί να είναι πολλά πράγματα. Είναι κάτι αρκετά ευρύ ώστε να γίνει μια μεγάλη ουτοπία.

Από όλους τους ορισμούς της φιλοσοφίας υπάρχει ένας που μου αρέσει ιδιαίτερα και που αποδίδεται στον Πυθαγόρα, όταν οι σοφοί της εποχής του τού απευθύνονταν με μεγάλο σεβασμό αποκαλώντας τον ακριβώς έτσι, σοφό. Λέγεται ότι σε μια τέτοια περίπτωση απάντησε: «Όχι, δεν είμαι σοφός. Είμαι απλά ένας εραστής της σοφίας». Και από αυτήν την έκφραση προέκυψε το «φιλόσοφος», αυτός που αγαπάει τη σοφία, επειδή δεν την κατέχει, επειδή αισθάνεται ότι του λείπουν ακόμη πολλά πράγματα και γι' αυτό την αγαπάει, την αναζητάει και την κυνηγάει.

Φυσικά, το να αποκαλούμαστε εμείς οι ίδιοι φιλόσοφοι μας φέρνει σε σύγκριση με τον Πυθαγόρα και μας φαίνεται πολύ μεγάλο. Σε κάθε περίπτωση, θα ήμασταν φιλο-φιλόσοφοι: πολλές προσπάθειες προσέγγισης, πολλή αγάπη και πολλά βήματα για να φτάσουμε σε αυτήν την αγάπη, όπως την αποκάλεσε ο Πυθαγόρας, που είναι η αγάπη για τη σοφία, ένας ισχυρός κινητήρας που μας ωθεί να πηγαίνουμε προς αυτό που μας λείπει, προς αυτό που χρειαζόμαστε.

Ο Πλάτων έλεγε ότι δεν αγαπάμε αυτό που έχουμε, αλλά αυτό που μας λείπει. Ακριβώς η αγάπη μας οδηγεί σε αυτό που μας λείπει, αυτό που μας συμπληρώνει, αυτό που μας τελειοποιεί.

Η αντίληψη ότι υπάρχει σοφία και ότι δεν την κατέχουμε είναι κάτι μεγαλειώδες, γιατί αυτό μας κινεί, γιατί αυτή η αγάπη

είναι αυτή που μας κάνει να προχωρήσουμε, να σπάσουμε τους φραγμούς του εγωισμού, αυτόν τον φραγμό του «αυτό που θέλω εγώ», «αυτό που μου αρέσει», «αυτό που με απασχολεί», γιατί όταν αρχίζεις να κοιτάς τον Κόσμο με άλλα μάτια, ανοίγονται πολλές πόρτες, εσωτερικές πόρτες, αλλά και πολλές εξωτερικές, και υπάρχει μια μεγάλη πιθανότητα να κατανοήσεις τους άλλους ανθρώπους καθώς κατανοείς τον εαυτό σου.

Σήμερα, πολλούς αιώνες μακριά από τον Πυθαγόρα, από εκείνους τους φιλοσόφους που θεωρούνταν ουτοπικοί, η φιλοσοφία γενικά είναι αρκετά διαφορετική. Το έχω βιώσει προσωπικά μελετώντας στη φιλοσοφική σχολή, ως μια μόνιμη ανικανοποίηση. Σήμερα η φιλοσοφία είναι κάτι πολύ αφηρημένο. Είναι πολλές λέξεις και πολλές δύσκολες έννοιες και όταν οι άνθρωποι μένουν με αυτήν την εικόνα της φιλοσοφίας, την αποφεύγουν. Σήμερα η φιλοσοφία είναι σχεδόν Ιστορία της Φιλοσοφίας, είναι μια επανάληψη όλων όσων σκέφτηκαν όλοι οι φιλόσοφοι όλων των εποχών. Φυσικά, πάντα ακολουθώντας ορισμένους κανόνες, γιατί σε κάθε χρονική περίοδο υπάρχουν φιλόσοφοι που είναι πολύ καλοί, πολύ σημαντικοί και άλλοι που είναι απαγορευμένοι, κακοί, ανεπιθύμητοι. Μετά από λίγα χρόνια, οι ανεπιθύμητοι θα γίνουν οι καλοί και όσοι θεωρούνται καλοί θα περάσουν στην άλλη πλευρά: η Ιστορία της Φιλοσοφίας έχει επίσης τάσεις

και μόδες. Σήμερα η φιλοσοφία δεν θεωρείται κάτι πρακτικό, κάτι χρήσιμο για τη ζωή. Αυτή η ιδέα της έλλειψης εφαρμογής, η ιδέα ότι η φιλοσοφία είναι μια ουτοπία, ότι δεν εξυπηρετεί σε τίποτα, έχει κάνει τους ανθρώπους να προσπαθούν να αποφύγουν τη φιλοσοφία με τον ίδιο τρόπο που αποφεύγει κανείς να είναι μόνος με τον εαυτό του. Υπάρχει πολύ εσωτερικό κενό, πολλή ανασφάλεια και δεν πρέπει να μας εκπλήσσει καθόλου το ότι υπάρχει τόση διαφθορά, τόση αταξία, τόσες φυσικές καταστροφές, γιατί όταν ο άνθρωπος δεν βρίσκει έναν άξονα μέσα του, δεν έχει πώς να προχωρήσει στη ζωή του.

Τριάντα δύο χρόνια στην Νέα Ακρόπολη μελετώντας φιλοσοφία και μερικά χρόνια πριν στο Πανεπιστήμιο, είναι πολλά χρόνια αφιερωμένα σε αυτήν, και αν και μου λένε ότι είναι ανεφάρμοστη και δεν εξυπηρετεί σε τίποτα, εγώ εξακολουθώ να λέω: «αλλά τα μεγάλα ερωτήματα, οι μεγάλες ανησυχίες... πού, πώς απαντώνται; Τι κάνουμε με αυτό που μας επισκέπτεται όταν βρισκόμαστε μόνοι μας; Και γιατί η ζωή, και γιατί ο θάνατος, και γιατί ο πόνος, και γιατί γερνάμε, και γιατί μας συμβαίνουν τα πράγματα που μας συμβαίνουν; Γιατί υπάρχει πόνος και γιατί μπορούμε να περάσουμε από τον πόνο στη χαρά και από τη χαρά στον πόνο, και τι είναι αυτό που μας οδηγεί σαν ένας άνεμος από το ένα στο άλλο; Γιατί έχουμε φόβους και γιατί αμφιβάλλουμε...;» Και όταν αυτά τα ερωτήματα ανακύπτουν, είτε τα απαντάμε είτε θα ζήσουμε

αγχωμένοι διαρκώς, γιατί θα έχουμε βάλει μια κουρτίνα μπροστά στα μάτια μας προσπαθώντας να μην δούμε το πιο σημαντικό.

Όταν υπάρχουν αμφιβολίες, δεν υπάρχει άλλη επιλογή παρά να ρωτήσουμε. Όταν ο Σωκράτης έλεγε: "Ξέρω μόνο ότι δεν ξέρω τίποτα", δεν το έλεγε ως συμβιβασμό με το να μην ξέρει τίποτα. Είναι μια αναγνώριση του τι δεν γνωρίζει και ένα σημείο εκκίνησης: "Θα μάθω περισσότερα επειδή χρειάζομαι περισσότερα". Παρά την πάροδο των αιώνων, ο άνθρωπος θα συνεχίσει να αναρωτιέται αυτά τα ερωτήματα. Και αρκεί να ζητάμε μια απάντηση ώστε να γίνει η φιλοσοφία χρήσιμη, πρακτική και αναγκαία. Η φιλοσοφία είναι ο Μεγάλος Εκπαιδευτής, εκείνη που μας διδάσκει να ζούμε. Το πιο δύσκολο από όλα, που είναι η Ζωή, σχεδόν κανείς δεν το διδάσκει.

Δεν θα γίνουμε σοφοί, αλλά τουλάχιστον θα έχουμε λιγότερους φόβους, λιγότερες αμφιβολίες από ό,τι είχαμε πριν· δεν θα δούμε με τα μάτια μας τη Μεγάλη Αλήθεια, αλλά θα αποκτήσουμε κάποιες βεβαιότητες. Το ποιος είμαι, τι κάνω εδώ, γιατί υπάρχω, από πού προέρχομαι και πού πηγαίνω είναι ένας τρόπος να μάθουμε να ζούμε· η τέχνη της ζωής είναι να απαντούμε καθημερινά σε αυτά τα ερωτήματα. Είναι να κατανοήσουμε γιατί υποφέρουμε, γιατί υπάρχει πόνος. Οι ανατολικοί φιλόσοφοι, τόσο αρχαίοι που μερικές φορές δεν ξέρουμε καν πότε να τους τοποθετήσουμε, έλεγαν ότι ο πόνος

είναι φορέας συνείδησης. Όταν κάποιος είναι ευτυχής και γελά, σπάνια αναρωτιέται «γιατί συμβαίνει αυτό σε μένα»;

Φαίνεται ότι οι άνθρωποι μαθαίνουμε όταν κάτι μας πονάει και η Τέχνη της Ζωής μας διδάσκει ότι κάθε φορά που υποφέρουμε πρέπει να σταματήσουμε και να ρωτήσουμε «γιατί υποφέρω»;», «τι προσπαθεί να μου διδάξει η ζωή αυτήν τη στιγμή»;, «Τι κρύβεται πίσω από αυτήν την πόνο»;, «Ποια σημαντική εμπειρία μπορώ να αντλήσω;». Όταν ένας φιλόσοφος μαθαίνει να ζει, του δίνεται μια δοκιμασία και αν την ξεπεράσει, ξέρει ότι όταν έρθει η επόμενη μπορεί να την ξεπεράσει και αυτή και θα θέλει να μάθει κάτι περισσότερο για τη ζωή.

Αυτή η Τέχνη της Ζωής περιλαμβάνει επίσης κάτι πολύ σημαντικό, την εκτίμηση της ζωής και όλων των ζωντανών όντων. Δεν είναι δυνατόν να ακούμε νεαρούς ανθρώπους που λένε «Δεν ζήτησα να γεννηθώ», σαν να είναι μια κατηγορία. Μια κατηγορία προς ποιον; Δεν ξέρω αν ζητήσαμε να γεννηθούμε: είμαστε εδώ και πρέπει να μάθουμε να το εκτιμούμε, γιατί είναι ένα υπέροχο δώρο. Δεν μπορούμε να περάσουμε απλά από τη ζωή και να αφεθούμε να μας σέρνουν· ίσως αυτό αποτελεί επίσης την Τέχνη της Ζωής. Αντί να είμαστε ένα κούτσουρο που παρασύρεται σε ένα ποτάμι, έχουμε τη δυνατότητα να φτιάξουμε ένα καράβι με το κούτσουρο, μερικά κουπιά, και μπορούμε να κατευθύνουμε τον εαυτό μας μέσα από το ρεύμα.

Η Νέα Ακρόπολη πραγματοποιεί δράσεις για τη Φιλοσοφία, τον Πολιτισμό και τον Εθελοντισμό, προσφέροντας ουσιαστικές επιλογές και καλύπτοντας όλους όσοι επιθυμούν να φέρουν στη ζωή τους μια εσωτερική αναγέννηση.

ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ

Εισαγωγικό σεμινάριο Εσωτερικής Φιλοσοφίας και Εσωτερικής Ψυχολογίας • Ανοιχτές συζητήσεις για τη Φιλοσοφία • Διαλέξεις, σε συνεργασία με χώρους πολιτισμού, για την Παγκόσμια Ημέρα Φιλοσοφίας υπό την αιγίδα της UNESCO

ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

Επισκέψεις σε μουσεία, αρχαιολογικούς χώρους • Θεατρικά δράματα • Μουσικές θεματικές βραδιές • Δημιουργικά εργαστήρια: αρχαιολογικών αντιγράφων, πυρογραφίας, ζωγραφικής • Εκδοτική δραστηριότητα βιβλίων εσωτερισμού και φιλοσοφίας • Αθλητική δραστηριότητα: αθλητικοί αγώνες, τουρνουά, φιλοσοφικές πολεμικές τέχνες • Ομάδες ανάγνωσης και ανταλλαγής βιβλίων (Booksharing – Booklab)

ΕΘΕΛΟΝΤΙΣΜΟΣ

Οικολογικές πρωτοβουλίες για τη φροντίδα πάρκων, δασών, παραλιών • Κοινωνικές πρωτοβουλίες στήριξης ευπαθών ομάδων και προσφοράς • Αντιμετώπιση εκτάκτων αναγκών και φυσικών καταστροφών • Σεμινάρια για την ανάπτυξη της εθελοντικής συνείδησης • Δίκτυο ανταλλακτικής και εναλλακτικής οικονομίας • Ετήσια Πανελλήνια Πορτή Εθελοντισμού, με συμμετοχή τοπικών και διεθνών εθελοντικών οργανισμών (Κίνηση Φορέων Εθελοντισμού)

Αθήνα, 210 88 10 830

Ιλίσια, 210 7794368, 6987124197

Περιστέρι, 2130282657

Αιγάλεω, 698 185 8033

Καλλιθέα, 216 7007072

Πειραιάς, 211 4025482

Θεσσαλονίκη (κέντρο), 2310-285020

Θεσσαλονίκη (Άγιος Δημήτριος), 6979496723

Θεσσαλονίκη (Ανάληψη), 2313094863

Ηράκλειο, 6981888493

Ρέθυμνο, 28310 52884

Χανιά, 2821023189

Βόλος, 6974482907

Πάτρα 2610006923 & What's up 6980500044

ΣΤΟ ΕΠΟΜΕΝΟ ΤΕΥΧΟΣ

Έθιμα του Χειμώνα

- Τα Χριστούγεννα των λαών
- Η εσωτερική σημασία του Χειμερινού Ηλιοστασίου

Socialize

philosophically

βρείτε τις εκδόσεις
μας ηλεκτρονικά
στο scribd.com

Ενημέρωση
Διαγωνισμοί
Short films and
spots for thinking
Φωτογραφίες
Ρητά for sharing

www.nea-acropoli.gr

www.nea-acropoli-athens.gr

www.nea-acropoli-thes.gr

ζήσε με την

ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΕΜΙΝΑΡΙΟ

Ποιος είμαι;

Από πού έρχομαι;

Πού πηγαίνω;

Οι απαντήσεις
θα αναζητηθούν
στους:

Πλάτωνα

Αριστοτέλης

Μπαγκαβάτ Γκίτα

Βούδας

Κομφούκιος

Θιβέτ

Αίγυπτος

Πλωτίνος

Στωικοί

Καντ

Διάρκεια:

12 συναντήσεις

Ενάρξεις: κάθε μήνα στα κέντρα της Νέας Ακρόπολης στην Ελλάδα

ISSN 2944-9367

9 772944 936004